

TAMPEREEN YLIOPISTO

Kira Vikman

LOTAT LIIKKUMAAN JA URHEILEMAAN

Naisten urheilu Lotta Svärd -järjestössä vuosina 1921-1939

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2018

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Vikman Kira: Lotat liikkumaan ja urheilemaan: Naisten urheilu Lotta Svärd -järjestössä vuosina 1921–1939.

Pro gradu -tutkielma, 84 s.

Historia

Toukokuu 2018

Tutkielmani käsittelee urheilun rantautumista Lotta Svärd -järjestön toimintaan vuosina 1921–1939. Pro gradu -tutkielmani pyrkii esittelemään prosessia, jolla urheilu ilmestyi Lotta Svärdin toimintaan ja millaisen vastaanoton se sai. Pohdin myös lottaurheilulle annettuja merkityksiä ja kannustimia. Tutkielman lähteinä toimivat Lotta Svärdin keskusjohtokunnan vuosikertomukset sekä suojeluskunta- ja lottalehdet, sillä niiden välityksellä keskusteltiin ajankohtaisista asioista ja myös välitettiin johdon näkemyksiä kentälle.

Lotta Svärd oli naisten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö ja se toimi tiiviissä yhteistyössä Suojeluskuntajärjestön kanssa, joka jakoi lottien kanssa Valkoisen Suomen aatteet ja ihanteet. Lotta Svärd toimi aluksi Suojeluskuntajärjestön alaisuudessa, mutta irtaantui lopulta omaksi, sukupuolella rajatuksi järjestökseen. Lotta Svärd oli näkyvä naisten organisaatio Suomessa 1920–1930 -luvuilla ja se nautti suurta yhteiskunnallista arvostusta. Lotat edustivat ihanteellista, hyväksyttävää naiseutta ja äitiyttä.

Suomalainen liikuntakulttuuri oli 1920-luvulle asti hyvin voimistelupainoiteista, kunnes alaa alkoi vallata uudenlainen, englantilaistyylinen urheilu. Miehet ottivat urheilun nopeasti omakseen, mutta naisten urheilu sai alkuun varauksellisen vastaanoton sekä naisilta että miehiltä. Urheilun ei katsottu sopivan heikommalle sukupuolelle ja voimistelu nähtiin naisille soveltuvampana liikuntamuotona. Urheilun sopimattomuutta perusteltiin terveydellisillä seikoilla ja naisen roolilla. Urheilu ei sopinut ajan hyväksyttävään naiseuteen. Lotta Svärd oli vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö ja tästä syystä lotat nauttivat tietynlaisesta erityisroolista. Toisaalta lotat toimivat vahvasti ajan normien mukaan lottalupaustaan noudattaen, toisaalta lotat olivat alati myös ylittämäisillään sukupuolten välisen rajan. Lottien urheilutoiminta otti mallia suojeluskuntien urheilusta, mutta se ei saavuttanut samanlaista suosiota kuin esikuvansa. Tutkielmassani pohdin syitä lottien vaatimattomampaan urheiluinnostukseen.

Avainsanat: Lotta Svärd, urheilu, naisurheilu

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
Aiempi tutkimus	5
Lähdeaineistot.....	13
Tutkimuksen käsitteistä	14
2. Kevyttä liikuntaa lotille naisten omin ehdoin.....	17
2.1 Vuoden 1918 sota jakamassa Suomea	19
2.2 Voimistelu naisten liikunnan kulmakivenä	24
2.3 Urheilun saapuminen Suomeen kohtasi vastustusta	28
2.4 Urheilu vaarantaa lottien naisellisuuden ja äitiyden	32
2.5 Urheilumerkki suojelee lottia liikatreenaamiselta	39
3. Lotat urheilemaan!	45
3.1 Lottien urheilun alkutaival.....	47
3.2 Kilpaurheilu	50
4. Hiihto kohoaa myös lottien kansallislajiksi.....	54
4.1 Nainen Suomen kansan hiihtotaidon kohottajana.....	55
4.2 Hiihto siirtyy tasamaalta murtomaalle sodan pelossa.....	61
4.3 Taistelu naisten hiihtohousuista.....	65
5. Muut lajit hiihdon varjossa.....	67
5.1 K. E. Levälahti osallistuu keskusteluun naisten kilpaurheilusta.....	67
5.2 ”Lotat, voimistelemaan ja urheilemaan!”	70
5.3 Pihkala ja naisten yleisurheilu	71
6. Päätelmät	77
Lähteet ja kirjallisuus	81

1. Johdanto

Lotta Svärd oli valtakunnallinen naisten maanpuolustusjärjestö. Se perustettiin vuonna 1921, vuoden 1918 sodan jälkimainingeissa. Sisällissota synnytti spontaania naisten avustustoimintaa molemmin puolin, joka myöhemmin kehittyi valkoisten puolella organisoiduksi avustusjärjestöksi.¹ Vuoden 1918 sodan naistoiminta ei siis vielä ollut varsinaista lottatoimintaa, vaikka valkoisten naisten ideologia ja tavoitteet olivat jo silloin yhteneviä tulevan Lotta Svärd -järjestön kanssa.² Lotta Svärd -järjestö syntyi vasta myöhemmin. Ensin paikallistasolla suojeluskuntien yhteyteen ja myöhemmin valtakunnallisena naisten maanpuolustusjärjestönä. Valtakunnallisen järjestön perustaminen ei käynyt helposti, sillä paikallisjärjestöt eivät halunneet luopua jo muodostuneista käytännöistä eikä koko Suomen kattavalle kattojärjestölle nähty tarvetta. Suojeluskuntien kanssa tehtiin tiivistä yhteistyötä ja Lotta Svärd oli luonnollinen osa suojeluskuntajärjestöä eikä tähän kaivattu maakunnissa muutosta. Suojeluskuntien ylipäällikkö von Essen antoi 29.8.2019 päiväkäskyn, jossa hän määrää Lotta Svärd -järjestön perustettavaksi. Päiväkäsky julkaistiin muun muassa Suojeluskuntalaisen lehdessä ja tätä määräystä ei tohdittu kentällä uhmata. Vaikutusvaltaisesta käskystä huolimatta prosessi oli hidas ja kohtasi paikoitellen melkoista vastarintaa.³

Valtakunnallisen järjestön perustamishaaveista ei kuitenkaan vastahakoisuudesta ja vaikeuksista huolimatta kuitenkaan luovuttu vaan järjestö näki päivänvalon vuonna 1921. Tätä edelsi valtava määrä keskustelua, epäonnistuneita yrityksiä ja johtajan vaihto ennen kuin järjestö vihdoin saavutti kentän hyväksynnän. Valtakunnallista järjestöä perustettaessa tärkeäksi kysymykseksi muodostui sukupuolikysymys. Alusta asti oli selvää, että Lotta Svärd -järjestö tuli koostumaan ainoastaan naisista.⁴ Suojeluskunnan sisärjestönä lotat ottivat paljon mallia ja oppia suojeluskunnilta. Näin kävi myös urheilutoiminnan suhteen. Urheilusta muodostui alusta alkaen suojeluskuntatoiminnan kulmakivi ja sen avulla paitsi kasvatettiin ja koulutettiin suojeluskuntalaisia kohti puolustuskykyisiä sotilaita, myös pyrittiin lisäämään suojeluskuntien jäsenmäärää. Urheilutoiminnan todettiin lisäävän kiinnostusta osallistua suojeluskuntatoimintaan, joten sitä hyödynnettiin värväämisessä, olivathan urheilun hyödyt ja vaikutukset johtoportaan mielestä kiistattomat.⁵ Lottien urheilutoiminta ei saanut yhtä lennokasta lähtöä kuin

¹ Lukkarinen 1981, 14-25.

² Latva-Äijö 2004, 163-165.

³ Nevala-Nurmi 2012, 18-21.

⁴ Latva-Äijö 2004, 163-165.

⁵ Kokkonen 1994, 53-57.

suojeluskuntajärjestöllä, johtuen pääasiassa naisten urheilun heikommasta asemasta. Tutkimuksessani pyrin käymään läpi tätä prosessia ja syitä, jotka vaikuttivat urheilun hitaampaan juurtumiseen ja urheilun kohtaamaan vastustukseen naisten vapaaehtoisessa maanpuolustusjärjestössä. Lotta Svärd ja suojeluskuntajärjestö keräsivät joukkoihinsa Valkoisen Suomen kannattajia ja sen puolella taistelleita. Lottatoiminta profiloitui porvarillisten naisten järjestöksi, samaan tapaan kuin suojeluskuntajärjestö näyttäytyi valkoisten miesten järjestönä.⁶ Vuoden 1918 sodan jälkeen poliittinen ilmapiiri oli niin kahtiajakautunut, että sodan osapuolilla oli omat seuransa ja järjestönsä kaikkeen, myös urheiluun. Vaikka lottajärjestö ja suojeluskunnat mainostivat itseään koko Suomen järjestönä, ei näin todellisuudessa ollut. Toteamus, että järjestöt olivat ”kaikille isänmaallisille suomalaisille”, kätki itseasiassa itseensä vahvan poissulkemisen mahdollisuuden.⁷ Punaiset näyttäytyivät porvarillisille suomalaisille edelleen ennen kaikkea isänmaan vihollisina. Näin ollen he eivät kuuluneet järjestöjen potentiaalsiin jäseniin, eiväthän he olleet isänmaallisia suomalaisia.

Tutkin gradussani urheilun ja kilpaurheilun rantautumista Lotta Svärd -järjestön toimintaan. Naisten liikunta oli 1900-luvun alkuvuosikymmenille asti säilynyt voimistelupainotteisena, sillä sen nähtiin soveltuvan naissukupuolelle raakalaismaista urheilua paremmin.⁸ Englantilaistyylinen urheilu levisi naisten pariin hitaasti ja kohtasi aluksi runsaasti vastustusta sekä miesten että naisten leireistä.⁹ Työläisnaiset toimivat Suomessa urheiluaatteen edelläkävijöinä, sillä heille urheilun nähtiin sopivan yläluokan naisia paremmin.¹⁰ Selvitän tutkielmassani nimenomaan urheilun ja kilpaurheilun tuloa lottajärjestön ohjelmaan perinteisen voimistelun lisäksi. Voimistelu tulee olemaan kiinteä osa varsinkin aiheen taustoituksessa, mutta itse käsittelyosissa pyrin pitämään fokuksen urheilussa. Tutkimuskysymyksiäni ovat, *miten lottajärjestön liikunta- ja urheilutoiminta sijoittuu Suomen naisten liikuntakulttuurin kehittymiseen ja mitä kannustimia lottaurheiluun oli?* Lottajärjestössä naisurheilu oli valtakunnallisella tasolla poikkeuksellisen vilkasta, joten on mielenkiintoista tutkia, kuinka järjestön toiminta asettuu naisten urheiluhistoriaan. Suomessa naisurheilun levittäjinä on pidetty pääasiassa työläisnaisia ja siksi olen kiinnostunut tutkimaan tarkemmin lottien roolia urheilun sanansaattajina.

⁶ Vasara 1997 693–694.

⁷ Latva-Äijö 2004, 146.

⁸ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 27–28, 53, 88–93.

⁹ Heinilä 1977, 29.

¹⁰ Laine 2000, 27–28.

Suomessa vallinnut liikuntakulttuuri oli aina 1900-luvun alkuun voimistelun voittokulkua, mutta vuosisadan alun myötä jalansijaa voimistelulta otti englantilaistyylinen niin kutsuttu uudenaikainen urheilu. Uudenlaiseen liikuntamuotoon sisältyivät ulkoilu, kuten metsästys ja kalastus, palloilu sekä kilpaurheilu. Urheilu aatteena kohtasi vastustusta, sillä voimistelu oli keskittynyt kehittämään koko kehoa tasapainoisesti, symmetrisesti ja suunnitellusti.¹¹ Urheilua markkinoitiin alussa ”miehisenä” liikuntana ja sen maskuliinisuutta korostettiin. 1900-luvun alkupuolen nationalismi kannusti miehiä puolustuskunnan ylläpitoon sekä kansallisen itsetunnon kohottamiseen urheilun avulla.¹² Urheilun mukanaan tuoma kilpailu sai kuitenkin varauksellisen vastaanoton myös miesten keskuudessa. Kilpailun pelättiin aiheuttavan yksipuolistumista, liiallista spesialisoitumista sekä yllirasittumista. Kilpailuilla katsottiin myös olevan luonteelle haitallisia vaikutuksia terveyttä vaalivan voimistelun sijaan. Ihanteellisinta olisi ollut, jos urheilua olisi ollut mahdollista harjoittaa urheilun vuoksi – ei tulosten. Tämä ihanteellinen tavoite kuitenkin unohtui nopeasti urheiluaatteen levitessä Suomeen.¹³ Urheilun luonne kannusti kilpailuun ja ”rekordien” tavoitteluun.

Urheilu omaksuttiin miesten liikuntakulttuuriin varsin nopeasti, sillä miesten suosimalla saksalaisella voimisteluaatteella ei ollut ideologisia ristiriitoja urheilun kanssa.¹⁴ Naisilla urheilun läpimurto kesti kauemmin, vallalla olleesta ruotsalaisesta lingiläisestä¹⁵ voimistelufilosofiasta johtuen. Lingiläisyys suhtautui epäilevästi urheiluun ja täysin kielteisesti kilpaurheiluun. Voimistelun katsottiin sopivan naissukupuolelle urheilua paremmin. Voimistelu ei aiheuttanut naisille liikarasittumista ja mahdollisti estetiikan ja hyvinvoinnin toteutumista. Naisten tuli harjoittaa voimistelua pehmein ja pyöreän liikkeen, eikä miesten voimistelulle ominainen kulmikkaus ja sotilaallinen kuri sopinut naisvoimistelun toimintatapoihin.¹⁶ Alun varauksellisen vastaanoton jälkeen naisurheiluun alettiin suhtautua myöntyväisemmin, mutta vain naisten omilla ehdoilla.¹⁷ Kilpaurheilua paheksuttiin lingiläisten oppien mukaisesti, mutta urheilu voitaisiin hyväksyä, jos sen edustama kilpailullisuus ja tulostavoittelu saataisiin kitketyksi ja ohjattua harjoittelua terveempään suuntaan.¹⁸ Vastalauseena kilpaurheilulle perustettiin vuonna 1912 urheilumerkkijärjestelmä, jonka pyrkimyksenä oli edistää urheilun monipuolisuutta ja poistaa

¹¹ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 66–67.

¹² Kokkonen 2008, 43–44.

¹³ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 66–68

¹⁴ Hentilä 1977, 29.

¹⁵ Lingiläisyydellä tarkoitetaan ruotsalaisen P.Lingin kehittämää komentovoimistelua.

¹⁶ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 92–93.

¹⁷ Collan 1921, 21–22.

¹⁸ Kleemola 1996, 72–73.

urheilusta tulosten tavoittelu. Urheilumerkkijärjestelmä oli otettu käyttöön ensin länsinaapurissa Ruotsissa, josta ajatus kulkeutui Suomeen ja Anni Collanin korviin.¹⁹

Urheilun soveltuvuudesta naisille käytiin aikanaan kiivasta kädenvääntöä, mutta lopulta urheilu hyväksyttiin naisille sopivaksi liikuntamuodoksi – naisten itse järjestämänä ja naisten omin ehdoin. Suurin epäluuloisuus johtui ajan sukupuolirooleista, nainen edusti siveellistä kodinhengetärtä, jonka rooliin pallon potkiminen ja pituushypyn harrastaminen ei sopinut. Työläisnaiset olivat urheilun saralla myös tästä syystä edelläkävijöitä, heidän urheiluharrastustaan ei karsastettu samaan tapaan kuin yläluokkaisten naisten innostusta moiseen ponnisteluun. Heille raskas ruumiillinen työ oli arkipäivää, joten urheilu nähtiin heille sopivana ajanviettotapana.²⁰ Myös naiset syyllistyivät sukupuoliroolien ylläpitoon ja vahvistamiseen urheilukeskustelussa. Suomessa esimerkiksi kotitöiden sisällyttämistä merkkijärjestelmän osaksi ajoivat juurikin voimistelunopettajanaiset.

Aikarajauksena tutkimukselleni toimii 1921-1939, järjestön paikallisosastojen perustamisvuodesta talvisodan syttymisvuoteen, jolloin toiminta keskittyi sotaponnisteluihin kotona ja rintamalla. Tutkimukseni alkaa vuodesta 1921, sillä valtakunnallinen Lotta Svärd -järjestö perustettiin sinä vuonna paikallisosastojen kattojärjestöksi, vaikka hanke valtakunnallisen järjestön perustamiseksi alkoi jo vuonna 1919.²¹ Lottien urheilutoiminta vilkastuu 1920-luvun puolivälin tietämissä, mutta mielestäni myös matka tähän pisteeseen on tutkimukseni kannalta oleellista, joten siksi aloitan pro gradu -tutkielmani jo vuodesta 1921. Seuraan tutkielmassani lottien urheilutoiminnan alkamista ja kehittymistä talvisodan syttymiseen asti vuoteen 1939. Tutkin aihetta pääasiassa valtakunnallisesta kattojärjestöstä käsin, sillä se antaa parhaan kuvan järjestön liikuntaideologiasta ja niistä linjauksista, jotka ohjasivat lottaliikunnan kehittämistä. Keskusjärjestö oli vastuussa päätöksistä, jotka koskivat paikallis- ja piiriasteojen toimintaa ja näin oli myös liikunnan parissa. Valtakunnallista järjestöä tutkimalla saan hyvän kuvan niistä arvostuksista ja painotuksista, joita järjestön johdolla oli urheilutoimintaa kohtaan. Saan linjauksista lisäksi kuvan niistä ihanteista, joita järjestö asetti naiseudelle.

Pro gradu -tutkielmani sijoittuu sukupuolihistorian ja urheiluhistorian aloille ja tarkemmin sanottuna niiden leikkauspisteeseen. Tarkastelen urheilun juurtumista Lotta Svärdin toimintaan ja

¹⁹ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 95.

²⁰ Laine 2000, 27–28.

²¹ Lukkarinen 1981, 14-25.

miten se tapahtui. Pohdin sen aiheuttamaa keskustelua ja reaktioita ja pyrin liittämään näitä esiin nousevia teemoja laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tutkimukseni on sukupuolihistoriaa tarkasteltavan järjestön vuoksi. Lotta Svärd profiloitui vahvaksi naisjärjestöksi, jossa jäsenistön määräsi ensisijaisesti sukupuoli.²² Lotaksi ei miehet voineet liittyä, vaikka periaatteessa tähän ei olisi ollut estettä. Lotta-suojeluskuntalainen -jaottelu perustui sukupuoleen, vaikka aate yhdisti kumpaakin järjestöä. Järjestöjen tehtävät perustuivat tuona aikana sukupuoleen miellettyihin oletuksiin ja odotuksiin.

Aiempi tutkimus

Urheilu on erottamaton osa tämän päivän länsimaista yhteiskuntaa, eikä sen oikeutusta enää nykyaikana juuri kyseenalaisteta. Urheilu on juurtunut osaksi koulujärjestelmää, kuntien vapaa-ajanpalveluita, viihteeksi ja osalle jopa ammatiksi. Siitä on tullut monille itsestään selvä elämän osa-alue. Onkin mielenkiintoista, että urheilun historia Suomessa ei itseasiassa ole lainkaan pitkä, urheilu rantautui Suomeen vasta 1800-luvun lopulla. Miesten urheilu saavutti nopeasti läpimurron 1900-luvun alkumetreillä, mutta naisten urheilu sai odottaa hyväksyntäänsä kauemmin, vuosisadan puoliväliin asti.²³ Urheilun tasa-arvoisuus ei silti vielä 2010-luvullakaan ole itsestään selvää. Naisille on avautunut ovet valtaosaan urheilulajeista, myös maskuliinisina pidettyihin lajeihin, kuten jalkapalloon, autourheiluun ja nyrkkeilyyn, mutta naisurheilun arvostus ei ole kivunnut samaa tahtia miesten kanssa. Heikosta arvostuksesta kertovat esimerkiksi alhaisempi kiinnostus naisurheilua kohtaan, selvästi matalampi palkkataso sekä naisurheilijoiden kohtaamat ennakkoluulot.²⁴

Naisten liikunta- ja urheilukulttuuria on sivuttu useissa liikuntaa käsittelevissä historiateoksissa, mutta pääosaan se on päässyt suhteellisen harvoin. Leena Laine on toiminut uranuurtajana tuodessaan naisurheilua historian tutkimuksen parrasvaloihin. Hänen teokset ovat toimineetkin itselleni suurina innoittajina sekä informaation lähteinä.

²² Latva-Äijö 2004, 163–165.

²³ Suomalaisnaiset kesäolympiakisoissa

[<https://www.urheilumuseo.fi/portals/47/suomalaisnaiset%20kesakisoissa/index.htm>] (viitattu 22.12.2017)

²⁴ Tasa-arvoaltuutetun liikuntaa ja urheilua koskevia lausuntoja

[<https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/tasa-arvo-2/tasa-arvoaltuutetun-liikuntaa-ja-urheilua-koskevia-lausuntoja/>] (viitattu 26.5.2018)

Suojeluskuntatutkimusta on lottien tapaan tehty melko paljon ja se on osaltaan innoittanut ja auttanut omaa tutkimustani. Suojeluskuntajärjestö on toiminut lottien esikuvana niin aatteillaan kuin toiminnan organisoinnillaan. Lotat omaksuivat suojeluskuntajärjestön organisaatiomallin ja monet järjestön tavat sellaisinaan tai hieman muokattuina sukupuolelleen sopivammaksi.²⁵ Läheisestä suhteesta johtuen suojeluskuntatutkimus on erittäin lähellä omaa pro gradu - tutkielmaani ja siihen perehtyminen on lisännyt omaa ymmärrystäni lottatoiminnasta. Suojeluskunnista tehty tutkimus on kuitenkin ollut lottatutkimusta laajempaa lottien sotapainotuksesta johtuen. Suojeluskuntaurheilulla on ollut erittäin paljon merkitystä suomalaisen urheilun kehittymisen historiassa sekä suojeluskuntatoiminnassa. Urheilu suojeluskunnissa oli hyvin vilkasta ja sillä katsottiin olevan suuri painoarvo järjestön arjessa.²⁶ Suuresta arvostuksesta ja aktiivisesta harrastuneisuudesta johtuen suojeluskuntaurheilua on myös tutkittu runsaasti. Pelkästään urheilukulttuuriin keskittyvässä Erkki Vasaran teoksessa *Valkoisen Suomen urheilivat soturit: suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918-1939* (1997) sivutaan lottajärjestön urheilutoimintaa vain muutamalla sivulla. Koenkin, että lottajärjestön urheilukulttuurin tutkimukselle on kentällä tilaa.

Lotta Svärd on Suomen eniten tutkittu naisjärjestö erityisesti sen sotien aikaisen roolin vuoksi. Lottakuva on kuitenkin ollut kiistelty vuosikymmenten saatossa ja eri aikakaudet ovat antaneet sille erilaisia merkityksiä ja tulkintoja. Suomen hävittyä jatkosodan, Suomi joutui Neuvostoliiton painostuksesta ja rauhanehdoista johtuen lakkauttamaan Suojeluskuntajärjestön ja Lotta Svärdin pikaisesti vuoden 1944 syksyllä. Järjestöjen leimaaminen lainvastaisiksi sekä vuoden 1918 sodan vielä parantumattomat haavat pakottivat järjestöjen muistot maan alle vuosikymmeniksi. Tämä nopea kunnian riisuminen 1920-1930 -lukujen mahtijärjestöltä aiheutti järjestöjen aktiiveissa mielipahaa ja katkeruutta. Suomettumisen aikakaudella valkoisen Suomen ihanteita kannattaneita järjestöjä ei kuitenkaan voinut enää pitää näkyvästi jalustalla. Suomen poliittinen painopiste oli sotien jälkeen siirtynyt aiempaa vasemmalle mikä osaltaan vaikutti järjestöjen painumiseen unholaan. Lotta Svärd on näyttäytynyt sen lakkauttamisen jälkeen vaiettuna aiheena sen kiistanalaisen roolin vuoksi. Entiset lotat ja lotta-aatteen kannattajat kokivat, että heidän ponnistelunsa lakaistiin maton alle ja lottien maine tahrattiin ilman kiitollisuutta heidän uhrauksistaan isänmaan hyväksi.²⁷ Nevala-Nurmi kuitenkin toteaa omassa väitöskirjassaan, että on liioittelua puhua vaikenemisesta, sillä jo ennen lottien maineen palauttamista 198-1990 -

²⁵ Nevala-Nurmi 2012, 165–168.

²⁶ Vasara 1997.

²⁷ Nevala-Nurmi 2012, 36.

lukujen taitteessa lottatutkimuksia tehtiin jonkin verran, vähintään yksikokonaisesitys vuosikymmentä kohden.²⁸

Kiistanalaisesta asemastaan huolimatta suojeluskuntajärjestöistä ja lotista tehtiinkin historiallista tutkimusta 1960-luvulta alkaen. Airi ja Rafael Koskimiehen *Suomen lotta – katsaus lottajärjestön toimintaan* julkaistiin vuonna 1964. Se oli ensimmäinen lotista kirjoitettu kokonaisesitys. Koskimiesten teos pyrkii vastaamaan lottiin kohdistuneisiin syytöksiin, jotka kumpusivat muun muassa vuonna 1954 julkaistusta Väinö Linnan Tuntematon sotilas ja Paavo Rintalan vuoden 1963 Sissiluutnantti-romaanista. Romaaneissa lotista maalattiin kuva seksuaalisina olentoina, joiden moraalituntuma ei ollut niin ylevä, kuin lottalupaus velvoitti. Suomen lotta halusi palauttaa lotille heidän ansaitseman kunnian takaisin väriin syytösten jäljiltä.²⁹ Tämä pyrkimys väritti teoksen luonnetta, vaikka tavoitteena oli objektiivinen, tieteellinen historiantutkimus. 1970-luvulla julkaistiin yksi lottien historiasta kertova kokonaisesitys, joka taas hyökkäsi Lotta Svärdin kimppuun ääri-vasemmalta ja tutkimus oli läpikotaisin aatteen värittämää. Lottatutkimuksen ensimmäisiä askelia leimasi asian arkuus ja ajallinen läheisyys, siitä oli vaikea kirjoittaa neutraalisti ilman omien sympatioiden siirtymistä tekstiin. Tutkimuksissa näkyi selvästi kirjoittajan poliittinen vakaumus, sekä vasemmisto että oikeisto syyllistyivät tieteellisten periaatteiden laiminlyöntiin asian herättäessä niin vahvan tunnelatauksen.

Vuonna 1981 julkaistiin Vilho Lukkarisen historiateos *Suomen Lotat*, joka erosi aiemmista lottatutkimuksista merkittävästi, sillä se oli selvästi objektiivinen ja tieteellisen historiantutkimuksen kriteerit täyttävä tutkimus. *Suomen lotat* -tutkimuksessa sota-aikaa käsittelee kaksi kolmasosaa teoksesta, vaikka lottajärjestön historia on 25 vuoden mittainen. Lukkarinen tarkastelee lottia tutkimuksessaan järjestelmällisesti osa-alueittain. Tämä lähestymistapa antaa teokselle selvän rakenteen, mutta myös vähentää sen mahdollisuuksia problematisoida asioita ja tutkia niiden kausaalisuhteita. Lukkarinen ei teoksessaan näitä juuri tee, kenties juuri kirjan rakenteen vuoksi. Silti teos on erittäin merkittävä lottatutkimuksen saralla, sillä se vihdoinkin loi pohjan neutraalille historiantutkimukselle, joka pohjautui lähteisiin eikä tunteisiin. Lukkarisen teos säilyi pitkään Lotta Svärdin historian viimeisenä kokonaisesityksenä ja tänä aikana se vakiinnutti merkittävän aseman lottatutkimuksen kivijalkakirjallisuutena.

²⁸ Nevala-Nurmi 2012, 25–27.

²⁹ Koskimies 1964.

Viimeinen laaja lottatutkimus *Lotat – Suomen naisten suuri tarina* ilmestyi vuonna 2010 ja se sisälsi useiden tutkijoiden kirjoituksia Lotta Svärdistä.³⁰ Vaikka kirjan ilmestymisajankohta sijoittuu 2010-luvulle, kirjan tutkimusasetelma on melko perinteinen: tutkimuksen painopiste on jälleen vahvasti sotavuosissa ja -ponnisteluissa. Rauhan vuodet käydään aluksi läpi nopeasti mainiten, kunnes päästään kirjan fokukseen, sotiin. Kirja tyytyy esittelemään tapahtumia ja faktoja ilman suurempaa problematisointia tai pohdintaa niiden syistä. Lotta-kirja on hyvä yleisesitys tapahtumista järjestökeskeisesti, mutta syvempää tulkintaa esimerkiksi naisnäkökulmaan siitä ei valitettavasti löydy. Tutkimus toimii kuitenkin erittäin kattavana yleisesityksenä lottien historiasta ja siitä on mahdollista saada runsaasti tietoa esimerkiksi eri lottien rooleista ja tehtävistä. Tutkimuksen mielenkiintoista antia on kirjan lopussa olevat artikkelit lottien esiintymisestä taiteessa, kuten kirjoissa ja televisiosarjoissa sekä lottakuvan ja -tutkimuksen muutoksista vuosien aikana. Nämä artikkelit avaavat mielenkiintoisesti lottien historiakuvan ristiriitaisuutta ja eri vuosikymmenten tutkimuksien muutoksia.

Lotta Svärd -järjestön toiminnasta on kirjoitettu runsaasti tieteellistä tutkimusta, mutta liikuntakulttuuri on näissäkin tutkimuksissa jäänyt usein maininnan tai sivuroolin tasolle. Lottakirjoissa usein vain mainitaan urheilun kuuluneen järjestön ohjelmaan, mutta asialle ei anneta suurempaa huomiota. Lottatutkimus on painottunut vahvasti sotavuosiin, sillä ne olivat lottien urotekojen aikaa ja osaksi tämän vahvan painotuksen vuoksi lottien rauhanajan toiminta on jäänyt tutkimuskentällä varjoon.³¹ 2000-luvulla niin kutsuttu uusi historia on kuitenkin muuttanut tutkimuksen painopisteitä ja muun muassa Seija-Leena Nevala ja Annika Latva-Äijö ovat tehneet lottatutkimusta painottaen fokuksensa rauhanaikaan sekä naiseuteen järjestön toiminnassa.

Annika Latva-Äijö toteaa väitöskirjassaan *Lotta Svärdin synty – Järjestö, armeija, naiseus 1918–1928*, että lottatutkimuksen painopiste on ollut pääasiassa sotavuosissa ja kysymys ”Mikä on Lotta Svärd?” on jätetty systemaattisesti problematisoimatta, sillä täydellinen vastaus kysymykseen on aina ollut saatavilla. Täydellisen vastauksen mukaan Lotta Svärd on naisten valtakunnallinen vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö, joka toimi vuosina 1921–1944. Latva-Äijö pureutuukin juuri tähän kysymykseen, mikä itse asiassa on Lotta Svärd ja ennen kaikkea, miten siitä tuli se mikä siitä tuli. Latva-Äijöä kiinnosti liikkeen muotoutuminen järjestöksi ja miten sukupuoli oli osana tätä prosessia. Lotta Svärdin synty -teos antaa uudenlaista ja

³⁰ Tuominen 2010.

³¹ Latva-Äijö 2004.

uraaurtavaa tietoa järjestön alkuvaiheista ja se tarkastelee toimintaa eri perspektiivistä. Latva-Äijö korostaa aiemman tutkimuksen olleen lähes väistämättä järjestökeskeistä. Lotta Svärd on otettu tutkimukseen annettuna, sitä ei ole kyseenalaistettu eikä pohdittu, miten syntytilanteeseen on päädytty.

Latva-Äijö kuljettaa suojeluskuntahistoriaa taitavasti koko ajan lottien tarinan rinnalla ja se on perusteltua Lotta Svärdin ollessa suojeluskuntien tukijärjestö ja näin ollen näiden järjestöjen toiminta limittyy erottamattomasti yhteen, vaikkakin Lotta Svärd oli nimellisesti itsenäinen järjestö. Suojeluskuntien toiminnan tarkastelu lottien toiminnan ohessa tarjoaa lukijalle hyvät mahdollisuudet nähdä sukupuolijärjestelmän ilmenemistä käytännössä konkreettisten esimerkkien kautta. Lotta Svärdin synty -väitöskirjassa sukupuoli on koko ajan läsnä ja sen kautta peilataan koko järjestön syntyä ja toimintaa. Väitöskirjan suurin ansio on se, että se ei ota mitään annettuna, vaan problematisoi itsestään selvinäkin pidetyt asiat ja tämän kautta tutkija tuo paljon uutta arvokasta informaatiota Lotta Svärdin synnystä ja ensimmäisestä vuosikymmenestä.

Nevala sitoo omassa väitöskirjassaan *Perhe maanpuolustajana – Sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd -järjestössä 1918-1944* Lotta Svärdin ja suojeluskunnat tyttö- ja poikatoimintoineen tiiviiksi maanpuolustusperheeksi. Tutkija tarkastelee maanpuolustustoimintaa mikrohistorian keinoin valitsemalla tutkimuskohteekseen pienen pohjanmaalaisen Jurvan kunnan. Jurvan kunnan rinnalla Nevala käsittelee myös Lotta Svärdin valtakunnallista tarinaa ja valtakunnallinen kehitys ja mikrohistoriallinen tarkastelukohde täydentävät toisiaan kattavasti. Keskusjärjestön linjaukset eivät aina saapuneet kentälle nopeasti ja joskus linjauksista huolimatta kentällä toimittiin täysin toisin. Käytännön työssä ja paikalliset olosuhteet ja resurssit huomioiden Lotta Svärdin paikallisosastot noudattivat valtakunnallisia linjauksia, joten on mielenkiintoista, että valtakunnallista sekä paikallista tasoa on mahdollista tarkastella yhdessä, jolloin järjestön toiminnasta on mahdollista saada monipuolisempi kuva.

Lotta Svärdin merkitys Suomen Talvi- ja jatkosodassa on kiistaton ja järjestön tutkimuksen painopiste on pitkään juuri tästä syystä ollut sotavuosissa. Suojeluskunnat ja lottajärjestöt muodostivat kuitenkin merkittävän osan Suomen kansalaistoiminnasta 1920–1930 -luvulla, joten mielestäni myös rauhanajan toimintaa on syytä tarkastella tarkemmin. Latva-Äijö toteaa, että koska täydellinen vastaus kysymykseen ”Mikä on Lotta Svärd?” on ollut koko ajan saatavilla, ei ole herännyt tarvetta problematisoida kysymystä, miten Lotta Svärdistä tuli Lotta Svärd.³² Samaan tapaan rauhanajan toiminta ohitetaan useissa tutkimuksissa pakollisilla alkukappaleilla

³² Latva-Äijö 2004, 11, 20.

tutkimuksen painottuessa sotaponnisteluihin. Ja tämä on toki ymmärrettävää, suojeluskuntien ja lottien suurimmat urotyöt tehtiin luonnollisesti sodissa, mutta pohja sille luotiin rauhan aikana. Nevalan ja Latva-Äijön työt ovatkin urauurtavia tutkimuksia lotista juuri rauhan ajan toiminnassa ja lisäksi se pohtivat ansiokkaasti sukupuolen merkitystä lottatyössä.

Omassa pro gradu -tutkielmassani Latva-Äijön ja Nevalan tutkimukset ovat merkittävässä roolissa, sillä ne keskittyvät sotavuosien sijaan järjestön rauhanajan toimintaan. Lisäksi sekä Latva-Äijön että Nevalan työ on selvästi sukupuolihistoriaa ja ne nostavat sukupuolen ja naiseuden lähempään tarkasteluun. Vaikka kumpikaan teos ei käsittele pääroolissaan lottien urheilutoimintaa, kummassakin tutkimuksessa tämäkin vapaa-ajan osa-alue mainitaan siihen enempää keskittymättä. Urheilu ei ollut kummankaan tutkimuksen fokus, joten ymmärrettävästi urheilutoiminta on jätetty tietoisesti näissä kirjoissa sivurooliin. Latva-Äijön ja Nevalan tutkimukset toimivat itselleni kuitenkin tärkeinä tienviittoina lottien historiassa ja erityisesti sukupuoliroolien ilmenemisessä lottien toiminnassa.

Tiina Kinnunen on tutkinut ansiokkaasti lottakuvaa, jolla hän tarkoittaa niitä käsityksiä, määritelmiä ja tulkintoja lotista ja Lotta Svärdistä, joita lottahistorian esityksissä on luotu ja jatkuvasti luodaan.³³ Kirjassa *Kiitetyt ja parjatut* (2006) Kinnunen tutkii lottakuvaa ja sen muutoksi eri aikakausina aloittain tutkimuksensa heti järjestön lakkauttamisesta 23.11.1944 alkaen. Kinnunen tarkastelee aihetta kronologisesti ja toteaa tutkimuksessaan ajan poliittisen ilmapiirin vaikuttavan suuresti Lotta Svärdille annettuihin merkityksiin. Kun järjestö vaadittiin lakkautettavaksi syksyllä 1944 osana Neuvostoliiton kanssa käytyjä rauhanneuvotteluja, sen nauttima arvostus mureni kuin yhdessä yössä. Äärivasemmiston päästyä valtaan, se koki tarpeelliseksi leimata koko järjestön työn ja perinnön fasistijärjestöksi. Katkeran suhtautumisen juuret juonsivat vuoden 1918 sodan perintöön, jonka seurauksena valkoiset nousivat valtaan ja toimivat 1920–1930 -luvulla yhteiskunnan johdossa, tehden samalla tavoin punaisten puolella taistelleiden elämän tukalaksi. Kun valtasuhteet kellahtivat pääläelleen, myös lottien aika kansakunnan tukipilareina ja naisihanteena koki loppunsa.

Kinnunen esittää työnsä alussa kysymyksen, että onko paljon puhuttu *lotista vaikeneminen* totta ja missä määrin. Kinnunen pohtii asiaa monelta kantilta ja päättyy lopulta toteamaan, että se ei pidä paikkaansa – ainakaan julkisten historiaesitysten suhteen.³⁴ Lottatutkimuksen sävy oli vuoden 1944 syksystä aina 1980-luvun loppupuolelle negatiivinen ja tästä syystä lotat kokivat sen epäoikeudenmukaisena sekä heidän kokemustensa ja sotaponnisteluidensa rienauksena ja

³³ Kinnunen 2006, 10–14.

³⁴ Kinnunen 2006, 262–265.

vähättelynä. Lottien siveellisyys ja työteliäisyys asetettiin kyseenalaiseksi sekä historiategosten että kaunokirjallisten romaanien toimesta. Väinö Linnan Tuntematon sotilas (1953) sekä Paavo Rintalan Sissiluutnantti (1963) olivat osaltaan luomassa aiempaa negatiivisempaa lottakuvaa, jossa lotta ei ollut puhtoinen yhteiskunnan äiti vaan lottaihanteensa ja -lupauksensa hylännyt seksuaalinen, turmeltunut olento. Kinnunen tulkitsee *Kiitetyt ja parjatut* kirjassaan, että Linnan ja Rintalan lottakuva ei ollut varsinainen hyökkäys itse Lotta Svärdiä kohtaan, vaan kritiikkiä 1920–1930 -lukujen militaristiselle luokkayhteiskunnalle. Kentien vaikenemisestä puhuminen juontaa juurensa lotista puhumisen sävyyn. Koska lotat kokivat, että sotien jälkeen lotista esitetty totuus ei vastannut heidän kokemaansa oikeaa totuutta, he näkivät ajan vaikenemisen kautena.

Kinnunen esittää kirjassaan myös, että historiaesitysten ja historian tulkinnat muuttuvat poliittisia suhdanteita mukaillen, kuten historioitsija Jorma Kalelakin on tutkimuksissaan kirjoittanut. Kinnunen kuitenkin totesi tutkimuksessaan, että kyse ei ole ainoastaan puoluepoliittisista muutoksista vaan myös sukupuolipoliittisista ilmastonmuutoksista ajassa.³⁵ Viime vuosikymmeninä historian tutkimus on kokenut mullistuksia ja suurmieshistorian valtakauden jälkeen on päässyt niin kutsuttu uusi historia, jossa puheenvuoron ovat saaneet aiemmin syrjään jääneet toimijat kuten tavalliset kansalaiset, lapset ja naiset. Lottien historian kirjoitus on myös hyötynyt tästä yleisesti historian tutkimuksen kehityssuunnasta. Naisten rooli on saanut ansaitsemaansa huomiota ja tunnustusta.

Naisten liikuntakulttuurin historiaa on tutkittu pitkälti voimistelun kautta, sillä voimistelulla oli pitkään autonominen asema naisten liikunnassa. Itse haluan tietoisesti keskittyä voimistelun sijaan urheiluun ja sen kautta kilpaurheiluun. Leena Laine on tutkinut naisliikuntaa ja -urheilua erityisesti työläisnaisten kautta ja hänen tekstinsä toimivat tärkeänä taustakirjallisuutena tutkimukselleni. Lisäksi Irja Kleemolan katsaus naisliikunnan historiaan *Naisliikuntaa 100 vuotta* (1996) on tärkeä teos omien pohjatietojeni kannalta. Artikkeleista koostuvat teokset *Suomi uskoi urheiluun* ja *Urheilu katsoi peiliin* tarjoavat monipuolista tietoa urheiluhistoriasta sekä Lotta Svärdillekin merkittävistä vaikuttajista Anni Collanista sekä Lauri Pihkalasta.

Suojeluskunta- ja lottaurheilua tutkittaessa on tärkeää tutustua myös urheilun nationalistisiin tarkoituksiin ja merkityksiin ja tästä syystä Jouko Kokkosen *Kansakunta kilpasilla - Urheilu nationalismien kanavana ja lähteenä Suomessa 1900-1952* toimii itselleni tärkeänä lähdekirjallisuutena. Lotta Svärd -järjestön oltua vapaaehtoinen, maanpuolustuksellinen järjestö, nationalismilla oli järjestön toiminnassa ja kannustimena suuri merkitys ja Kokkonen pohtii asiaa

³⁵ Kinnunen 2006, 262–265.

monipuolisesti ja kattavasti. Kokkonen perustelee myös asiantuntevasti miksi urheilun ja politiikan suhde on niin tiivis eikä urheilua ole mahdollista tutkia vai ja ainoastaan sen fyysisen toiminnan kautta vaan se liittyy aina osaksi jotain suurempaa merkitystä.

Erkki Vasaran väitöskirja *Valkoisen Suomen urheilivat soturit – Suojeluskuntajärjestön urheiluja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939* tarkastelee Suojeluskuntajärjestöä valtakunnallisena kokonaisuutena ja tutkii sen ideologiaa ja toimintaa urheilun kautta. Vasaran kirja on ensimmäinen tieteellisen historiankirjoituksen periaatteiden mukaan toteutettu tutkimus, joka huomioi myös yhteiskunnalliset ja poliittiset muutokset ja huomioi ne osaksi suojeluskuntajärjestön kehitystä. Vaikka Vasara tarkastelee suojeluskuntajärjestöä urheilun kautta, hän pohtii monitahoisesti järjestön toiminnan alla piileviä kannustimia ja merkityksiä. Väitöskirja osoittaa selvästi urheilun ja politiikan tiiviin kytköksen ja tarkastelee niitä suhteessa toisiinsa.

Vasaran väitöskirja on merkittävä tutkimuskirjallisuuden osa omalle pro gradu -työlleni, sillä se on ainoa teos, joka kokoaa järjestön valtakunnallisen kehityksen sekä järjestön urheilutoiminnan. Vasara ei tyydy esittelemään ainoastaan tapahtumia, mikä on ollut aiempien suojeluskuntahistorioiden syntinä, vaan liittää suojeluskunnat osaksi muuta yhteiskunnallista tapahtumakulkua. Tähän asti järjestön historiaa oli pohdittu vain sisäisesti, ilman ulkoisten vaikuttimien syvempää tarkastelua. Valkoisen Suomen urheilivat soturin -väitöskirja tarkastelee myös lottien urheilutoimintaa, sillä Vasaran mukaan se noudatti suojeluskuntajärjestön luomia perusteita ja mahdollisti suojeluskuntien urheilun historiakuvan täydentymisen. Omaan tutkielmaani Vasaran merkittävällä työllä lottien urheiluhistorian kartoittamiseksi on suuri merkitys, sillä Lotta Svärdin urheilutoiminta on jäänyt usein lottien muun toiminnan varjoon, vaikka urheilutoiminta oli poikkeuksellisen aktiivista verrattaen valtakunnalliseen urheiluinnotukseen. Lottien urheilusta on mainintoja niin valtakunnallisissa esityksissä kuin paikallistason lottajärjestöjen historiikeissa, mutta pääosaan lottien urheilu ei toistaiseksi ole vielä päässyt. Vasaran väitöskirjan takakannessa mainostetaan tutkimuksen valoittavan ennen näkemättömällä tavalla lottien urheilutoimintaa, mutta todellisuudessa 700 sivun teoksessa lotat ovat valokeilassa ainoastaan 20 sivun ajan. Lottien marginaalisesta osuudesta huolimatta Vasaran teos toimii omana oppaanani suojeluskuntien urheilutoiminnan ymmärtämisessä, sillä sen kautta pystyn ymmärtämään paremmin myös lottien urheilutoiminnan kannustimia ja merkityksiä järjestöjen ollessa tiiviissä yhteistyössä.

Eija Koriseva on tehnyt vuonna 1994 Tampereen yliopistoon pro gradu tutkielman *Lotat voimistelemaan ja urheilemaan! Urheilu Lotta Svärd -yhdistyksen Tampereen paikallisosastossa vuosina 1919–1939* ja tämä työ on hyvin lähellä omaa tutkielmaani. Koriseva kuitenkin keskittyy työssään Tampereeseen ja kuljettaa lisäksi voimistelua mukana läpi tutkielman. Korisevan pro gradu -tutkielma tekee perusteellista työtä esitellessään tamperelaista lottaliikuntakulttuuria. Lukija saa kattavan kuvan urheilumerkki- ja kilpailutoiminnasta ja juuri tämä kronologinen tapahtumien läpikäynti on tutkimuksen parasta antia. Koriseva on tehnyt laajan pohjatyön lähteiden parissa ja tutkimus esittelee urheilutoimintaa juuri tapahtumien kautta. Koriseva kuljettaa naisten urheilun kehittymistä tutkimuksen taustalla jonkin verran, mutta tutkimuksen fokus pysyttelee tamperelaisten lottien urheilutoiminnassa eikä pyri liittämään tätä kehitystä mihinkään laajempaan kontekstiin. Tutkielman pohja on kuitenkin hyvin lähellä omaa tutkielmaani, joskin Koriseva keskittyy Tampereen paikallisosastoon ja minä tarkastelen lottaurheilua valtakunnallisesta kattojärjestöstä käsin.

Lähdeaineistot

Lähteenäni käytän kansallisarkistosta löytyviä Lotta Svärdin toimintakertomuksia sekä vuosikokousten pöytäkirjoja. Lisäksi kansallisarkistosta löytyy keskusjärjestön ja paikallisosastojen välistä kirjeenvaihtoa, jossa on jaettu ohjeita paikallisosastoille myös urheilutoimintaan liittyen. Kansallisarkistosta löytyy myös luettelot lottien urheilumerkin suorittaneista sekä prosenttiiihtoon osallistuneista lotista. Nämä luettelot ovat tärkeitä urheilun kehityksen havainnollistajia. Tutustuin kansallisarkistossa vieraillessani Lotta Svärd keskusjärjestön arkiston vuosikertomuksiin sekä vuosikokousten pöytäkirjoihin. Erityisesti vuosikertomukset antoivat paljon tietoa urheilun arvostuksesta sekä sen kehittämisestä. Urheilutoimintaa käsiteltiin jokaisessa vuosikokouksessa ja vuosikertomuksissa sille on varattu alusta lähtien oma osio, jossa järjestön urheilutoimintaa kuvataan kattavasti. Pöytäkirjojen joukosta löytyi myös toimintasuunnitelmia urheilun varalle, jotka osaltaan myös auttoivat minua tutkimuksessani eteenpäin.

Käytän lähteenäni myös järjestön valtakunnallista Lotta Svärd -lehteä. Lehti toimi järjestön tärkeimpänä tiedotuskanavana, vaikkakin piireillä saattoi olla omiakin paikallisempiin asioihin keskittyviä lottalehtiä. Järjestön lehti on monipuolinen tiedotuskanava, mutta myös tavallinen sanomalehti, joskin suunnattuna lotille ja heidän kiinnostuksenkohteisiinsa. Valtakunnallinen

järjestölehteys näkyy nationalistisena maailmankuvana, jota pyritään parhaan mukaan istuttamaan järjestö naisiin pitäjissä. Keskusjärjestön näkemykset näkyivät luonnollisesti lehden sisällössä ja siksi valtakunnallinen lehti on mielenkiintoinen lähde, sillä sitä kautta on mahdollista saada tietoa kattojärjestön tavoitteista ja näkemyksistä. Lehden palstoilla puheenvuoron saivat myös rivilotat ja paikallisjärjestöt, joten lehteä tutkimalla saa käsityksen myös arjesta paikallisosastoissa. Lehti sisältää kirjoituksia, jotka avaavat lottien keskusjärjestön suhtautumista lotta- ja naisurheiluun sekä heille soveltuviin urheilulajeihin. Lotta Svärd -lehti perustettiin vasta vuonna 1928, joten sitä edeltävältä ajalta lottien asioista kirjoiteltiin satunnaisesti Suojeluskuntalaisen lehdessä (1919-1925) ja sen seuraajassa Hakkapeliitta-lehdessä (1925-1944), joten tutkin lottia koskevaa kirjoittelua 1928 edeltävältä ajalta myös kyseisistä suojeluskuntajulkaisuista. Lotat kuitenkin kokivat, että näissä julkaisuissa lottien asiat eivät saaneet ansaitsemaansa palstatilaa sekä huomiota ja siksi vuonna 1928 lottien oma lehti tuli ajankohtaiseksi. Lottalehdestä käy valtakunnallisten linjausten lisäksi ilmi paikallistason urheilutoiminnan käytännöt, joten lehti antaa hyvän käsityksen lottaurheilusta sekä valtakunnallisesti että paikallisesti.

Tutkimuksen käsitteistä

Tässä luvussa esittelen joitakin käsitteitä, jotka tulevat olemaan merkittävässä asemassa tutkielmassani. Tutkimukseni sijoituessa sekä nais- että urheiluhistoriaan, selitän joitakin avainkäsitteitä kummaltakin saralta. Naishistorian käsitteiden selittäminen on erityisen tärkeää, sillä niiden kautta Lotta Svärdin erityisluonnetta naisjärjestönä on helpompi ymmärtää. Lotta Svärd oli naisten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö, joka tavallaan astui toiminnassaan miehelle toimintakentälle, mutta noudatti kuitenkin sukupuolelleen asetettuja käyttäytymisodotuksia. Sukupuolihistorian käsitteet avaavat tätä toiminnan monimutkaisuutta ja ajoittaista ristiriitaisuutta. Naisten urheilusta puhuttaessa on tärkeää ymmärtää mitä liikuntamuotoja mikäkin käsite tarkoittaa ja pyrin tässä luvussa selventämään niiden käyttöä lukijan tehtävän helpottamiseksi.

Kaksijakoinen kansalaisuus erotti miehet ja naiset yhteiskunnassa erillisiksi toimijoiksi. Sukupuolten perustavanlaatuiset erot pohjasivat mieheyden ja naiseuden ”luonnollisiin” ominaisuuksiin. Kaksijakoinen kansalaisuus teki tasa-arvoisen yhteiskunnallisen järjestäytymisen

mahdottomaksi, sillä miesten ja naisten erot olivat liian suuria yhteistoimintaan.³⁶ Naiset eivät myöskään olleet tahdottomia sätkynukkeja kaksijakoisen kansalaisuuden muodostuessa yhteiskunnan rakenteiksi. Naiset omalla toiminnallaan muokkasivat ja loivat kuvaa tietynlaisesta naisidentiteetistä, joka pitäisi vapauttaa ”luontonsa mukaisiin tehtäviin”. Tutkija Irma Sulkunen kuitenkin korostaa, että tästä ei sovi tehdä johtopäätöstä, että naiset itse loivat oman alistuksensa, vaan nähdä naiset aktiivisina toimijoina historian muutoksissa.³⁷ Sulkunen näkee tämän seikan toivoa herättävänä, jos hänen väitteensä naisista rakentamassa itse kaksijakoista sukupuolijärjestelmää on totta, se herättää myös toivoa siitä, että naiset voivat itse myös purkaa luomansa järjestelmänsä. Kaksijakoinen kansalaisuus rajaa sukupuolet omille, ominaisille toiminta-alueilleen. Naiset ottivat itse aktiivisesti itselleen reviiirikseen kodin ja miehet jäivät toimimaan julkisella kentällä.³⁸

Naisen rooli puhtoisena kodinhengittäjänä, joka hoivaa ja huoltaa koko perheen äidillisellä omistautumisella ja rakkaudella paitsi sitoi naisen pitämään huolta elämän yksityisestä sektorista, kodista, mutta myös antoi naiselle velvollisuuksia. Sen lisäksi, että naisen tuli onnistua perheensä hyvinvoina pitämisessä, tuli hänen pitää myös miehensä kaidalla tiellä. Naisen piti onnistua kodonhoidossa ja perhe-elämän askareissa niin hyvin, että miehelle ei herännyt esimerkiksi halua koskea alkoholiin. Raittiusvalistuksen mukaan tämä tehtävä lankesi naiselle, ei suinkaan miehelle joka pulloon tarttui.³⁹ Mielenkiintoista tässä naisen asettamisessa kodin piiriin on se, että se näyttäytyy lähes kaikkien naisasialiikkeiden agendalta. Naisasialiikkeiden ajama naisemansipaatio itse asiassa korosti juuri tätä naisen roolia kodin ja perhe-elämän itsevaltiaana, eikä suinkaan nykyajan tasa-arvokäsityksen mukaista yhtäläiset toiminta-alueet kaikille sukupuolille -ajatusmaailmaa. Naisemansipaatio tarkoittikin naisten vapauttamista töistä luonnolleen ominaisempiin tehtäviin. Koti ja perhe näyttäytyivät naisasialiikkeiden lausumissa yhteiskunnan selkärankana, joten naisen rooli yhteiskunnassa itse asiassa olisi merkittävä ja suuri juuri tämän naisellisen roolinsa kautta.

Sukupuolijärjestelmä on naishistorian tutkimuksissa usein esiintyvä termi, joka kuvastaa sukupuolten välistä vuorovaikutusta ja suhteiden jäsentymistä.⁴⁰ Termi on ristiriitainen, sillä sukupuoli muuttuu kontekstin ja ympäristön myötä ja sukupuolta on mahdollista tarkastella lukuisista eri näkökulmista käsin. Sukupuoli muuntuu myös ajassa ja on tärkeää muistaa, että

³⁶ Latva-Äijö 2004, 285–287.

³⁷ Sulkunen 1987, 121–122.

³⁸ Rantalaiho 1994, 11.

³⁹ Sulkunen 1987, 158–161.

⁴⁰ Ylikotila 2014, 23.

sukupuolitulkinnat joita teemme nykyhetkestä käsin eivät välttämättä päde tutkimassamme ajassa. Sukupuoliroolit muuttuvat jatkuvasta ja esimerkiksi naisemansipaatiolla tarkoitetaan eri asioita riippuen mitä aikaa tai sidosryhmää, milloinkin tutkitaan. Samoin kuin sukupuoli, myös sukupuolijärjestelmä muuntuu ja se on huomattavan laaja käsite ja sen kautta voidaan tulkita monia yhteiskunnallisia tapahtumia ja toimijoita. Ruotsalaisen tutkijan Yvonne Hirdmanin mukaan sukupuolijärjestelmä koostuu erosta tai erillään pitämisestä sekä hierarkiasta. Hirdman toteaa, että nainen ja naiseus eroavat perustavanlaatuisesti miehestä tai mieheydestä sekä käytännön että ajatuksen tasolla. Hierarkkisuudella Hirdman tarkoittaa, että mies tai mieheys on arvokkaampaa kuin nainen tai naiseus.⁴¹ Perinteisessä historiankertomuksessa mies on toiminut aina normina ja ihmisyyden neutraalina perusilmentymänä, johon verrattuna nainen on aina edustanut toiseutta, joka on vajavainen perusmalliin verrattaessa. Sukupuolen astuminen omasta reiviiristään toisen sukupuolen toiminta-alueelle nähtiin luonnottomana ja poikkeuksellisena sekä yhteiskunnan normeja rikkovana toimintana.

Lottien rooli maanpuolustuksessa asettikin kaksijakoisen kansalaisuuden käsitteen ja vallitsevan sukupuolijärjestelmän dynamiikan koetukselle. Tämä johti kahdenlaisiin tulkintoihin, toisaalta Lotta Svärdin maanpuolustuksellista toimintaa ja roolia pyrittiin peittelemään ja lakaisemaan maton alle, painottaen toiminnan aseettomuutta ja että lottien on aina vältettävä sotilaallista esiintymistä.⁴²

Yhteiskunnallinen äitiys voidaan nähdä yhtenä sukupuolisopimuksena. Naiset halusivat ylläpitää sukupuolieroa ja ottivat hoivaamisen ja kasvatuksen alat omiksi toimintapiireikseen miesten operoidessa julkisessa elämässä.⁴³ Äitiys oli naisten valttikortti sopimusta määriteltäessä, sillä siihen biologiseen rooliin ei kellään ollut vastaväitteitä. Yhteiskunnallinen äitiys ulottuu kuitenkin biologisen äitiyden ja ydinperheajattelun ulkopuolelle. Se ei rajannut naista vain kodin neljän seinän sisäpuolelle pitämään huolta omistaan vaan laajensi äitiyden tehtävän koskemaan koko yhteiskuntaa. Naiset asettuivat toimimaan yhteiskunnan moraalinvartijoina ja kansan sivistäjinä ja he toimivat omalla toiminnallaan ja esimerkillään koko yhteiskunnan äiteinä.⁴⁴ Äidin rooli nähtiin rakkautena isänmaata kohtaan ja sillä voidaan nähdä hyvin nationalistisiakin tarkoituspäitä. Naiset tekivät näin oman osansa isänmaalle pitäessään katajaisen kansan kaidalla tiellä.

⁴¹ Rantalaiho 1994, 11.

⁴² Latva-Äijö 2004, 283–284.

⁴³ Rantalaiho 1994, 22.

⁴⁴ Rantalaiho 1994, 24.

Käytän termiä *liikunta* tutkielmassani kuvaamaan kaikkea liikunnallista toimintaa. Liikunta kattaa siis sekä voimistelun että urheilun. Liikunta voidaankin nähdä eräänlaisena yläkäsitteenä, joka sitoo yhteen voimistelun, urheilun ja kilpaurheilun. *Voimistelu* tarkoittaa tutkimuksessani liikuntamuotoa, joka eroaa urheilusta tavoitteidensa vuoksi. Voimistelun valtakausi alkoi Suomessa 1800-luvun loppupuolella ja sen ideana oli saada massat liikkumaan ohjatusti, kurinalaisesti ja moraalia kohottaen.

Urheilusta puhuttaessa tarkoitetaan kaikkea liikunnallista toimintaa lukuun ottamatta voimistelua. Urheiluksi katsotaan esimerkiksi kävely, hiihto, yleisurheilu, pesäpallo ja ammunta. Urheilun ja voimistelun tavoitteet ja syvin olemus eroavat toisistaan perustavanlaatuisesti, jotta on oleellista erottaa ne toisistaan myös terminologisesti. Kilpaurheilu luonnollisesti tarkoittaa tutkimuksessa urheilua, jossa kilpaillaan tavalla tai toisella. Urheilun ja kilpaurheilun raja on paikoitellen häilyvä, sillä urheilutulosten vertailu kilpailullisessa mielessä on useimmiten mahdollista, vaikka varsinaista kilpaurheiluasetelmaa ei alun perin ollutkaan. Lisäksi tutkielmassa merkittävän roolin saava urheilumerkkijärjestelmä tasapainoilee urheilun ja kilpaurheilun rajalla. Järjestelmä luotiin vastustamaan kilpaurheilun vaaroja, mutta merkkien keräämisestä tuli myöhemmin yksilöiden sekä piirien välistä kilpailua, vaikkakaan ei virallista sellaista.

2. Kevyttä liikuntaa lotille naisten omin ehdoin

Toisessa luvussa tarkastelen naisten kohtaamia ennakkoluuloja urheilutoiminnan alkuvaiheessa keskittyen Lotta Svärd -järjestön naisiin. Saman valkoisen ideologian jakavat Suojeluskunnat ja Lotta Svärd muistuttivat monilta osiltaan toisiaan, sillä lottatoimintaa muodostaessa mallia otettiin juuri jo perustetuilta suojeluskunnilta. Lotta Svärd oli virallisesti itsenäinen järjestö, mutta Nevala toteaa käytännössä toiminnan olleen tiiviisti suojeluskuntien kanssa yhteydessä.⁴⁵ Suojeluskunnat olivat jo muodostaneet toimivan organisaation ja luoneet toiminnalle oivalliset puitteet, joten oli luonnollista, että myös lotat hyödynsivät jo tehtyä työtä.⁴⁶

Säännöt selvästi sitoivat suojeluskuntien ja lottien toiminnan tiiviisti yhteen. Lottatoiminnan yhtenä päätehtävänä on tukea suojeluskuntatoimintaa ja edistää suojeluskunta-aatetta, joten vaikka sääntöjen mukaan Lotta Svärd on itsenäinen järjestö, todellisuudessa se toimi

⁴⁵ Nevala-Nurmi 2012, 20–21.

⁴⁶ Latva-Äijö 2004, 163–165.

suojeluskuntajärjestön sisarjärjestönä tai jopa alaisuudessa.⁴⁷ Erityisesti maaseudulla toimintaa ei ollut mahdollista, saati tarpeellista erottaa suojeluskuntia ja lottajärjestöä toisistaan.

Lotta Svärd ja Suojeluskunnat jakoivat saman ideologisen perustan ja arvomaailman, joten oli luonnollista, että niiden toiminta limittyi toisiinsa varinkin toiminnan alkumetreillä. Suojeluskunnat ja Lotta Svärd katsoivat olevansa koko Suomen järjestöjä, vaikka todellisuudessa ei näin suoraviivaisesti voida puhua. On totta, että suojeluskunta- ja lottatoiminta onnistuivat ulottamaan toimintansa pinta-alallisesti koko Suomeen, paremmin ja kattavammin kuin mikään muu järjestö niitä ennen, mutta sosiaalisesti järjestön toiminta ei koskettanut kaikkia. Punaisten puolella taistelleet ja työläistoiminnassa mukana olevat kansalaiset rajattiin automaattisesti järjestöjen toiminnasta pois, eipä tosin näiden ryhmien toimijoilta suurta intoa kyseisten järjestöjen toimintaan olisikaan ollut. Suojeluskunnat ja Lotta Svärd julistautuivat kaikkien isänmaallisten kansalaisten järjestöksi. Tällä julistuksella, he oikeuttivat osanottajakunnan rajaamisen salkoisen Suomen ideologian kannattajiin, ei-isänmaalliset kansalaiset, kuten punaiset arvot omaavat eivät heidän määritelmien mukaan olleet isänmaallisia vaan suorastaan isänmaan vihollisia.⁴⁸ Suojeluskuntain ja lottien oma tilastointi jäsentensä sosiaalisesta luokasta käytti huomattavaa luovuutta saaden sosiaaliset taustat vaikuttavaan huomattavasti koko Suomen kansan luokkia vastaaviksi, mutta tilastoja tulkittaessa täytyy kiinnittää merkittävää huomiota tilastointitapaan. Erkki Vasara totesi suojeluskuntien merkinneet merkittäviä maanomistajia ja maatalouden harjoittajia järjestelmällisesti ”muut maataloustyöläissarakkeeseen”, jotta työläisluokka pysyi tilastoissa suurempana. Opiskelijat merkittiin myös ”muu” sarakkeeseen, vaikka joukossa oli huomattavan yläluokkaista jäsenistöä, sillä korkeakoulutus oli tuona aikana vahvasti sidottuna sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan. Suojeluskunnille olikin tärkeää saada toimintansa näyttämään myös tilastojen valossa koko Suomen järjestöltä, joten he turvautuivat tilastojen monitulkintaisuuteen.⁴⁹ Näin he vastasivat työväestön ja muun vasemmiston kritiikkiin oikoistolaisesta, valkoisten Suomen eliittikerhosta, jonka lainvoimaisuudesta oli kahtiajakautuneessa Suomessa vahvat mielipiteet puolin ja toisin. Punainen Suomi ei hyväksynyt suojeluskuntatoimintaa vaan piti sitä laittomana ja valkoinen Suomi piti suojeluskuntia taas elintärkeinä, kansallisen turvallisuuden takaavina toimijoina. Epäluulo kyti vahvana myös vuoden 1918 sodan jälkeen ja jätti jälkensä yhteiskunnan jokaiseen kolkkaan.

⁴⁷ Eskolin, Lotta Svärd -yhdistyksen uudesta suunnasta, *Suojeluskuntalaisen Lehti* no 12 24.03.1921.

⁴⁸ Vasara 1997, 693–695.

⁴⁹ Vasara 1997, 80–85.

2.1 Vuoden 1918 sota jakamassa Suomea

Naisten vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan ensimmäiset askeleet otettiin jo vuonna 1917, jolloin perustettiin ensimmäiset naisosastot suojeluskuntien yhteyteen.⁵⁰ Lotta Svärdin varhaisimpien juurien voidaan katsoa ulottuvan sisällissodan avustustoimintaan. Toiminta alkoi spontaanisti paikallistasolla ja naisryhmittymät muodostuivat suojeluskuntien ympärille tukemaan niiden toimintaa. Jo alusta alkaen lottien ja suojeluskuntien toiminta on ollut sidoksissa toisiinsa.⁵¹

Naiset toimivat yleisissä huoltotehtävissä sekä esimerkiksi suojeluskuntien kokousten kahvittajina ja muonittajina. Vähitellen toiminta laajeni myös lääkintäkoulutukseen.⁵² Vuoden 1918 sotaan osallistui valkoisten puolella myös joukko naisia vastaavanlaisissa joukkojen huoltotoimissa. Sotatoimiin naisten ei katsottu kuitenkaan soveltuvan valkoisten puolella, mutta naisten apu katsottiin erittäin tarpeelliseksi muissa sotaponnisteluissa. Asiasta käytiin vilkasta keskustelua, sillä naiset osoittivat huomattavaa kiinnostusta tarttua aseisiin vuoden 1918 sodassa. Punaisten puolelle oli perustettu jo omia naiskaarteja ja valkoisten leirissä alustavaa järjestäytymistä perustamisen osalta oli jo tehty. Hanke keräsi kuitenkin vastustusta, sillä sotilaallisen toiminnan ei katsottu kuuluvan naisen toimintapiiriin. Sosiaalinen sukupuoli rajasi sotatoimet naisten ulottumattomiin ja tarjosi naiselle hänelle *luontaisia* vaikuttamismahdollisuuksia ruokkimisen, vaatettamisen ja hoivaamisen parissa. Naisten sotatoimet sallittiin sosiaalisen sukupuolen sallimissa rajoissa.⁵³

Naisten osallistuminen vuoden 1918 tapahtumiseen lähtik spontaanisti ilman erillistä organisoivaa järjestöä eikä tässä vaiheessa vielä ollut kyse Lotta Svärdin toiminnasta vaikkakin suojeluskuntien kanssa yhteistyötä tehneiden naisten voidaankin katsoa muodostaneen Lotta Svärdin ydinjoukon vuodesta 1919 alkaen. Sodan jälkeen suojeluskuntien yhteyteen alkoi muodostua erillisiä naisosastoja ja aluksi ne toimivat suojeluskuntien alaisuudessa. Naistoiminnan suosio kasvoi ripeästi ja jo vuonna 1920 suojeluskuntien resurssit eivät riittäneet ylläpitämään ja kehittämään naistoimintaa suojeluskuntien ohella.⁵⁴ Oli aika perustaa valtakunnallinen lottajärjestö edistämään ja organisoimaan suojeluskuntien naistoimintaa.

⁵⁰ Valkoinen kirja 1928.

⁵¹ Nevala-Nurmi 2012, 18–21.

⁵² Latva-Äijö 2004, 48.

⁵³ Latva-Äijö 2004, 48–59.

⁵⁴ Tuominen 2000, 21.

Valtakunnallisen lottajärjestön perustamista alettiin suunnitella vuoden 1920 keväällä ja yhdistys rekisteröitiin yhdistysrekisteriin vielä saman vuoden elokuussa. Lottien paikallisosastot eivät kuitenkaan hyväksyneet valtakunnallista kattojärjestöä ja yhdistykselle laadittuja ensimmäisiä hahmotelmia säännöistä ja lottatoiminta ajautui myllerrykseen. Asialle asetettiin pikaisesti uusi komitea laatimaan koko lottatoimintaa ohjaavan säännösten, jonka taakse paikallisosastot voisivat asettua.⁵⁵ Uuden komitean suurimpana muutoksena voidaan nähdä päätös erottaa lottatoiminta suojeluskunnista itsenäiseksi toiminnaksi. Yhteys suojeluskuntiin säilyi vain johdon organisatorisena siteenä sekä saman arvopohjan jakamisena.⁵⁶

Vuonna 1921 uuden komitean ehdotus valtakunnallisen Lotta Svärd -järjestön perustamiseksi hyväksyttiin maakunnissa ja Suomen Lotta Svärdin tarina alkoi. Nevala huomauttaa kuitenkin, että vaikka Lotta Svärd oli näennäisen itsenäinen naisjärjestö, oli se kuitenkin tiiviisti sidottu Suojeluskuntajärjestöön ja sen organisaatioon.⁵⁷ Jo Lotta Svärdin säännöissä sanottiin, että järjestön ”*tarkoituksena oli herättää ja lujittaa suojeluskunta-aatetta ja avustaa suojeluskuntajärjestöä suojaamaan uskontoa, kotia ja isänmaata*”. Säännöt näin ollen sitoivat lotat tiiviisti suojeluskuntiin. Lottien tarkoitus oli toimia suojeluskuntien avustajana ja levittää suojeluskunta-aatetta. Ilman Suojeluskuntajärjestöä ei siis Lotta Svärdin olemassaololle ollut tarvetta. Läheinen ja tiivis suhde palveli molempia osapuolia, suojeluskunnat hyöttyivät lottien ottaessa vastuun naissukupuolelle mielletyistä askareista, kuten leiritysten muonituksista tai vaatetuksen organisoinnista. Suojeluskunnat olivat taas rakentaneet toiminnalleen jo hyvät puitteet ja organisatorisen mallin, jota lotat hyödynsivät toiminnassaan.⁵⁸

Vuoden 1918 sota repi nuoren valtion kahtia, punaiseen ja valkoiseen Suomeen. Vaikka sotatoimet päättyivät, keskinäinen epäluulo ja ristiriidat eivät kuitenkaan poistuneet näyttämöltä ennen talvisotaa. Sisällissota mullisti Suomen todellisuutta vuonna 1918 ja poliittisten seurauksien lisäksi sodalla oli suuri merkitys myös naisiin. Sisällissota kosketti syvästi koko kansaa ja myös naiset osallistuivat aktiivisesti sotatoimiin. Punaisten puolella naiset tarttuivat aseisiin ja toimivat naissotilaina. Sotivista naisista muodostettiin jopa naiskaarteja, jotka herättivät vastustajissa hämmästyä ja poikkeuksellista vihamielisyyttä.⁵⁹ Valkoisten puolella tiukempi sukupuolijärjestykseen nojaaminen esti naisten osallistumisen aseelliseen toimintaan, mutta naiset löysivät paikkansa sotaponnisteluissa muista tehtävistä, jotka nähtiin

⁵⁵ Tuominen 2001, 21–22.

⁵⁶ Latva-Äijö 2004, 109–113.

⁵⁷ Nevala-Nurmi 2012, 18–21.

⁵⁸ Lukkarinen 1981, 46–47.

⁵⁹ Hoppu 2008, 81-178.

naissukupuolelle soveltuvampina. Valkoiset naiset toimivat sodan aikana pääasiassa hoiva- ja huoltotehtävissä, sillä hoivaaminen nähtiin naiseuden luonnollisena perustarpeena ja ominaisena käyttäytymisnormina.⁶⁰

Valkoisen Suomen naisissakin heräsi innostusta osallistua sotatoimiin, mutta innostus kukistettiin heti alkuunsa suojeluskuntain johdon toimesta. Valkoisen armeijan päällikkö C.G.E. Mannerheim jyrähti, että ”*sotainen kamppailu rintamalla on ainoastaan miehen oikeus ja velvollisuus*”.⁶¹ Vahva kannanotto armeijan päällikön toimesta nähtiin sitovana eikä naisten aseistaminen nousut enää valtakunnalliseen keskusteluun sisällissodan aikana. Mannerheimin lausunto kuvastaa hyvin myös käsityksiä mieheydestä ja maskuliinisuudesta. Päällikkö totesi sodankäynnin olevan miehen *oikeus*, ja mielestäni tämä sanavalinta kertoo osaltaan sodan glorifioinnista. Lausunto antaa vaikutelman, että sota olisi paikka, johon jokainen kansalainen haluaisi ja sinne jaettaisiin rajallisesti pääsyyn oikeuttavia lippuja. Tässä tapauksessa vain VIP-asiakkaat, miehet, saivat sisäänpääsyyn oikeuttavan kulkuluvan. Armeijan päällikön sitaatin jatkuessa korostamaan sodan olevan myös miehen *velvollisuus*, lausunnon sotamyönteinen vaikutelma laantuu hieman. Velvollisuus voidaan nähdä tekona, joka ei välttämättä ole mieluinen, mutta se on välttämätön. Mannerheim tarkoittanee kyseisessä päiväkäskyssä miehillä olevan *velvollisuus* puolustaa isänmaataan sotimalla, jos tarve vaatii aseisiin tarttumisen. Valkoisen Suomen linjaus rajata naiset pois sotatoimista on merkittävää, sillä sotataktisesti päätös on epärationaalinen, sillä naisten salliminen rintamalle olisi lisännyt valkoisen armeijan sotavahvuutta huomattavasti. Naisten sotatoiminnan evääminen olikin ennen kaikkea moraalinen arvovalinta.

Pian Mannerheimin päiväkäskyn jälkeen sotaan osallistuneet valkoisen Suomen naisyhdistykset ja -järjestöt sitoutuivat julistukseen, jossa naisten toimintakentäksi rajattiin ainoastaan hoiva- ja huoltotehtävät. Sitoutumalla julistukseen, naiset sitoutuivat samalla vallalla olevaan sukupuolijärjestykseen, eivätkä lähteneet kyseenalaistamaan sitä edes poikkeusoloissa, kuten sodassa.⁶² Naiset ottivat heidän oletetut vastuualueensa huomaansa ilman vastaväitteitä. Sukupuolijärjestelmän normeissa pysyminen ei ollutkaan vain miesten ylhäältä päin sanelemaa vaan myös naiset ottivat sukupuolelleen soveliaiksi määritellyt tehtävät nopeasti omakseen. Naiset myös korostivat itse lotta-roolin feminiinisyttä.⁶³

⁶⁰ Latva-Äijö 2004, 49–58.

⁶¹ Nevala-Nurmi 2012, 163.

⁶² Nevala-Nurmi 2012, 163–166.

⁶³ Latva-Äijö 2004, 53–58.

Valkoisen armeijan päällikön kiellettyä naisten osallistuminen aseelliseen toimintaan, muuttui valkoisten naisten suhtautuminen naisten sotilaalliseen toimintaan tyystin, vaikka sodan alkuvaiheessa myös valkoisilla naisilla oli kiinnostusta tarttua aseisiin miesten rinnalla.⁶⁴ Valkoiset naiset ryhtyivät varsinaiseen propagandasotaan punaisia taistelevia naisia vastaan. Punaiset naiset leimattiin kovin sanoin epänaiseksi sekä naisen irvikuviksi ja punaisten naisten toiseutta suhteessa valkoisiin naisiin korostettiin. Punaiset naiset kategorisoitiin vihollisiksi ja heitä syytettiin muun muassa ”ryssänmorsiamiksi” ja prostituoiduiksi heidän toimiessaan samoissa tehtävissä kuin valkoiset sisarensa.⁶⁵

Propaganda kuuluu olennaisena osana sotiin, mutta punaisten naisten kohtaama tuomitseminen ja mustamaalaaminen propagandan nimissä oli todella vahvaa. Sisällissodan varjossa käytiin taistelua oikeasta naiseudesta. Mikä on naisen rooli yhteiskunnassa ja mikä on naisen oikeus ja velvollisuus sodan sattuessa?⁶⁶ Mielenkiintoista tässä asennesodassa ovat ne reaktiot, joita heräsi, kun punaiset naiset eivät mukautuneet naiselle asetettuun rooliin. Sotivista naisista tehtiin epänaisia, naisia, jotka eivät noudattaneet naiseudelle ennalta määrättyjä pelisääntöjä.

Pohja lottien tuottamalle ja ilmentämälle naiskuvalle luotiinkin vuoden 1918 sodassa. Sisällissodan aiheuttama vastakkainasettelu ja taistelu niin kutsutusta oikeasta naiseudesta muokkasivat lottien naiskuvan kohti puhtoista kodinhengetärtä, joka hoivasi ja vaatetti miehensä äidillisellä rakkaudella sekä miestään että isänmaataan kohtaan. Olisiko valkoisten naiskuva muodostunut samanlaiseksi ilman paheksuntaa herättäviä punaisten naissotilaita? Naiskaartit ja sukupuolijärjestelmän raja-aitojen ylitys ilmiselvästi antoivat valkoisille naisille kimmokkeen pitää omista rajoistaan tarkemmin kiinni. Valkoisille naisille heräsi suuri tarve erottautua barbaarisina pitämistään työväen naisista korostamalla naiseuttaan perinteisen sukupuoliroolin keinoin.

Tämä kahtiajako vaikutti myös lottatoimintaan, sillä sen piiriin hakeutuivat useimmiten yläluokkaiset naiset, joiden kasvatusta ja esimerkiksi työnkuvat erosivat huomattavasti työläisnaisten arjesta. Lottanaiset olivat saaneet ajanmukaisen vahvoihin sukupuolirooleihin perustuvan kasvatuksen, joten urheilu saattoi tuntua heille mullistavammalta kuin työväen luokan naisille, joille fyysinen ponnistelu oli tuttua jo työpaikoiltakin.⁶⁷

⁶⁴ Ylikangas 1993, 403.

⁶⁵ Nevala-Nurmi 2012, 163–166.

⁶⁶ Nevala-Nurmi 2012, 164–167.

⁶⁷ Laine 1992, 27–28.

Urheilun pelättiin vaarantavan naisten naisellisuuden, terveyden sekä murentavan vakiintuneet sukupuoliroolit ja näistä syistä se kohtasi osaltaan paljon kritiikkiä ja epäluuloa. Naisten urheilu näyttäytyi vuoden 1918 jälkeen tiukentuneessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä arveluttavalta ja moraalittomalta. Naisten roolina nähtiin 1920-luvulla kotiäitiys ja moderni urheilu vaaransi tämän keskiluokkaisen ihanteen.⁶⁸ Lotta Svärd tasapainoili oman erityisroolinsa ja traditionaalisen, oletetun naiseuden välimaastossa. Osaltaan lotat rikkoivat sukupuolijärjestyksen luomaa naiskuvaa maanpuolustuksellisella roolillaan, mutta toisaalta lotat pyrkivät korostamaan omaa, hyväksyttävää naiseuttaan.⁶⁹ Lottien toiminnassa voidaankin nähdä tämän roolien välisen kipuilyn vaikutuksia ja järjestön sisällä heräsi ajoittain erimielisyyksiä toiminnan toteuttamisesta. Urheilu voidaan nähdä yhtenä erimielisyyksiä aiheuttaneista asioista sen kiistanalaisen luonteen vuoksi. Kyse ei urheilusta puhuttaessa ollut ainoastaan urheilusta, vaan urheilukysymyksestä kasvoi sukupuolikysymys mikä koski kilpakenttien lisäksi koko yhteiskuntaa. Urheilu joutui osaltaan vain kiistakapulaksi osana suurempaa sukupuolijärjestelmää koskenutta myllerrystä.

Naisten urheilun herättäessä suurta huolta, kohosi tarve naisille soveltuvan liikunnan määrittelylle. Naiset olivat liikunnan saralla perinteisesti suuntautuneet voimisteluun, joten se piti edelleen paikkansa naisille sopivampana liikuntamuotona. Urheilu sen sijaan näyttäytyi maskuliinisena ja rajuna liikuntamuotona, joka ei sellaisenaan sopinut heikommalle sukupuolelle. Toiminnan rankkuus vaaransi ajan tiedon mukaan naisen synnytyselimistön sekä asetti vaaraan naisen feminiinisyyden.⁷⁰ Tarkastelen näitä urheilun herättämiä huolenaiheita tarkemmin tämän luvun alaluvuissa. Ratkaisuna tähän pulmaan lotille kehitettiin oma urheilumerkki, jonka tarkoituksena oli estää urheilun mukanaan tuomat haittavaikutukset ja estää liiallinen kilpailu ja harjoittelu. Urheilumerkkijärjestelmän tarkoituksena oli totuttaa lotat urheiluun turvallisesti ja heille soveltuvien lajien puitteissa.⁷¹ Vuonna 1925 käyttöön otettu merkkijärjestelmä muodostui Lotta Svärdin urheilutoiminnan kulmakiveksi ja merkittävämmäksi urheilutoiminnaksi. Hiihto- ja kävelymerkkijärjestelmän merkitykseen ja toteutukseen keskityn luvussa 2.4. *Urheilumerkki suojelee lottia liikatreenaamiselta.*

⁶⁸ Wuolio & Jääskeläinen 1992, 205–206.

⁶⁹ Latva-Äijö 2004, 278–290.

⁷⁰ Vainio 2000, 158–159.

⁷¹ Kleemola 1996, 73–75.

2.2 Voimistelu naisten liikunnan kulmakivenä

Suomessa voimistelukulttuuri eli vahvana naisten keskuudessa 1800-luvun lopulta alkaen. Naiset järjestäytyivät ahkerasti ja ensimmäinen valtakunnallinen liikuntajärjestö oli naisten kaksikielinen voimistelujärjestö, Suomen naisten liikuntakasvatusliitto (SNLL), joka perustettiin vuonna 1896.⁷² Naisten aktiivinen osallistuminen liikuntatoimintaan oli merkittävä askel yhteiskunnallisessa kehityksessä ja Leena Laine yhdistää sen läheisesti muuhun 1880-luvun naisemansipaatioon.⁷³ Naiset ottivat voimistelun nopeasti omakseen ja alkoivat kehittää sitä omaan suuntaansa, erillään miesten voimistelusta. Voimisteluliikkeen naishahmot pitivät erityisen tärkeänä, että naisten liikunnasta päättävät naiset, omista lähtökohdistaan ja omilla ehdoillaan. Merkittävä suomalainen liikuntavaikuttaja Anni Collan näki naisten liittymisen voimisteluseuroihin ja siellä aktiivisena jäsenenä toimimisen tärkeänä ja mullistavana naisille. Collan uskoi, että naiset, jotka oli tähän asti jätetty yhteiskunnassa merkittävistä organisaatioista ja toiminnasta ulkopuolelle, oppisivat voimisteluseurojen kautta yhteiskunnallista toimijuutta. Tämän takia Collan piti myös hyvin tärkeänä, että naiset pysyvät voimisteluliikkeen johdossa ja vastaavat itse toiminnastaan, sillä Collan uskoi vakaasti, että naisliikuntakasvatuksella voidaan vaikuttaa merkittävästi naisten yhteiskunnalliseen asemaan. Useilla voimisteluliikkeen johdon naisilla olikin läheiset suhteet naisasialiikkeisiin.⁷⁴

Lottia voimistelemassa Lotta Svärd -järjestön kurssikeskuksessa Tuusulassa vuonna 1938.
Historian kuvakokoelma, Museovirasto. Kuvaaja Viljo Pietinen.

⁷² Wuolio & Jääskeläinen 1993, 67.

⁷³ Laine 1992a, 102–103.

⁷⁴ Vainio 2000, 157–163.

Valtakunnallisen kehityksen tapaan myös Lotta Svärd –järjestön ensimmäiset askeleet jäsenistön liikuttamisessa tapahtuivat voimistelun parissa.⁷⁵ Voimistelulla oli pitkät perinteet naisten liikuntamuotona ja se nähtiin turvallisena ja soveliaana tapana harjoittaa jäsenistön fyysistä ja henkistä hyvinvointia. Voimistelu ei siirtynyt kuitenkaan suoraan kaikkiin lottien paikallisosastoihin vaan useat lotat jatkoivat tavalliseen tapaan voimistelua erillisissä voimisteluseuroissa. Näin ollen voimisteluharrastuksen suosio ei näkynyt erityisemmin Lotta Svärdin keskusjohtokunnan omassa tilastoinnissa, itse asiassa voimistelu näyttäytyi harvinaisen vaatimattomana liikuntamuotona lottien keskuudessa Pohjanmaan piirejä lukuun ottamatta.⁷⁶

Vaatimattomasta asemasta tilastoissa huolimatta voimistelu kuului tiiviinä osana lottakursseille ja lottapäiville.⁷⁷ Tapahtumien ohjelmiin on varattu päivittäin aikaa ohjatulle voimisteluhetkelle. Tästä voidaan päätellä, että vaikka lottien omia voimisteluseuroja ei perustettu erityisen aktiivisesti, oli voimistelu silti liikuntamuotona hyvin suosittu lottien keskuudessa. Viralliset lottatapahtumat ja -kurssit olivat keskusjohtokunnan suunnitteleimia ja hyväksymiä, joten voimistelun kuuluessa niiden vakio-ohjelmistoon, voidaan voimistelu nähdä johdon suosittamana liikuntamuotona. Mielenkiintoista tässä on se, että johdon hyväksymät ja toivomat liikuntasuunnaukset eivät kuitenkaan näkyneet paikallisosastojen arjessa suoranaisesti.

On mahdollista, että lottatoimintaan osallistuneet naiset harrastivat myös voimistelua paikallisissa voimisteluseuroissa lottajärjestön ulkopuolella, mutta tästä toiminnasta ei ole saatavilla tilastoja tai dokumentteja. On oletettavaa, että lottien keskusjärjestö halusi ottaa mallia suojeluskuntien toiminnasta, jossa kaikki urheilu oli kerätty suojeluskuntien sisäiseksi ja alaiseksi toiminnaksi, joten on mielenkiintoista, miksi naisten lottatoiminnassa tässä ei onnistuttu. Voimistelu oli 1920-1930 -luvulla erittäin suosittu liikuntamuoto, joten tästä seikasta se ei jäänyt kiinni.⁷⁸ Kenties naisten voimistelutoiminta oli jo liian vakiintunut sen suosioista johtuen, että lottien omalle voimistelutoiminnalle ei ollut riittävästi kysyntää. Lottatoiminta ei tässä mielessä saavuttanut samanlaista asemaa kuin suojeluskuntatoiminta, johon tempauduttiin luita ja ytimiä myöten ja suojeluskuntaisia oltiin henkeen ja vereen. Lotilla ei mahdollisesti ollut samanlaista tarvetta sulkeutua omaan lottakuplaansa. Lottatoiminta ja harrastustoimintaa olivat harrastuksia siinä missä muutkin vapaa-ajan harrasteet. Totta kai lotistakin löytyi intohimoisia isänmaan ystäviä, jotka liputtivat lotta-aatteen puolesta tilanteessa kuin tilanteessa. Massat, jotka muodostivat

⁷⁵ Pohls & Latva-Äijö 2009, 117.

⁷⁶ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomukset 1924-1938, KA.

⁷⁷ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomukset 1924-1938, KA.

⁷⁸ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 92–93.

lottien enemmistön eivät kuitenkaan vielä sotia edeltävinä aikoina välttämättä nähneet asiaa samalta kantilta.

Lottia voimistelemassa Tuusulan kurssilla vuonna 1930. Historian kuvakokoelma, Museovirasto. Kuvaaja Viljo Pietinen.

Vaativammasta voimisteluseuratoiminnasta huolimatta, voimistelu piti pintansa lottapäivien ja koulutuspäivien ohjelmistossa.⁷⁹ Voimistelu oli ihanteellinen liikuntamuoto maanpuolustukselliselle järjestölle. Se opetti naisille kurinalaisuutta ja ohjeiden noudattamista. Voimistelijat noudattivat kuuliaisesti ohjaajan esimerkkiä eivätkä voineet toteuttaa yksilöllisiä mielihalujaan.⁸⁰ Juuri tätä lottatoimintakin opetti naisille. Auktoriteettien kunnioittamista ja yhteen hiileen puhaltamista. Lottien tuli myös aina muistaa edustavansa ensisijaisesti lottia ja

⁷⁹ Lotat voimistelemaan ja urheilemaan, *Suojeluskuntalaisen lehti* no 1, 8.1.1925.

⁸⁰ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 66–67.

tämän piti näkyä aina omassa käytöksessä.⁸¹ Lotissa toimiminen edellytti samankaltaista ryhmäkuria kuin voimistelu vaati, joten johdon näkökulmasta voimistelu muodosti erinomaisen selkärangan lottien liikuntakulttuurille. Oletettavasti tästä syystä voimistelu säilytti paikkansa lottatapahtumien päiväohjelmassa lottien koko historian ajan, vaikka muut urheilulajit olivat jo valloittaneet lottien sydämet.⁸² Voimistelu oli myös helpommin organisoitava liikuntatapahtuma ajaltaan rajatulta liikuntahetkeltä. Hiihtoretket olisivat vaatineet runsaasti välineistöä ja sen kuljettamista, ihanteelliset talviset sääolosuhteet sekä pidemmän sille varatun ajan. Voimistelu oli helppo ja kaiken lisäksi lottiaideologiaan loistavasti soveltuva liikunta-aktiviteetti.

Lotta Svärd -järjestön kultaiset sanat.⁸³

⁸¹ Lotta Svärdin Kultaiset sanat.

⁸² Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomukset 1924-1938.

⁸³ Lotta Svärd -järjestön kultaiset sanat toimivat Lottien ohjenuorana. Kultaiset sanat ohjeistavat oikeaan, hyväksyttävään naiseuteen sekä myös oikeanlaiseen, isänmaalliseen lotta-identiteettiin.

2.3 Urheilun saapuminen Suomeen kohtasi vastustusta

1800-luvun loppupuolella Suomeen levisi muun Euroopan tavoin englantilaistyyppinen urheilu. Uudenlaiseen urheiluun sisältyivät esimerkiksi ulkoilu, kuten metsästys ja kalastus, palloilu sekä kilpaurheilu.⁸⁴ Suomi erosi useista Euroopan maista kuitenkin merkittävästi rakenteellisesti, eikä urheilumallia otettu maahan sellaisenaan vaan se muotoutui omaan muotoonsa. Vuosisadan vaihteessa Suomessa oli 2,5 miljoonaa asukasta, joista ainoastaan 300 000 asui kaupungeissa. Neljä viidesosaa suomalaisista sai elantonsa maataloudesta ja näistä 80% oli tilattomia. Suomen väkiluvusta säätyläisiä, sivistyneistöä ja keskiluokkaa oli vain muutama prosentti. Suomesta puuttuivatkin ne tekijät, jotka olivat muissa maissa luoneet pohjaa porvarilliselle liikuntakulttuurille. Urheilu levisi erityisesti vapaan kansalaistoiminnan piirissä, muun muassa nuorisoseura-, raittius- ja vapaapalokuntaliikkeissä.⁸⁵ Urheilun kietoutuminen eri kansanliikkeiden toimintaan oli Suomelle hyvin ominaista, vuonna 1917 yli puolet Suomen urheiluseuroista oli eri järjestöjen alaosastoja.⁸⁶ Varsinkin raittiusliikkeestä tuli urheilun vahva liittolainen.⁸⁷

Suomen liikuntakulttuuria 1800-luvulta hallinnut voimistelu joutui 1910-luvulla antamaan tilaa suosiota saavuttaneelle uudenlaiselle urheilulle. Urheilun murtautuminen suomalaiseen yhteiskuntaan kohtasi vastustusta ja se joutui kohtaamaan paljon epäluuloa, mutta erityisesti miesten liikuntakulttuuriin urheilu sujahti melko vaivattomasti vallalla olevasti heikeliläisestä⁸⁸ voimistelusuuntauksesta johtuen. Heikeliläisellä voimistelufilosofialla ei ollut aatteellisia ristiriitoja urheilun kanssa. Naisten laita oli toisin, Elin Kallion Suomeen luoma voimistelujärjestelmä perustui ruotsalaiseen lingiläisyyteen⁸⁹, joka tuomitsi urheilun ja kilpaurheilun tyystin. Naisten rooli yhteiskunnassa nähtiin vielä pääosin äitiyden kautta ja moderni urheilu ei sopinut siihen muottiin, johon naiset oli Suomessa asetettu. Naiset nähtiin heikompana sukupuolena, jolle raju ja tavoitekeskeinen urheilu ei sopinut fyysisesti, saati henkisesti.⁹⁰ Naiset jätettiin ensimmäisen urheiluaallon ulkopuolelle. Pelkästään miehet eivät

⁸⁴ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 66–67.

⁸⁵ Hentilä 1992, 130–131.

⁸⁶ Kokkonen 2015, 31.

⁸⁷ Vasara 2000, 85.

⁸⁸ Viktor Heikelin luoma voimistelujärjestelmä, jota toteutettiin Suomessa miesten voimistelussa. Heikeliläisessä voimistelujärjestelmässä korostuivat voima, taito ja sotilaallisuus.

⁸⁹ Ruotsalaisen P.H. Lingin kehittänyt komentovoimistelujärjestelmä, joka vakiinnutti asemansa suomalaisessa naisvoimistelussa. Lingiläisyys pyrki tasapuoliseen ruumiinharjoittamiseen ja suhtautui täysin kielteisesti kilpaurheiluun.

⁹⁰ Vainio 2000, 165–166.

syyllystyneet naisten paitsioon asettamiseen urheilukysymyksessä, myös naiset näkivät urheilun alkuun raakalaismaisena ja miehisenä 'sporttina'.⁹¹ Suomen naisten vahva voimisteluyhteisö piti alkuun pintansa ja otti torjuntavoiton urheilusta.

Urheilun osakseen saama kritiikki johtui suurelta osin sen epäilyttävistä vaikutuksista moraaliin sekä siitä, että urheilun pelättiin vääristävän ihmiskropan symmetriaa. Voimistelu oli laadittu kehittämään ihmisen kehoa symmetrisesti ja kokonaisvaltaisesti ja urheilu altisti ihmisen yksittäisille suorituksille ja kropan vääristymille mitkä vaaransivat harmonian periaatteen. Urheilussa hyyt ja heitot toteutetaan usein vahvemalla jalalla ja kädellä ja tästä syystä johtuen koko kehon kehittäminen vaarantuu.⁹² Kansanliikkeissä oltiin lisäksi huolissaan, unohtuuko heidän tärkeimmät, sivistävät tavoitteensa urheilun ja kilpaurheilun riemun alle. Liikkeissä vallalla ollut yhteisön etua ja korkeaa moraalia painottanut arvomaailma joutui koetukselle urheilun yksilökeskeisyyden, voitontavoittelun sekä kapea-alaisuuden vuoksi.

Aluksi penseästi urheiluun suhtautunut työväestö maaseudulla muutti suhtautumistaan urheiluun ymmärrettyään sen merkityksen maanpuolustukselle ja isänmaalle. Työväestön arkeen kuului fyysinen rasitus työnteon kautta, joten heidän oli vaikea ymmärtää urheilua vapaa-ajan viettotapana, mutta alun epäröinnin jälkeen työläisurheilu aktivoitui porvarillisten seurojen tapaan. Urheilu liitettiin vahvasti maanpuolustukseen ja sotilaalliseen asekuntoisuuteen, joten se näyttäytyi tärkeänä isänmaan asiana.⁹³ Ensimmäisinä läpilyöneinä lajeina Suomessa olivat hiihto, ammunta ja yleisurheilu. Näihin lajeihin oli helppo kytkeä ajatus sodassa tarvittavista taidoista ja ominaisuuksista.⁹⁴

Urheilun läpimurtoa avittavat nationalistiset päämäärät ja perusteet sekä menestyminen kansainvälisissä arvokisoissa.⁹⁵ Lisäksi urheilu näyttäytyi tuoreena ja mielenkiintoisena aktiviteettina perinteisten kansanliikkeiden toiminnan valossa.⁹⁶ Erityisesti nuoret innostuivat uudesta englantilaistyyppisestä urheilusta nopeasti ja hakeutuivat sen pariin. Aluksi urheiluseuroihin hakeutui enemmän keski- ja yläluokkaista väestöä työväestön vielä punnitessa omaa suhtautumistaan uuteen harrasteeseen. Sosiaalinen asema yhteiskunnassa ja kielikysymys jakoivatkin myös jatkossa seurojen ja järjestön väestöä.

⁹¹ Kokkonen 2008, 43–44

⁹² Wuolio & Jääskeläinen 1993, 66–67.

⁹³ Vasara 2000, 85.

⁹⁴ Kokkonen 2015, 27–29.

⁹⁵ Kokkonen 2003, 93–95.

⁹⁶ Hentilä 1992, 235–238.

Urheilu murtautui yllättävän nopeasti ja vaivattomasti suomalaiseen liikuntakulttuuriin, erityisesti miehille, mutta kilpaurheilu joutui todistelemaan omaa paikkaansa kauemmin.⁹⁷ Kun epäilyksiä herättänyt urheilu markkinoitiin kansalle ja kansanliikkeiden johtohenkilöille maanpuolustusta edistävänä ja kehittävänä toimintana se sai välittömästi suopeamman vastaanoton. Urheilu itsessään ajaa itseään kohti kilpaurheilua, lähes jokainen suoritus on mitattavissa ja asetettavissa paremmuusjärjestykseen. Vaikka kilpaurheilua pyrittiin aluksi välttämään, se ajautui siihen hyvin nopeasti. Juoksussa joku tulee ensimmäiseksi ja joku viimeiseksi, pallon heitossa toinen heittää pidemmälle ja toinen lyhyemmälle. Miesten suosimassa voimistelujärjestelmässä ei ollut aatteellisia erimielisyyksiä kilpailun kanssa, joten tämän vuoksi miehet saattoivat omaksua kilpailukulttuurin nopeammin kuin naiset. Urheilua ja kilpaurheilua korostettiin aluksi miehisenä ja maskuliinisena ajanvietteenä, jossa vahvat ja rohkeat yksilöt pärjäävät. Tämän nähtiin palvelevan myös suomalaista yhteiskuntaa, sillä yhteiskunta suosii myös kilpailua ja arvostaa sen voittajia, joten urheilukilpailut vain karaisevat miehiä olemaan parempia yhteiskunnan jäseniä.⁹⁸

Kansanliikkeissä vieroksuttiin usein urheilua ja sen mukanaan tuomaa kilpaurheilua, mutta kilpaurheilu houkutteli nuoria liikkeiden jäseniksi, joten johtohenkilöt joutuivat taipumaan arvoissaan. Kansanliikkeissä painotettiin moraalikasvatusta ja kansan sivistystä ja näihin tavoitteisiin urheilun yksilökeskeisyys ja ennätysten tavoittelu sopivat huonosti. Kilpaurheilua arvosteltiin moraalialia rappeuttavana ja urheilun ja tanssin saamaa arvostelua voikin verrata toisiinsa, sillä molemmat joutuivat kohtaamaan epäluuloa ja kiistelyä epäilyttävinä vapaa-ajan käytön muotoina ennen hyväksyntäänsä.⁹⁹ Kilpaurheilua moitittiin narsistiseksi ja egoistiseksi ´rekordien´ tavoitteluksi, millä ei ollut yhteiskunnallista hyötyä. Olympialaiset ja kiitettävä menestyminen niissä muuttivat kuitenkin nopeasti kilpaurheilun vastustajien mielteet. Varsinkin upea mitalisaalis Tukholman vuoden 1912 olympialaisissa, 26 mitalia, nostattivat suomalaisissa kansallista itsetuntoa ja varsinaisen urheiluhuman.¹⁰⁰ Venäjän lipun alla kilpaillut Suomi erottautui esimerkiksi avajaisissa pienen *Finland*-kyltin avulla muusta Venäjän olympiajoukkueesta ja korostivat tällä Suomen erillisyyttä ja erityisyyttä Venäjän joukkueeseen nähden. Menestyminen olympialaisissa toi Suomelle lisänäkyvyyttä, vaikkakin palkintojenjakoseremonioissa salkoon nostettiin Venäjän lippu Suomen lipun sijasta. Lipun alla kuitenkin komeili jälleen pieni *Finland*-tekstillä varustettu kyltti ja Suomi sai ensimmäiset

⁹⁷ Hentilä 1992, 235–236.

⁹⁸ Wuolio & Jääskeläinen 1992, 68.

⁹⁹ Kokkonen 2015, 30.

¹⁰⁰ Vasara 2000, 12.

hetkensä parrasvaloissa.¹⁰¹ Suomi juoksi itsensä maailmankartalle –sanonta ei lienekään kauhean kaukana totuudesta.

Suomalainen urheiluväki reagoi kilpailun kohtaamaan vastustukseen ja soraääniin sen aiheuttamasta spesialisoitumisesta ja vartalon symmetrian kärsimisestä. Ajan tärkeimpiin urheiluvaikuttajiin kuuluneet Ivar Wilskman ja Viktor Heikel alkoivat suunnitella 1900–1910 –luvulla Akilles-kilpailuja miehille. Nämä kilpailut taistelivat spesialisoitumista ja toispuoleistumista vastaan, sillä ne toteutettiin moniotteluina ja lajit tuli suorittaa molemmalla kädellä ja jalalla.¹⁰² Kilpailu kuuluu 2010-luvulla itsestään selvänä osana yhteiskuntaan ja urheiluun ja onkin tärkeää huomata, että vielä sata vuotta sitten näin ei ollut. Kilpailu joutui raivaamaan tiensä urheilukentille ja vakuuttamaan epäilijät, että se ei turmele nuoria, viattomia sieluja epäilyttävällä moraalittomuudellaan eikä tuhoa voimistelulla saavuttamaa vartaloa liikaharjoittelulla ja epäsopuuhaisuudella. Urheilu levisi kansan pariin pitkälti kansanliikkeiden, kuten vapaapalokuntaliikkeen ja raittiusseuran kautta niiden alajaostoina. Urheilu toimi järjestöille ja liikkeille hyvänä promootiona ja houkuttimena niiden haaliessa toimintaansa yhä lisää nuorisoa.¹⁰³ Ne olivat valmiita myymään palan arvoistaan saavuttaakseen suuremman jäsenmäärän toimintaansa, mutta pian urheiluinnotus nousi jäsenten mielissä tärkeämmäksi kuin liikkeen alkuperäinen aatemaailma ja myös tästä syystä urheilu joutui kohtaamaan vastustusta kansanliikkeiden keskuudesta.¹⁰⁴

Suojeluskunnissa urheilu otettiin välittömästi toimintaan mukaan ja siitä muodostui järjestön kulmakivi.¹⁰⁵ Vuoden 1918 sodassa huomattiin, että hyväkuntoiset urheilijamiehet pärjäsivät myös sodassa erinomaisesti hyvän kuntosensa ansiosta. Tästä suojeluskuntapäälliköt vetivät johtopäätöksen, että panostamalla urheiluun, he panostivat samalla Suomen puolustuskykyiseen armeijaan. Pienelle maalle hyväkuntoisen armeijan ylläpito oli erityisen tärkeää, sillä Suomella ei välttämättä olisi samanlaisia taloudellisia resursseja kuin mahdollisilla vihollisilla, mutta sen sijaan heillä voisi olla fyysisesti huippukunnossa oleva, puolustuskykyinen armeija. urheilukasvatus nähtiin tähän tehtävään elintärkeänä. Sen lisäksi, että urheilu kasvatti miesten kuntoa sekä puolustuskykyä, se myös kasvatti miesten moraalialia ja isänmaallisuutta oikeaan suuntaan.¹⁰⁶

¹⁰¹ Hentilä 1992, 140–142.

¹⁰² Laine 1992a, 121. Wuolio & Jääskeläinen 1993, 66–68.

¹⁰³ Vasara 2004, 13–14.

¹⁰⁴ Laine 1992a, 130–131.

¹⁰⁵ Vasara 1997, 72.

¹⁰⁶ Kokkonen 1994, 92–97.

2.4 Urheilu vaarantaa lottien naisellisuuden ja äitiyden

Naiseuteen liitetään usein ajatus feminiinisyydestä ja erityisesti kauneudesta. Kauneuden katsotaan usein olevan naissukupuolelle ominaisempaa. Kautta aikain naisten on ajateltu ymmärtävän kauneuden ja kauniiden asioiden päälle miehiä paremmin ja naissukupuolen kauneutta on pidetty miessukupuolta sulokkaampana ja viehkeämpänä.¹⁰⁷ Mieheyteen kauneuden käsite ei ole sopinut samalla tavalla ja perinteisesti mieheyteen liitetään maskuliinisina pidettyjä ominaisuuksia, kuten komeus, voimakkuus ja rohkeus, kauneuden jäädessä naisten yksinoikeudeksi. Kauneus on osaltaan ollut naisten yksinoikeus, mutta samalla myös velvollisuus. Naiselta on odotettu naisellisuutta ja kauneus kuuluu naisellisuudesta heräävään mielikuvaan. Normista poikkeava nainen on joutunut kohtaamaan paitsi epäluuloa, mutta myös suoranaista vihaa. Naiselta on odotettu naisellisuutta ja kauneutta paitsi miesten toimesta, mutta myös naisten. Naisellisuus on kuitenkin sidottu aina jollain tavalla mieheyteen, sillä se edustaa ikään kuin mieheyden vastakohtaa. Suojeluskunta- ja lottalehdistön kirjoituksista käy ilmi, että varsinkin mieskirjoittajille naisten naisellisuuden säilyminen on merkittävä seikka. Se ei kuitenkaan ole ainoastaan miesten vaatimus, myös naiset vaalivat naisellisuutta kärkkäästi ja puolustivat sen merkitystä.

Naisten urheilu kohtasi alkutaipaleellaan vastustusta osaksi juuri kauneuden vaarantumisen vuoksi. Urheilua moitittiin maskuliiniseksi ja kehoa miehekkääksi muokkaavaksi toiminnan muodoksi mikä ei maskuliinisen luonteensa vuoksi sopinut naisille.¹⁰⁸ Urheilun arvosteltiin muuttavan naisten kehot ”miesmäisiksi”.¹⁰⁹ Urheilun mahdollisesti mukanaan tuoma lihaksekkampi ulkomuoto nähtiin naisen kauneuden uhkana, sillä 1920-luvulla ihannenainen oli hento, sopusuhtainen ja hoikka.¹¹⁰ Urheilun vastustajien luomissa uhkakuviissa sorja ja naisellinen nainen muuttui muutamasta urheilukerrasta irvokkaaksi, miesmäiseksi lihaskimpuksi. Syinä tähän saattoi olla tiedon puute, sillä lihaksistoa ja tavoitteellista lihaskuntoharjoittelua ei vielä 1920-luvulla oltu tutkittu samalla laajuudella ja intensiivisyydellä kuin 2010-luvulle tultaessa. Kirjoittajilla ei mahdollisesti ollut tietoa siitä, kuinka suuria harjoitusmääriä ja proteiinipitoista ruokavaliota heidän uhkakuviensa kehonmuokkaukset itseasiassa vaatisivat naisurheilijoilta.

Urheilu vaatii ponnistelua ja ponnistelu altistaa kasvot ja kehon epäviehättäville ilmeille ja asennoille. Tämän nähtiin vaarantavan naisen kauneuden eikä se sopinut kauniimmalle

¹⁰⁷ Tervonen, Lotat, voimistelemaan ja urheilemaan, *Lotta Svärd* no 6. 30.5.1929.

¹⁰⁸ Tervonen, Lotat, voimistelemaan ja urheilemaan, *Lotta Svärd* no 6. 30.5.1929.

¹⁰⁹ Laine 2000, 88–90.

¹¹⁰ Vainio 2000, 157–158.

sukupuolelle. Naisen oli esiinnyttävä tilanteessa kuin tilanteessa viehättävänä ja urheilun raju fyysinen toiminta asetti vaatimuksen vaakalaudalle.¹¹¹ Fyysinen ponnistelu näyttyy jokseenkin primitiivisenä toimintana ja naisten ei haluttu suorittavan tämän kaltaista aktiviteettia. Naisen kauneutta ja seesteistä olemusta haluttiin varjella viimeiseen asti, mielenkiintoista olisi tietää, että miksi. Pelkäsivätkö miehet, että heidän mielikuvansa naisesta rikkoutuisi, jos he joutuisivat näkemään naisen odotusten vastaisen näköisenä? Oliko kyseessä jonkinlainen valta-aseman menetyksen pelko, että naiset eivät enää välittäneet ulkomuodostaan ja kauneudestaan riittävästi miesten mieliksi? Vai kytkeytyikö epäviehättävyyden vastustus johonkin tyystin muuhun? Nähtiinkö kauneuden ja naisellisuuden ”menettäminen” lopun alkuna, jos naisten sallittiin lipsua naisellisuuden vaatimuksesta tässä asiassa, johtaisiko se lopulta sukupuoliroolien totaaliseen kaatumiseen ja romuttumiseen?

Hilda Tervonen otti kantaa naisurheilun oikeutukseen *Lotta Svärd* -lehdessä ja korosti urheilun terveyttä edistävää vaikutusta. Tervonen lisäksi totesi urheilun itseasiassa kaunistavan naista, vaikka väitteitä päinvastaiseen olikin käytetty naisurheilukysymyksestä keskusteltaessa. Hän valaisi väitettään perustelemalla kantaansa:

Me naiset ennen kaikkea panemme suurta arvoa kaikkeen kauniiseen. Mutta kaikkien meidän täytyy tunnustaa, että kauniit kasvot ruman, kömpelön ruumiin jatkona menettävät paljon. Ryhdikäs, reipas, iloinen ihminen taas tuo ympäristöönsä iloa ja lämpöä, vaikka hänen kasvonsa olisivatkin vähemmän kauniit. Nainen on sitä kauniimpi, mitä terveempi hän on.¹¹²

Mielipidekirjoituksessaan Tervonen otti siis saman tematiikan perustelukseen, mutta käännsikin asian laidan päälle. Urheilu ei hänen mukaansa rumennakaan naista vaan itseasiassa kaunistaa tätä. Kirjoituksessa huomioidaan urheilun positiiviset vaikutukset mieleen, jotka heijastuvat suoraan ihmisen miellyttävyyteen ja näin myös viehättävyyteen. Liikunnan vaikutukset mieleen huomiointi on mielestäni mullistavaa 1920-luvulla, kun tutkimustietoa ei ollut aiheesta saatavilla 2010-luvun kaltaisesti. Siksi Tervosen mielipidettä voikin pitää merkittävänä ja aikaansa edellä olevana. Tervonen kuitenkin pysyttelee samassa ajatuksessa, että naisten tulee tavoitella kauneutta. Tervonen on eri mieltä ainoastaan keinoista, joilla siihen päädytään. Kirjoituksessa esitetään myös yleinen väite, että naiset arvostaisivat kauneutta aivan

¹¹¹ Collan 1921, 25.

¹¹² Tervonen, Lotat, voimistelemaan ja urheilemaan, *Lotta Svärd* no 6. 30.5.1929.

erityisellä tavalla verrattuna miehiin. Kirjoitus on hyvä esimerkki siitä, että myös naiset ylläpitivät ja vahvistivat stereotypioita naisten ja naisellisuuden yhteydestä ja riippuvuussuhteesta.

Myös merkittävä urheiluvaikuttaja ja koululiikunnan tarkastaja Anni Collan otti kantaa urheiluun ja kauneuden vaarantumiseen. Collan itse harrasti aktiivisesti urheilua ja edusti 1920-luvulla esiin marssinutta ”modernia naiseutta”. Moderniin naiseuteen kuului muun muassa tupakan polttaminen, poikamaisen lyhyiksi leikatut hiukset, naimattomuus ja urheilun harrastaminen. Collan oli itse tämän uuden naistyyppin ilmentymä täyttäen kaikki stereotyyppiset kohdat siitä.¹¹³ Collan paheksui naisurheilun vastaista argumentointia, jossa urheilun eväämistä naisilta perusteltiin esteettisillä syillä. Urheilua pidettiin liian epäviehättävänä naisille. Naisille vastustajien mielestä soveltuivat paremmin sulokkuutta korostavat liikuntamuodot, kuten voimistelu, uinti ja tanssi. Collan kysyikin kirjoittamassaan urheiluoppaassa: ”Eikö näissä lajeissa voi sattua epäkauniita tilanteita?” Samassa urheiluoppaassaan Collan painottaa naisurheilun hyödyttävän terveyttä, kauneutta, käytännöllisyyttä, siveellisyyttä sekä edesauttavan yhteiskunnallista kasvatustyötä.¹¹⁴ Collan kokoaa lopuksi urheilun hyödyt seuraavasti:

Yhteiskunnan kannalta on sitä paitsi tärkeintä, että nainen on terve ja hyvä, käytännöllinen ja kaunis.¹¹⁵

Nainen, joka taisteli naisten urheilun oikeutuksen puolesta ja piti perusteluita naisten epäviehättäväksi muuttumisesta typerinä ja turhanpäiväisinä, näki kuitenkin naisen kauneuden jonkinlaisena tavoitteena ja päämääränä. Collan piti Tervosen tavoin väyliä kohti kauneutta erilaisina kuin urheilun vastustajat. Collan ja Tervonen näkivät sen itseasiassa kauneuden edesauttajana.

Naisurheilun vastustajien mukaan kauneuden ohella myös naisellisuus vaarantui urheillessa. Suojeluskunnan yliesikunnan esikuntapäällikkö everstiluutnantti Zilliacus ylisti lottien toimintaa Hakkapeliitta-lehdessä, mutta ujutti kirjoitukseensa myös hienovaraisia ohjeita lottatoimintaan:

¹¹³ Vainio 2000, 156–158.

¹¹⁴ Collan 1921, 18-25.

¹¹⁵ Collan 1921, 25.

Lotat tukevat meitä kaikilla niillä aloilla, joilla naiset voivat sotilasjärjestöä auttaa. Mutta he rajoittavat toimintansa viisaasti tähän. He eivät pyri aloille, eivätkä hyväksy toimintamuotoja, jotka olisivat epänaiseellisia. Omilla aloillaan he ovat meitä miehiä monta kertaa etevämpiä. Eikö Lotan käsi tee kenttäreittien soppaa paremmaksi, sidettä miellyttävämmäksi ja arpaa helpommin ostettavaksi kuin mihin me pystyisimme.¹¹⁶

Esikuntapäällikkö samalla kehuu lottien toimintaa, mutta samaan aikaan hän ilmaisee selvästi mielipiteensä siitä, että lottien tulee pysytellä sukupuolensa asettamissa rajoissa. Kirjoituksella saattaa olla kaksi eri kimmoketta. Vuonna 1926 pinnalla olivat olleet erityisesti naisten urheilu, mutta myös naisten maanpuolustusjärjestön mahdollisuudesta tarttua aseisiin ja tämä kirjoitus voi näyttäytyä kannanottona kumpaan vain keskusteluun.¹¹⁷ Naisten urheilu sekä aseistaminen olivat 1920-luvun puolivälissä radikaaleja ajatuksia sukupuolijärjestykselle, joskin urheilu näyttäytyy 2000-luvulta tarkasteltuna huomattavasti pienemmältä huolenaiheelta. 1920-luvulla keskustelussa nämä seikat kuitenkin rinnastettiin usein toisiinsa ja urheilu nähtiin joskus jopa suorana väylänä naisten asepalvelukseen, kuten Lauri Pihkalan tekstistä voidaan huomata:

Yleisurheilun ja muiden pohjimmiltaan taisteluluontoisten urheilulajien omaksuminen tyttöjen ja naisten kasvatukseen samoissa muodoissa ja samassa hengessä kuin pojille olisi räikeämmässä ristiriidassa naisen luonteen kanssa oleva ”uudistus” kuin yleisen asevelvollisuuden ulottaminen naisetkin käsittäviksi. Voihan nainen ampua, ja olla tarvittaessa riittävän julmakin. Mutta tämä sotilaskoulutus tapahtuisi naisellisuuden ja siis tulevan polven kustannuksella. Siksi: niin kuin naisten asepalvelus sotilaalliseltakin kannalta hyljätään (Suomen Lotat!), samoin ei naisten yleisurheilu heille soveltumattomana vastaa tarkoitustaan liikuntakasvatuksessa. Pysykäämme erillämme olympialaisten yleisurheilukilpailuista naisille.¹¹⁸

Pihkalan kirjoituksessa oli suora viesti Lotta Svärd järjestön naisille, sillä lotat olivat myös maanpuolustuksellisesta roolistaan johtuen ensimmäisten joukossa, joita mahdollinen asepalvelus saattaisi kiinnostaa. Siksi lottiin vaikuttaminen voidaan nähdä hyvin perusteltuna ja järkevänä.

¹¹⁶ Zilliacus, Ajatuksia Lotta Svärd yhdistyksestä, *Hakkapeliitta* no 21, 29.5.1926.

¹¹⁷ Pohls & Latva-Äijö 2009,

¹¹⁸ Pihkala Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

Naisten urheilun vastustajien suurin ase urheilun kieltämiseen naisilta oli kuitenkin äitiys.¹¹⁹ Äitiyttä käytettiin suurimpana perusteluna väitteeseen, että urheilu ei yksinkertaisesti sovi naissukupuolelle. Tutkimusajanjaksoni 1920-1930 -lukujen naiskansalaisuutta Irma Sulkunen on kuvaillut rationaalisen äitiyden sekä kotitalouden hoitajan yhdistelmäksi ja Anne Ollila taas perheenemännyydeksi.¹²⁰ Naisen paikka ja velvollisuus oli hoitaa koti ja perhe, miehen panostaessa työhön kodin ulkopuolella. Sekä Ollilan että Sulkusen naiskansalaisuuden määritelmät sisältävät oletuksen ja velvollisuuden tuottaa jälkeläisiä isänmaalle ja vastata lasten kasvattamisesta ja hoitamisesta. Perheenemännöyys jäi yksipuolisesti ajan normien mukaisesti naisen vastuulle miehen osallistuttua tähän toimintaan huomattavasti vähemmän – jos lainkaan.

Urheilu näyttäytyi traditionaalisia perhe- ja sukupuolirooleja kannattaville kansalaisille liian modernina, sukupuolinormeja rikkovana toimintana.¹²¹ Huolta herätti erityisesti naisellisuuden vaarantumisen ohella se mahdollisuus, että urheilusta innostuttuaan nainen ei enää tyytyisikään pelkkään perheenemännöyteen. Muun muassa Lauri Pihkala siteerasi yhdysvaltalaista professori Sandilandsia ilmaistessaan huolensa naisten kilpaurheilun sallimisen seurauksista:

--Naiselta, joka on päässyt urheilukentän ilojen makuun, ei ole odotettava, että hän olisi valmis uhraamaan kymmentä tai kahtatoista parhainta elämänsä vuotta lapsille vain sen takia, että hän sattuu jakamaan kohtalonsa miehen kanssa. Hän ei halua lapsia ja hän katsoo myös visusti eteensä, ettei hän niitä saa.¹²²

Pihkalan siteerauksen sanavalinta *uhraaminen* herättää lukijan mielenkiinnon. Tunnustaako Pihkala tällä kirjoituksellaan äitiyden itseasiassa olevan naiselta uhraus vai pyrkiikö tämä moralisoimaan naisen mahdollista lapsettomuusvalintaa itsekkääksi? Uhraus voidaan nähdä epämielikkääksi teoksi, joka kuitenkin suoritetaan suuremman hyvän puolesta. Pihkala oli isänmaallinen mies, joten todennäköisintä on, että hän näkee naisen velvollisuudeksi lasten hankkimisen, vaikka se naisesta itsestään tuntuisi uhrukselta. Isänmaan tarve on yksilön toiveita tärkeämpää. Siksi parhaiden vuosien uhraamisesta kieltäytyminen näyttäytyy Pihkalan ajatusmaailmassa epäitsekkäänä tekona, joka sotii isänmaan parasta vastaan.

¹¹⁹ Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

¹²⁰ Satka 1994, 73–77.

¹²¹ Vainio 2000, 157.

¹²² Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

Naisurheilun vastustajat valjastivat lääketieteen tukemaan omaa agendaansa. Liiallisen urheilun väitettiin vaikeuttavan suvunjatkamista ja vahingoittavan naisen synnytyselimistöä. Erityisen huolissaan urheilun vastustajat olivat kasvuikäisten tyttöjen urheilusta, sillä nuori kehittyvä keho oli erityisen altis urheilun aiheuttamille vahingoille. Lisäksi kuukautisten ja raskauden aikana urheilusta ja muusta ponnistelua vaativasta toiminnasta tulisi pidättäytyä kokonaan, sillä ne saattoivat aiheuttaa ”veren tungosta emään” tai ”emän siirtymistä pois paikoiltaan”.¹²³ Lääketiede oli tehokas perustelu taistelussa naisurheilua vastaan, koska kukapa sitä haluaisi asettaa oman, äitinsä tai vaikkapa vaimonsa terveyden uhatuksi, jos se vaan on mahdollista välttää. Lääketieteellisiin perusteluihin vetosi muun muassa lääketieteen tohtori, Naisten Liikuntakasvatusliiton puheenjohtaja Kaarina Kari.¹²⁴ Kari oli arvostettu naisliikunnan auktoriteetti, joten hänen sanoillaan oli asiassa suurta painoarvoa ja kun Kari kirjoitti liiallisen urheilun ja treenaamisen olevan vaaraksi naisen keholle, se uskottiin.

Naisten tehtävä äitinä ei rajoittunut ainoastaan biologiseen äitiyteen, vaan äitiyden käsite laajennettiin koskemaan koko kansakuntaa. Naisten rooli oli toimia yhteiskunnallisena äitinä.¹²⁵ Tähän kuului vahvasti kansan sivistämisvelvoite. Naisten tuli paitsi kasvattaa omat jälkikasvunsa kuuliaisiksi kansalaisiksi, mutta myös kantaa kortensa kekoon koko kansan sivistämiseksi. Yläluokkaiset naiset ottivat asiakseen sivistää alempien yhteisluokkien naisia ja opettaa heille perhe-elämän ja oikeanlaisen äitiyden saloja.¹²⁶ Hilja Riipinen kirjoitti *Hakkapeliitta*-lehteen Lotta Svärdin tehtävästä seuraavasti:

Lotta Svärd -järjestö tahtoo sekä käytännöllisen työn, ruumiinharjoituksen että monipuolisen valistustoiminnan kautta kasvattaa naisia vakavassa, uskontoa kunnioittavassa, isänmaallisessa hengessä velvollisuuksistaan tietoisiksi ja niihin pystyviksi kansalaisiksi. Se tahtoo avartaa naisen näköpiiriä, saattaa hänet niin rauhan kuin sodan ajan varalta ymmärtämään paikkansa ja tehtävänsä tämän kansan tyttärenä ja äitinä.¹²⁷

Riipisen kirjoituksesta selviää, että Lotta Svärdissä olo tarkoittaa velvollisuutta isänmaata ja kansakuntaa kohtaan. Sanavalinnat paljastavat, että nämä velvollisuudet ovat sukupuoleen

¹²³ Vainio 2000, 159.

¹²⁴ Kokkonen 2008, 218.

¹²⁵ Riipinen, Lotta Svärd -työn merkityksestä, *Hakkapeliitta* no 26, 29.05.1926.

¹²⁶ Sulkunen 1987, 152–172.

¹²⁷ Riipinen, Lotta Svärd -työn merkityksestä, *Hakkapeliitta* no 26, 29.05.1926.

sidottuja. Naiseen kohdistuvat odotukset ja velvollisuudet koskevat naisia ja ne ovat valikoituneet hänen sukupuolensa mukaan. Sukupuolen oletetut ominaisuudet siirtyvät näin sukupuolelta vaadituiksi ominaisuuksiksi. Lotta Svärd määrittelee itsensä isänmaalliseksi järjestöksi, joten kansakunnan etu on luonnollisesti etusijalla järjestön tavoitteita esitellessä. Riipinen toteaa, että naiselle on oma paikkansa sekä rauhan, että sodan aikana ja naisen on ymmärrettävä ja hyväksyttävä tämä paikkansa juuri kansakunnan edun vuoksi. Suojeluskuntajärjestö ja Lotta Svärd omaavat saman ideologiapohjan ja isänmaallisen maanpuolustustavoitteen, mutta niiden menetit eroavat toisistaan juuri sukupuolen vuoksi.

Suomessa vallitsi 1920–1930 –luvuilla vahva kotiäiti-ideologia, jonka mukaan naisen tulee olla kodin hengetär, joka hoitaa kodin ja lapset, miehen tuodessa leivän pöytään. Ideologian leima näkyi kaikkialla yhteiskunnassa ja se levisi myös naisvoimisteluliikkeeseen.¹²⁸ Naisjohtoinen voimisteluliike tuki ja vahvisti sukupuolirooleja yhteiskunnassa painottamalla naisen äitiyttä ja kodinhoitovelvoitteita. Hilma Jalkasen, jota pidetään suomalaisen naisvoimistelun uudistajana, mukaan naisen tulee olla kodin täysipainoinen valtiatar. Jalkasen mukaan traditionaalinen naisvoimistelu vahvistaa ja tukee tätä pyrkimystä.¹²⁹ Kotiäiti-ideologia ja kuva naisen roolista yhteiskunnasta heijasteli nopeasti myös koululaitokseen. Siinä missä poikien liikunnanopetus lisääntyi koulussa, tyttöjen liikuntakasvatuksesta nipistettiin siivu kotitalouden ja käsitöiden opetuksen lisäämiseksi, sillä ne nähtiin tytöille soveliaampana ja tärkeämpänä toimintana.¹³⁰ Anni Collan toimi koululaitoksen liikuntatarkastajana ja piti tällaista eriarvoistavaa toimintaa pöyristyttävänä. Collan oli samaa mieltä, että tulevaisuutensa kannalta tyttöjen ja naisten tulee osata kodinhoitotaitoja, mutta niiden opettelu ei tulisi tapahtua liikunnan kustannuksella.¹³¹

¹²⁸ Hakanen 2012, 33.

¹²⁹ Laine 1992, 204–207.

¹³⁰ Vainio 2000, 157–163.

¹³¹ Collan 1921, 21–23.

2.5 Urheilumerkki suojelee lottia liikatreenaamiselta

Urheilu omaksuttiin miesten liikuntakulttuuriin varsin nopeasti, sillä miesten suosimalla saksalaisella voimisteluaatteella ei ollut ideologisia ristiriitoja urheilun kanssa. Naisilla urheilun läpimurto kesti kauemmin, vallalla olleesta ruotsalaisesta lingiläisestä voimistelufilosofiasta johtuen.¹³² Lingiläisyys suhtautui epäilevästi urheiluun ja täysin kielteisesti kilpaurheiluun. Voimistelun katsottiin sopivan naissukupuolelle urheilua paremmin. Voimistelu ei aiheuttanut naisille liikarasittumista ja mahdollisesti estetiikan ja hyvinvoinnin toteutumista. Naisten tuli harjoittaa voimistelua pehmein ja pyörein liikkein, eikä miesten voimistelulle ominainen kulumisuus ja sotilaallinen kuri sopinut naisvoimistelun toimintatapoihin.¹³³

1900-luvun alkupuolella naisurheilu kuitenkin oli saanut jalansijaa erityisesti työväenjärjestöjen urheilutapahtumissa, joten Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto (SNLL) joutui ottamaan naisurheilukysymykseen kantaa. Suomen naisten liikunnan äänenkannattajana toimi Anni Collanin perustama Kisakenttä-lehti, jossa vuonna 1911 käytiin vilkasta ja kiivasta keskustelua siitä, että sopiko ”rekordiurheilu” lainkaan naisille. Naisurheilukysymyksen katsottiin olevan paitsi liikunnallinen, mutta myös terveydellinen ja moraalinen ongelma.¹³⁴ Urheilun pelättiin heikentävän liikunnan arvoja, joita voimistelun taas katsottiin vaalivan. SNLL päätti ottaa ohjat käsiinsä ja pyrki kouluttamaan omia jäseniään päteviksi ohjaajiksi urheilutapahtumiin. Näin ohjat pysyisivät naisten käsissä, eikä urheilu ajautuisi miesten tapaan kilpaurheilun suuntaan.¹³⁵

Naisurheiluun suhtauduttiin epäilevästi, sillä sen pelättiin heikentävän naisten terveyttä. Naisten katsottiin olevan heikompi sukupuoli, jolle urheilun aiheuttama äärimmäinen ponnistelu olisi liian raskasta.¹³⁶ Voimistelussa liikkeiden suunnittelulla pystyttiin takaamaan naisille soveliaiden liikkeiden suorittaminen, urheilu taas saattaisi kannustaa naisia haitalliseen ”liikatreenaamiseen”, joka ei ollut hyväksi terveydelle. Anni Collan otti naisurheilun oikeutukseen kantaa vuonna 1921 julkaisemassaan naisten ja tyttöjen urheiluoppaassaan. Hän nosti pääargumentikseen yksilöllisyyden, olihan jokainen liikkuja erilainen. Collanin mukaan jotkut tytöt olivat toki keskimääräistä heikompia fyysisesti, mutta se ei silti oikeuttanut kieltämään urheilua kaikilta

¹³² Hentilä 1977, 29.

¹³³ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 92–93.

¹³⁴ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 94.

¹³⁵ Laine 1992b, 203–205.

¹³⁶ Tervonen, Lotat, voimistelemaan ja urheilemaan, *Lotta Svärd* no 6. 30.5.1929.

tytöiltä. Collan painottaa, että liikunnallisesti heikompia poikiakin löytyy yhtä lailla ja se ei johda urheilun kieltämiseen miessukupuolelta.¹³⁷

Alun varauksellisen vastaanoton jälkeen urheiluun alettiin suhtautua myöntyväisemmin, mutta vain naisten omilla ehdoilla. Kilpaurheilua paheksuttiin lingiläisten oppien mukaisesti, mutta urheilu voitaisiin hyväksyä, jos sen edustama kilpailullisuus ja tulostavoittelu saataisiin kitketyksi ja ohjattua harjoittelua terveempään suuntaan.¹³⁸ Vastalauseena kilpaurheilulle perustettiin vuonna 1912 urheilumerkkijärjestelmä, jonka pyrkimyksenä oli edistää urheilun monipuolisuutta ja poistaa urheilusta tulosten tavoittelu. Urheilumerkkijärjestelmä oli otettu käyttöön ensin länsinaapurissa Ruotsissa, josta ajatus kulkeutui Suomeen ja Anni Collanin korviin.¹³⁹

Urheilumerkkijärjestelmän tarkoituksena oli ruumiillisen kuntoisuuden saavuttaminen ja ylläpito. Se kehitettiin ajamaan terveyden ja sopusuhtaisen ruumiinkehityksen asiaa.¹⁴⁰ Urheilumerkki oli vastalause pokaalien keräämiselle ja tulosurheilulle ja sillä pyrittiin saamaan mahdollisimman suuri kansanjoukko liikkumaan säännöllisesti, sillä liikunnan terveyshyödyt olivat jo yleisesti tunnustettuja. Järjestelmä sai hyväksyvän vastaanoton ja sitä kiiteltiin erityisesti liikunnan aloittamiskynnyksen madaltamisesta. Merkkien suoritusvaatimuksiin tosin esitettiin helpotuksia, sillä merkit tulisivat olla jokaisen saavutettavissa ilman liiallista harjoittelua. 1910-luvulla Ruotsissa ja Suomessa virisi keskustelua ja painostusta suoritettavien lajien lisäämiseksi.¹⁴¹ Muuan muassa ruuanlaittoa, leipomista, ompelamista, kutomista ja lastenhoitoa ehdotettiin naisten merkkijärjestelmään uusiksi lajeiksi. Collan tyrmäsi vaateet pöyristyttävinä.¹⁴²

Työläisnaiset olivat myös luoneet oman merkkijärjestelmänsä porvarisnaisten tapaan. Suojeluskunnissakin kerättiin harrastemerkkejä.¹⁴³ Oli siis luonnollista, että myös lotat halusivat oman merkkijärjestelmänsä.¹⁴⁴ Varsinkin, kun kyseessä oli naisten liikkuminen, liikuntatoiminnan perustuminen turvalliseen ja hyväksi havaittuun urheilumerkkijärjestelmään oli luontainen kehityslinja myös vapaaehtoisen maanpuolustuksellisen naisjärjestön toiminnassa. Merkkijärjestelmän kautta toimintaa olisi mahdollista ohjata kohti massaurheilua, jonka kautta mahdollisimman moni lotta saataisiin liikkeelle. Merkkien avulla naisten liikkumista voitiin

¹³⁷ Collan 1921, 21–22.

¹³⁸ Kleemola 1996, 72–73.

¹³⁹ Wuolio & Jääskeläinen 1993, 95.

¹⁴⁰ Collan 1930, 9–10,

¹⁴¹ Kleemola 1996, 74.

¹⁴² Collan 1921, 25.

¹⁴³ Vasara 2001, 54.

¹⁴⁴ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1924, 8, KA.

kontrolloida ja ohjata naisia toivottujen lajien pariin ilman pelkoa liikatreenaamisesta tai ylirasittumisesta.¹⁴⁵

Ajatus lottien omista hiihto- ja kävelymerkeistä heräsi vuoden 1923 vuosikokouksessa, jossa ajatuksen toi esille Vaasan piiristä Venna Jakobson.¹⁴⁶ Kokouksessa päätettiin jättää päätöksenteko maakunnille ja jos ehdotus saisi riittävästi kannatusta keskusjohtokunta valmistaisi aiheen tiimoilta lopullisen ehdotuksen. Maakunnissa innostuttiin ehdotuksesta, joten keskusjohtokunta pyysi kouluhallituksen liikuntatarkastajaa Anni Collania ja Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton puheenjohtajaa Kaarina Karia laatimaan ehdotuksen lottien urheilumerkin suoritusvaatimuksista.¹⁴⁷ Vuonna 1925 ehdotus oli valmis esiteltäväksi järjestölle. Ehdotuksessa esitettiin, että merkin saadakseen lotan on liikuttava luonnossa 100 km selässään kolmen kilon painoinen reppu. Matkat tulee jakaantua kymmenen kilometrin retkiin, joista kolmesta viiteen suoritusta on suoritettava hiihtäen ja loput kävellen. Keskusjärjestön vuosikokous hyväksyi ja julkaisi Collanin ja Karin ehdotuksen merkkivaatimuksista Suojeluskuntalaisen lehdessä, mutta järjestö lisäsi siihen erilliset pronssi- hopea- ja kultamerkit. Pronssimerkin saavutti ensimmäisestä 100 kilometsin urakoinnista, kolmannen suorituksen jälkeen lotta saavutti hopeamerkin ja kuudennen jälkeen kultamerkin. Vuosikokous lisäsi ehdotukseen myös ikään perustuvia kevennyksiä, 30-vuotias lotta sai jo ensimmäisestä suorituksestaan hopeisen merkin ja 35-vuotias kultaisen.¹⁴⁸

Vuonna 1925 hiihto- ja kävelymerkki ehdotus esiteltiin lotille Suojeluskuntalaisen lehdessä. Alustuksessa oltiin hyvin huolissaan verrattaen alhaisesta urheiluinnoista, vaikka urheilun tiedettiin ylläpitävän ja voimistuttavan hermostoa. Lisäksi merkkijärjestelmän tarpeellisuutta perusteltiin sillä, että urheilu virkistää kaikkea älyllistä toimintaa ja on siksi tärkeää myös naisille.¹⁴⁹ Huomionarvoista on, että hiihto- ja kävelymerkkijärjestelmää lanseeratessa suurelle yleisölle, nähtiin sen vaikutukset mieleen naisille tarpeellisimpina ja houkuttelevimpina kuin fyysinen hyvinvointi. Hermostoon vaikuttaminen toki kuuluu urheilun fyysisiin vaikutuksiin, mutta muut perustelut ja syyt, joilla lukijakuntaa pyrittiin ohjaamaan urheilun ja merkkijärjestelmän pariin olivat henkiseen hyvinvointiin vaikuttavia. Henkinen hyvinvointi ja liikunnan positiivinen vaikutus mieleen ovat nykyään yleisesti tunnustettua tosiasioita, mutta niihin vetoaminen 1925 tuntuu aikaansa edellä olevalta. Tämä saattaa johtua siitä, että

¹⁴⁵ Kaarninen 1995, 161–164.

¹⁴⁶ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikokouksen pöytäkirja 1923, KA.

¹⁴⁷ Vasara 2001, 54.

¹⁴⁸ Lotat voimistelemaan ja urheilemaan, *Suojeluskuntalaisen lehti* no 1, 8.1.1925.

¹⁴⁹ Lotat voimistelemaan ja urheilemaan, *Suojeluskuntalaisen lehti* no 1. 8.1.1925.

suhtautuminen naisten urheiluun oli niin ristiriitaista ja naisten kehon muokkaaminen urheilun avulla nähtiin hyvin maskuliinisena ja siksi epäilyttävänä ja kiistanalaisena. Jos perusteluina käytettiin liikunnan ja urheilun positiivisia vaikutuksia mieleen, osa sen kiistanlaisesta luonteesta saatettiin häivyttää tällä tavoin. Muokkaamalla urheilusta haettavia hyötyjä ja tavoitteita siitä saatettiin tehdä naisille soveltuvampi vapaa-ajan harrastusmuoto. Tärkeä kysymys on, tehtiinkö tämä korostus mielen kehittämiseen nais- vai mieslukijoita varten?

Merkkijärjestelmä otettiin paikallistasolla innolla vastaan, mutta se todettiin monin paikoin toimimattomaksi. Kultamerkin vaatimukset todettiin liian helposti saavutettavaksi, ikäkevennykset nähtiin liian helpotetuiksi ja toisaalta iäkkäämmiltä lotilta tuli runsaasti palautetta, että vaatimukset olivat liian korkeat. Collan ja Kari saivatkin jo vuonna 1926 pyynnön tarkastaa suoritusvaatimukset ja tehdä niistä paranneltu ehdotus, jossa on huomioitu kentältä saatu palaute.¹⁵⁰ Collan ja Kari ratkaisivat ongelman yhdistämällä lottien urheilumerkin suorittamisen osittain SNLL:n urheilumerkin suorittamiseen. Lottien kultaisen merkin suoritettuaan lotta voisi siirtyä tavoittelemaan Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton merkkiä, jossa vaatimukset olivat vaativammat ja laajemmat. Lajeihin SNLL:n merkissä kuuluivat muun muassa pituus- ja korkeushyppy, keihään- ja pallonheitto, voimistelu sekä juoksu.¹⁵¹

Herääkin kysymys, miksi lottien ja SNLL:n merkkijärjestelmiä ei yhdistetty kokonaan, kun ne limittyivät niin tiiviisti yhteen jo vuodesta 1926 alkaen? Molempien laatimisessa pääroolissa hääräsi Anni Collan, joten kenties helpointa olisi ollut, jos lotat olisivat alusta alkaen suorittaneet jo valmiin pohjan mukaan urheilumerkkejä. Selvästi lottien toiminta kuitenkin haluttiin pitää erillisenä toimintana erillään niin kutsutusta siviiliurheilusta. Kun vaatimukset eivät olleetkaan lotille tarpeeksi haastavat, tuli järjestelmien osittainen yhdistäminen ajankohtaiseksi.¹⁵² Lottien erityisrooli maanpuolustuksessa ja sen myötä naisena saattoi olla syy järjestelmien erillään pitämisessä. Lottatyön ja mahdollisen sodan takia lotilla täytyi olla riittävät valmiudet toimia myös rintamalla, mikä tarkoitti maastossa liikkumisen harjoittelua ja kunnan kohottamista. Mielenkiintoista on, että kun miesten sotakuntoisuutta kehitettiin suojeluskunnissa, katsottiin, että monipuolinen ja mielekäs liikunta auttaa fyysisen kunnan kasvattamisessa, mutta naisten merkkijärjestelmään pääsivät alkuvaiheessa ainoastaan hiihto ja kävely.¹⁵³ Ei esimerkiksi pesäpallo, mitä suojeluskunnissa harrastettiin ahkerasti.

¹⁵⁰ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikokouksen pöytäkirja 1926, KA.

¹⁵¹ Vasara 2001, 55.

¹⁵² Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikokouksen pöytäkirja 1927, KA.

¹⁵³ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1924, 8, KA.

Naisille oli Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton toimesta suunniteltu jo oma urheilumerkki vuonna 1912 torjumaan kilpaurheilun ja liiallisen harjoittelun uhkaa. Herää kysymys miksi lotille tarvittiin täysin oma, vain lotille suunnattu liikuntamerkkijärjestelmä? Erityisesti, kun sen suunnittelussa hyödynnettiin Anni Collania, joka toi merkkijärjestelmän Ruotsista ja oli päävastuussa myös SNLL:n merkin suoritusvaatimuksista ja linjauksista. Oman merkin hankkiminen on sikäli perusteltua, Lotta Svärd tarvitsi merkkijärjestelmää ensisijaisesti hiihtotaidon kehittämiseen sekä naisia kunnan kohottamiseen mahdollista sota-aikaa silmällä pitäen.¹⁵⁴ Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton merkkijärjestelmän lajivalikoima oli monipuolinen kokoelma, pääasiassa kesälajeja, joita ei nähty Lotta Svärdissä ensisijaisen tärkeinä.¹⁵⁵

Kiinnostus lottien hiihto- ja kävelymerkkien suorittamiseen oli suurta ja niiden merkitys tavallisille lotille lottapiireissä oli huomattavaa. Tämä näyttäytyy esimerkiksi siten, että keskusjohtokunta sai tasaisin väliajoin kysymyksiä ja alustuksia kohtien merkkijärjestelmää. Tämä todistaa, että järjestelmä koettiin mielekkääksi ja merkitykselliseksi ja siihen käytettiin aikaa ja ajatuksia. Kun järjestelmässä havaittiin jokin puute tai korjausta vaativa yksityiskohta, sille päätettiin tehdä jotain ja pyytää johtokunnalta tarkastusta asiaan.¹⁵⁶ Vuonna 1934 Lotta Svärd -lehdessä nähtiin perusteellinen alustus, jonka tavoitteena oli nostaa kultamerkin saavuttamiseksi asetettua helpotettua ikärajaa 35-ikävuodesta 40-vuoteen. Kirjoittaja Saara Forsius perustelee alustuksensa vaatimuksen sillä, että 1930-luvulla 35-vuotiaat eivät edes näytä enää ”tätimäisiltä”, sillä muoti on muuttunut ja nuorekkaalta näyttäminen on muuttunut soveliaammaksi. Lisäksi kirjoittaja toteaa, että jos naisen vartaloon ei ole kertynyt ylipainoa, hän voi 35-vuotiaana olla aivan yhtä hyvässä fyysisessä kunnossa kuin kaksikymmentä vuotiaanakin.¹⁵⁷

Forsius arvelee alustuksessaan, että lottamerkkien ikähelpotukset perustuvat suoraan suojeluskuntien ikämiesrajoihin, mutta huomauttaa, että suojeluskunnan urheilumerkkien suoritusvaatimukset eroavat Lotta Svärdin merkeistä tyystin ja näin ollen yhtenevät ikärajat eivät ole perusteltuja. Suojeluskunnissa harjoitettavat urheilulajit ovat raskaampia ja siksi alhaisempi ikä ikähelpotuksille on perusteltua. Kymmenen vuotta lisää ikää harteilla vaikuttaa kirjoituksen mukaan merkittävästi esimerkiksi sadan metrin juoksussa, johon on asetettu aikarajat suojeluskuntien merkkivaatimusten mukaisesti. Naisten kymmenen kilometrin hiihto- tai

¹⁵⁴ Vasara 1997, 491–501.

¹⁵⁵ Vasara 2001, 57–61.

¹⁵⁶ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikokouksen pöytäkirjat 1926–1937, KA.

¹⁵⁷ Forsius, Alustus, *Lotta Svärd* no 6. 14.4.1934, KA.

kävelyvaelluksille ei ole asetettu aikarajoituksia, joten tästäkään syystä iällä ei Forsiuksen alustuksen mukaan ole niin suurta merkitystä lottien merkkivaatimuksissa. Kymmenen kilometrin vaellus vaatii sitkeyttä ja kestävyyttä, sadan metrin pikajuoksu pyrähdys taas räjähtävää voimaa, joka heikkenee iän myötä, mutta kestävyys saattaa jopa lisääntyä vuosien varrella.

Taulukko 1. Lottien hiihto- ja kävelymerkkisuoritukset vuosina 1927-1938.

Vuosi	Lottia	Kultaviiva	Kulta	Hopea	Pronssi	Yhteensä
1927						1 812
1928	43 500					3 932
1929	46 000	-	468	517	1 821	2 806
1930	52 000	12	639	554	2 173	3 378
1931	59 000					5 769
1932	63 000	143	892	1 032	3 567	5 634
1933	68 000	161	882	1 284	3 410	5 737
1934	72 000	306	811	1 288	3 009	5 414
1935	75 000	437	858	1 530	3 201	6 026
1936	78 000	481	897	1 613	2 912	5 903
1937	82 000	591	798	1 491	2 302	5 182
1938	85 000	647	850	1 498	2 298	5 293

Lähde: Lotta Svärd-järjestön toimintakertomukset 1926-1938, KA. ¹⁵⁸

Taulukosta huomataan, että vuodesta 1928 vuoteen 1938 lottien kokonaismäärä kaksinkertaistuu tarkasteltavalla ajanjaksolla. Samana aikana lottien hiihto- ja kävelymerkin suorittaneiden määrä kolminkertaistuu. Merkin suorittaneiden määrää verratessa lottien kokonaismäärään voidaan kuitenkin nopeasti todeta, että määrä on hyvin vaatimaton lottien lukumäärään suhteutettuna. Parhaimpina vuosina, kuten esimerkiksi vuonna 1931, ainoastaan alle kymmenen prosenttia

¹⁵⁸ Lotta Svärd-järjestön toimintakertomukset 1926-1938, KA.

lotista suoritti merkin. Tarkastelujaksolla merkin suoritti hieman alle 30 000 lottaa, mikä tarkoittaa ainoastaan runsasta kolmannesta kaikista lotista.¹⁵⁹

Taulukko näyttää selvästi, että panostuksesta ja yrityksestä huolimatta lottien merkkijärjestelmä ei saavuttanut vastaavan kaltaista suosiota kuin suojeluskunnissa. Suorittajien määrät jäivät vuosittain pieniksi verrattuna lottajärjestön vuosi vuodelta kasvavaan jäsenmäärään. Ero suojeluskuntiin selittyy osaksi sillä, että suojeluskunnissa urheilu kuului kiinteänä ja pakollisena osana järjestön ohjelmaan.¹⁶⁰ Lotilla urheilu oli vapaaehtoista ja pienimuotoisempaa kuin miesten toiminnassa. Toinen selittävä tekijä on yleinen, kielteisempi suhtautuminen naisten urheiluun kuin miesten.¹⁶¹ Negatiivinen kanta saattoi vaikuttaa urheiluinnostukseen myös Lotta Svärdissä. Kun toiminta ei saavuta hyväksyntää ja kannustusta, on sen leviäminen hitaampaa ja kivikkoisempaa. Asenteet ja mielipiteet ovat usein niin syvällä kansan mielissä, että niiden murtamiseen vaaditaan aikaa ja malttia. Niin oli myös naisten urheilun laita.

3. Lotat urheilemaan!

*”Lotta Svärd on niitä harvoja naisyhdistyksiä, jotka edustavat naisellisuutta. Lottiemme miehekkäät puvut eivät voi peittää tätä tosiasiaa. Lotta on perinnäiskäsityksen mukainen ’nainen’”.*¹⁶²

Kolmannessa luvussa keskityn Lotta Svärdin urheilukulttuuriin ja pyrin tuomaan esiin lottien urheilutoiminnan syitä, erityispiirteitä ja merkityksiä. Lotta Svärd -järjestö tasapainoili naiseudelle asetettujen oletusten ja järjestön maanpuolustuksellisen roolin välimaastossa. Naisten urheilun kohtaama vastustus näkyi myös lottien toiminnassa, mutta järjestön roolin ollessa poikkeuksellinen, kaikki sukupuolijärjestelmän säännöt eivät tuntuneet aina pätevän Lotta

¹⁵⁹ Lotta Svärd-järjestön toimintakertomukset 1926-1938, KA.

¹⁶⁰ Kokkonen 1994, 53–57.

¹⁶¹ Hentilä 1977, 29.

¹⁶² Levälahti, Naiset ja kilpaurheilu, *Joulu-Lotta*, 1.12.1928

Svärdin toimintaan. Lotta Svärd kuitenkin korosti omaa feminiinistä rooliaan ja painotti edustavansa oikeaa, hyväksyttävää naiseutta.¹⁶³

Lottien urheilutoiminta oli 1920-luvulla vilkasta verrattuna naisten yleiseen urheiluinnotukseen Suomessa. Tämä on huomionarvoinen havainto, sillä tutkija Leena Laine on todennut 1920-luvun kiristyneen poliittisen ilmapiirin rajoittaneen naisurheilun lähinnä työväen urheiluseuroihin.¹⁶⁴ Naiset valjastettiin yhteiskunnallisen äitiyden tehtävään, jossa itseä varten toteutetulle urheilulle ei ollut sijaa. 1920-luku toi tullessaan tiukemmat traditionaaliset sukupuoliroolit, jotka näkyivät muun muassa suhtautumisessa naisten urheiluun.¹⁶⁵ Naisten katsottiin astuvan pois omalta toiminta-alueeltaan antautumalla kilpaurheilun vieteltäväksi ja tätä ei vielä oltu valmiita hyväksymään. Suojeluskuntajärjestön urheilujohtaja Lauri Pihkala epäili, että naisten päästyä ”urheilukenttien ilojen makuun” ei heitä kiinnostaisi enää perheenäidin velvollisuudet. Pihkala kritisoi myös naisurheilun sotivan naisille luontaista estetiikkaa vastaan ja kaiken lisäksi hän näki naisten tulosten olevan liian heikkoja, jotta kilpaurheilussa olisi mieltä.¹⁶⁶ Pihkala toi kielteiset näkemyksensä naisurheilusta esiin toistuvasti niin lehdistössä kuin erinäisten virkojensa kautta.

Lottien urheilu oli vilkasta kansalliseen naisurheiluun verrattaessa, mutta se jäi selvästi isoveljensä, suojeluskuntaurheilun jalkoihin eikä saavuttanut samankaltaista asemaa järjestön toiminnassa. Tämä selittyy osaksi sillä, että urheilu oli nivoutunut suojeluskuntatoiminnassa niin tiiviiksi osaksi sotilaskoulutusta, että se onnistui saavuttamaan suuremman prosenttiosuuden jäsenmäärästä. Miesten urheilu ja kilpaileminen ei myöskään kohdannut enää 1920-1930 -luvulla aatteellista vastustusta mikä olisi hidastanut urheilun leviämistä jäsenistön keskuuteen kuten naisilla. Suojeluskuntaurheilu onnistui lisäämään urheilua erityisesti maaseudulla, jonne urheiluseurojen toiminta ei vielä ulottunut. Suojeluskunnat kattoivat maantieteellisesti toiminnallaan paremmin koko Suomen kuin SVUL:n seurat. SVUL:n toiminta oli pääasiassa keskittynyt isompiin kaupunkeihin ja kuntiin.¹⁶⁷ Lottatoiminta laajeni nopeasti suojeluskuntien tapaan maaseudulle, mutta alkuun voimistelu piti pintansa suosituimpana liikuntamuotona. Voimistelun kasvattava ja naiseutta tukeva luonne sopi ihanteellisesti myös lottatyöhön, jossa sen avulla naisista voitiin koulia isänmaata palvelevia, fyysisesti ja henkisesti vahvoja toimijoita.

¹⁶³ Latva-Äijö 2004, 278–290.

¹⁶⁴ Laine 2000, 27–30.

¹⁶⁵ Vainio 2000, 157.

¹⁶⁶ Vasara 1997, 496–498.

¹⁶⁷ Kokkonen, 2015, 66.

3.1 Lottien urheilun alkutaival

Tampereen piirin 1920-luvun urheilutapahtumista kerrottaessa on merkittävää, että aluksi lotat osallistuivat suojeluskuntien tapahtumiin ja urheilukilpailuihin lähinnä muonittajien tehtävissä.¹⁶⁸ Lotat vastasivat siis tapahtumien juoma- ja ruokahuollosta. Keskusjohtokunnan vuoden 1927 vuosikertomuksessa muonitusretkien katsottiin muodostavan merkittävän osan lottien vuoden urheilutoiminnasta.

Yhteisiä kävely-, reki- ja hiihtoretkiä on tehty ja ovathan monet muonitusmatkat osalta urheiluretkiä, kun on seurattava suojeluskuntaa maastossa liikuttaessa.¹⁶⁹

Lottien osallistumista itse kilpailuihin ei vielä nähty tarpeelliseksi eivätkä lotat vielä 1920-luvun alkuvuosina osallistumisoikeutta vaatineetkaan, ainakaan julkisesti. Vuosikymmenen edetessä lottien kiinnostus kilpaurheilua kohtaan kuitenkin kasvoi ja vähitellen lottia alkoi osallistua myös itse kilpasuorituksiin omassa sarjassaan. Lottien työt kilpailujen muonittajina kuitenkin jatkuivat edelleen, vaikka kilpasarjoja lotille alkoi ilmestyä suojeluskuntien kilpailujen yhteyteen.¹⁷⁰

Urheilulla oli lottien toiminnassa alusta alkaen suuri merkitys. Keskusjärjestö määritteli jo varhaisessa vaiheessa Lotta Svärdin urheilutoiminnalle yhteiset kehykset. Alkuvaiheessa lottien urheilutoiminta keskittyi lähinnä voimisteluun sekä hiihto- ja kävelymerkkeihin.¹⁷¹ Vuodesta 1924 alkaen vuosikertomuksessa on joka vuosi ollut oma osio liikunnalle ja urheilulle, joten se on koettu selvästi merkittäväksi osaksi Lotta Svärdin toimintaa varhaisista vaiheista saakka. Joka vuosi on ollut lisäksi tarve tarkentaa ja kehittää hiihto- ja kävelymerkkien suoritusvaatimuksia ja ohjeistuksia.¹⁷² Paikallistasolla ne koettiin hyvin merkittäviksi seikoiksi ja niistä on usein lähetetty vuosikokoukseen kirjallisia kysymyksiä ja tarkennusehdotuksia.¹⁷³ Merkkejä suoritettiin piireissä ahkerasti ja erityisesti ahkerille suorittajille kaivattiin merkkijärjestelmästä haastetta ja keskusjohtokunnalta mielipidettä, kuinka toimia, jos tavalliset merkit olivat liian nopeasti saavutettuja. Toisaalta merkkijärjestelmään kaivattiin myös helpotuksia erityisesti iäkkäämmille lottahiihtäjille, jotka kuitenkin halusivat osallistua merkkikilvoitteluun, mutta vaatimukset

¹⁶⁸ Levas 1963, 151–152.

¹⁶⁹ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1927, 23, KA.

¹⁷⁰ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1924–1927, KA.

¹⁷¹ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1925, 23, KA.

¹⁷² Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1924–1936, KA.

¹⁷³ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikokouksen pöytäkirjat 1926–193, KA.

tuntuivat iän ja fyysisen kunnan vuoksi hyvin kaukaisilta.¹⁷⁴ Keskustelu ja kirjeenvaihto urheilumerkeistä oli aktiivista ja kuvasti hyvin paikallistason suurta kiinnostusta ja intoa niiden suorittamiseen. Merkit selvästi koettiin ahkeroinnin arvoisiksi.

Vuonna 1929 Lotta Svärdille päätettiin asettaa liikuntakasvatusvaliokunta. Valiokuntaan valittiin tohtori S. af Hällström, voimistelunopettajat H. Leidenius, Helvi Kallia ja Agnes Hagman sekä keskusjohtokunnan puheenjohtaja Helmi Arneberg-Pentti. Valiokunta asetettiin pohtimaan erinäisiä keinoja *voimistelun ja urheilun kohottamiseksi järjestössä*.¹⁷⁵ Valiokunnan asettaminen kuvasti urheilun kohonnutta asemaa järjestön toiminnassa sekä peilasi myös koko Suomen lieventynyttä asennetta naisten urheilua kohtaan. Vuosikymmenen loppua kohden naisten urheilu sai selvästi enemmän kannatusta ja lajivalikoima laajeni myös lotta-urheilun ulkopuolellakin. Valiokunta pyrki perustamisvuonnaan myös luomaan yhteistyötä Lotta Svärd-järjestön ja naisten liikuntakasvatusliittojen välille. Vuoden 1929 lopulla Lotta Svärdin liikuntakasvatusvaliokunta tapasikin Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton sekä ruotsinkielisen naisliikuntajärjestön *Svenskt förbund för fysisk fostran för Finlands kvinnorin*.¹⁷⁶ Keskusjärjestön vuosikertomuksessa järjestöjen yhteistä kokousta luonnehditaan onnistuneeksi ja antoisaksi sekä todettiin osallistujien tulleen yksimielisyyteen toimintaa ohjaavissa periaatteissa. Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto (SNLL) oli tullut tunnetuksi erityisen jyrkästä kannasta naisten urheiluun ja kilpaurheiluun, joten on yllättävää, että Lotta Svärd -järjestö halusi sopia SNLL:n kanssa yhteisistä, toimintaa ohjaavista linjoista juuri naisten kilpaurheilun alettua raivaamaan omaa paikkaansa järjestön toiminnassa.

Lotat muodostavat naisten urheilun kehityksessä oman, muusta kehityksestä poikkeavan kehityskaarensa. Samaan aikaan kun valtakunnallisesti naisten liikunta rajoittui 1920-luvulla lähinnä työläisten urheiluseuroihin ja voimistelusaleihin, Lotta Svärd -järjestö kehitti naisten urheilua ja jopa järjesti naisten urheilukilpailuita. Urheileva nainen ei sopinut ajan vallitsevaan sukupuolijärjestelmään, sillä se astui pois omalta, tarkasti rajatulta toiminta-alueeltaan kohti miesten reviiiriä.¹⁷⁷ Urheilu uhkasi naisen herkkää feminiinisyyttä sekä vaaransi naisen suurimman tehtävän, äitiyden. Lotta Svärd poikkesi ajan hengestä siinä, että se tuntui olevan koko ajan vähällä ylittää tiukat sukupuolten raja-aidat.¹⁷⁸ Se toisaalta vahvisti sukupuolijärjestelmän asettamia rooleja ja pelasi ennalta määrättyjen sääntöjen mukaan, mutta

¹⁷⁴ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikokouksen pöytäkirjat 1931, KA.

¹⁷⁵ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1929, KA.

¹⁷⁶ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1929, KA.

¹⁷⁷ Vainio 2000, 158–159.

¹⁷⁸ Latva-Äijö 2004, 278–290.

toisaalla se oli jatkuvasti astumassa omasta lokerostaan ulos. Urheilu nähtiin naisille vaarallisena toimialueena myös siksi, että voimistelussa naiset olivat saaneet toimia omilla ehdoillaan ja järjestää toimintansa itsenäisesti naisten kesken. Urheilun pariin lähteminen tarkoitti miesten johtamiin urheiluseuroihin liittymistä, jolloin toiminnan itsemääräämisoikeus katoaisi. Naisten liikuntaliikkeen johtohahmot, kuten kouluhallituksen tyttöjen voimistelun ja terveysopin tarkastaja Anni Collan sekä voimistelunopettaja ja tohtori Kaarina Kari, pitivät elintärkeänä, että naiset ovat itse vastuussa omasta toiminnastaan ja sen kehittamisestä. Lisäksi Collan näki, että koska naiset olivat jääneet yhteiskunnallisessa toimijuudessa selvästi miehistä jälkeen, oli voimisteluseuroissa toimiminen erityisen merkittävä ja turvallinen paikka harjoitella päätöksentekoa ja toimimista yhteiskunnassa pienoiskoossa.¹⁷⁹

Lottien urheilun alkuvaiheessa edellä mainitusta periaatteesta pidettiin kuitenkin tiukasti kiinni. Liikuntakasvatusvaliokuntaan valittiin naisia pohtimaan järjestön liikunta- ja urheilukasvatuksen linjauksia ja hiihto- ja kävelymerkin suunnittelun päävastuun kantoivat tunnetut liikuntavaikuttajat Anni Collan ja Kaarina Kari.¹⁸⁰ Aluksi naiset onnistuivat pitämään toimintansa rajattuna omalle sukupuolelleen, mutta 1930-luvulla muun muassa suojeluskuntajärjestön urheilujohtaja Lauri Pihkala liittyi mukaan lottien urheilutoiminnan kehityksestä vastanneeseen toimikuntaan.¹⁸¹

Suojeluskuntajärjestön urheilujohtajana 1930-luvulla toiminut Lauri Pihkala kuului naisurheilun näkyvimpiin vastustajiin. Pihkala toimi suojeluskuntajärjestön urheilujohtajuutensa lisäksi myös monissa muissa näkyvissä viroissa urheilun parissa, kuten SVUL:n urheilujaoston puheenjohtajana sekä Suomen Urheilulehden päätoimittajana vuosina 1918-1925.¹⁸² Pihkala ei nähnyt naisten urheilua samankaltaisena kuin miesten; miehille fyysinen ponnistelu on ehdotonta ja luonnollista, mutta naisten tarpeet ovat toisenlaiset. Pihkala ei aluksi hyväksynyt naisten urheilua lainkaan, mutta ajan myötä Pihkala joutui myöntämään, että liikunnasta voisi olla myös naisille jotakin hyötyä. Naisten urheilu ei kuitenkaan tulisi olla samanlaista kuin miesten, sillä sukupuolten fyysiset ja henkiset ominaisuudet erosivat toisistaan merkittävästi. Naisten liikunnan tuli tähdätä parantamaan naisen suorituskykyä perheen ja kodin hengettärenä, ei tehdä naisesta kilparatojen kuningatar.¹⁸³

¹⁷⁹ Vainio 2000, 162–163.

¹⁸⁰ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1924, 8, KA.

¹⁸¹ Vasara 2002, 58.

¹⁸² Salimäki 2000.

¹⁸³ Pihkala Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

3.2 Kilpaurheilu

Lottien urheilu alkoi samaan tapaan kuin suojeluskuntien urheilutoiminta vuosia aiemmin; vähitellen paikallistason tapahtumista laajentuen kohti kansallisia tapahtumia, kilpailuja ja keskusjärjestön asettamia linjauksia. Tietävästi ensimmäiset lottien hiihtokilpailut järjestettiin vuonna 1925 Sortavalan piirin lottayhdistyksen kesken.¹⁸⁴ Suojeluskuntien urheilulla nähtiin alusta alkaen tärkeä merkitys sotilaskunnan kehittämisessä sekä ylläpidossa, mutta urheilun havaittiin pian olevan myös tehokas keino innostaa uusia jäseniä suojeluskuntien toimintaan. Aatteen merkityksen hälveneminen toiminnan kannustimena herätti huolta suojeluskuntien johdossa, mutta jäsenmäärän kasvattaminen osoittautui puntarissa painavammaksi.¹⁸⁵ Ajatuksissa miehinen urheilu oli kuitenkin tiiviisti sidoksissa sotakuntoisuuteen ja taistelutaitoihin, joten ristiriita oli sovitettu ennen kriisin suurempaa eskaloitumista. Lottien urheilutoiminnan painopisteen ollessa vahvasti voimistelussa sekä hiihto- ja kävelymerkkien suorittamisessa, kilpailutoiminta kehittyi hitaasti, ilman keskusjohtokunnan aktiivista kehittämistä. Johtokunta alkoi ottaa vastuuta kilpailutoiminnan kehittämisestä vasta kun siemen sille oli jo kylvetty paikallistoiminnassa.

Vaikka lottien kilpaurheilutoiminta olikin 1920-luvulla sallivampaa ja hyväksyvämpää kuin naisten kilpaurheilu valtakunnallisesti, ei siihen kuitenkaan aluksi panostettu merkittävästi. Toimintaa ei rajoitettu keskusjohtokunnan puolesta, kenties aktiivisen merkkijärjestelmän ja voimistelutoiminnan kautta naiset pyrittiin ohjaamaan sukupuolelle sopivampaan liikuntatoimintaan, mutta kilpailuinnostuksen viritessä tätä intoa ei myöskään tyrmätty. Kilpatoiminta syttyi paikallisesti lottien omasta kipinästä ja innostuksesta ja levisi hitaasti myös valtakunnallisen järjestön toimintaan sen laatiessa asian tiimoilta esityksiä ja linjauksia, mutta käytännön kehittämistoimintaan ne etenivät harvemmin.¹⁸⁶ Vuosikertomuksessa todetaan nuorten lottien kuitenkin kunnostautuneen esimerkillisen hyvin hiihtokilpailuissa. Lottien harrastamiksi urheilulajeiksi hiihdon lisäksi mainitaan uinti, rajapallo sekä viestinjuoksu.¹⁸⁷

Kuopiossa järjestettiin 11.3.1928 ensimmäiset valtakunnalliset lottien hiihtokilpailut. Yhteensä 18 lottapiiriä lähetti kilpailuihin säädetyn määrän hiihtäjiä (90). Hiihtokilpailussa kilpailtiin viiden kilometrin matkalla. Piirien välisissä hiihtokilpailuissa ensimmäiseksi tuli Kuopion piiri,

¹⁸⁴ Latva-Äijö 2004, 106.

¹⁸⁵ Vasara 1997, 135–141.

¹⁸⁶ Vasara 2001, 58.

¹⁸⁷ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1927, 23, KA.

toiseksi Jyväskylän ja kolmanneksi Pohjois-Hämeen piiri.¹⁸⁸ Vuosikertomuksessa kerrotaan, että paikallisia sekä piiritason hiihtokilpailuja on pidetty vuoden 1928 aikana 93 paikassa ja niihin on osallistunut yhteensä 686 lottaa. Lottien hiihtokilpailut järjestettiin suojeluskuntien talvikisojen ohessa, joten täysin omaa kilpailutoimintaa ei Lotta Svärdille vielä muodostunut. Yhteisten kilpailujen järjestäminen oli kustannustehokasta, mutta myös turvallinen valinta, jos kilpailut eivät olisikaan osoittautuneet menestykseksi osanottajamäärän perusteella. Keskusjärjestö oli erittäin tyytyväinen ensimmäiseen valtakunnalliseen hiihtokilpailuun, niin osallistujamäärään kuin yleiseen innostukseen asian tiimoilta. Onnistunut kokemus herätti luottoa siihen, että lottien kilpailutoimintaan on kannattavaa panostaa myös tulevaisuudessa.

Seuraavana vuonna pidettiin Lotta Svärdin toiset valtakunnalliset hiihtokilpailut Hyvinkäällä 3.3.1929 Suojeluskunnan talvikisojen yhteydessä. Kilpailun suosio oli edellisvuoden tapaan suuri ja kilpailuihin osallistui 17 lottapiiriä. Toisena kilpailuvuonna voiton vei jälleen Kuopion piiri, toiseksi tuli Pohjolan piiri ja kolmanneksi hiihti Oulun piiri. Hiihtokilpailuita järjestettiin paikallistasolla kyseisenä vuonna jälleen vilkkaasti, 94 kappaletta. Piirihohtokunta järjesti näiden lisäksi 14 piirien väliset hiihtokilpailut. Vuonna 1929 lottien urheilutoiminta laajeni ja kilpailutoimintaa järjestettiin hiihdon lisäksi kävelyssä, juoksussa, uinnissa, pallonlyönnissä sekä jopa köydenvedossa ja 3-ottelussa.¹⁸⁹ Vuotta voidaan pitää kaiken kaikkiaan hyvin menestyksekkäänä lottien urheilun kehittymisen kannalta. Kilpailutoiminta laajeni uusiin lajeihin, osallistujamäärät sekä kilpailuissa että hiihto- ja kävelymerkin suorittaneissa kasvoivat.

2.3.1930 järjestettiin Rovaniemellä jo vuosittaiseksi perinteeksi muodostuneet valtakunnalliset lottapiirien väliset hiihtokilpailut suojeluskuntien talvipäivien yhteydessä. Joukkuehiihtoon otti kyseisenä vuonna ainoastaan kymmenen lottapiiriä. Joukkuekilpailun voitti jälleen Kuopio, toiseksi tuli Sortavala ja kolmanneksi Pohjolan piiri. Hiihtokilpailuita järjestettiin 13 lottapiirissä ja vuoden aikana niihin otti osaa 630 lottaa. Hiihto- ja kävelymerkkisuorituksia on jahdattu jokaisessa piirissä ja tilastoihin on merkitty tältä vuodelta 3378 suoritusta.¹⁹⁰

Seuraavan vuonna valtakunnalliset hiihtokilpailut pidettiin Imatralla. Tällä kertaa edellisvuosien joukkuekilpailuita hallinnut Kuopion piiri joutui nöyrytyään toiselle sijalle Sortavalan piirin napattua ykköspaikan. Joukkuekilpailussa kolmanneksi tuli Jyväskylän piiri. Kilpailuun otti osaa tänä vuonna 12 lottapiiriä, joten osallistujia oli edellisvuoden kilpailuihin nähden kaksi piiriä enemmän. Tilastojen mukaan yhteensä 17 lottapiirissä järjestettiin hiihtokilpailuita ja niihin

¹⁸⁸ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1928, 20, KA.

¹⁸⁹ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1929, 21–22, KA.

¹⁹⁰ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1930, 20–21, KA.

osallistui jopa 2484 lottahiihtäjää.¹⁹¹ Vuoden 1932 hiihtokilpailut järjestettiin Jyväskylässä. Edellisvuodesta osallistuvien lottapiirien määrä väheni jälleen takaisin kymmeneen piiriin, joista yhdellä piirillä oli vajaa kilpajoukkue.¹⁹² Vuosi 1933 toi tullessaan muutoksen lottien valtakunnallisiin hiihtokilpailuihin. Hiihtomatkaksi muutettiin kymmenen kilometriä aiemman viiden kilometrin kilpailumatkan sijaan ja hiihtotavaksi kilpailuihin muutettiin ”hitaasti kiiruhtava” -järjestelmä, jonka keskusjohtokunta oli hyväksynyt.¹⁹³

Taulukko 2. Lotta Svärd -järjestön hiihtokilpailujen ja niihin osallistuneiden lottien määrät.¹⁹⁴

Vuosi	Hiihtokilpailuja paikallisosastoissa	Hiihtokilpailuja piireissä	Paikallis- ja piiritason hiihtokilpailuihin osallistuneita lottia	Valtakunnallisiin talvipäivien hiihtokilpailuihin osallistuneita lottia
1928			686	
1929	94	14		
1930		13	630	
1931		17	2484	
1932	243	14	3000	
1933	210	20	3373	
1934	182	30	3009	65
1935	225	29	3216	70
1936	251	24	3329	85
1937				65
1938				84

¹⁹⁵

¹⁹¹ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1931, 25, KA.

¹⁹² Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1932, 24–25, KA.

¹⁹³ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1933, 29, KA.

¹⁹⁴ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomukset vuosilta 1928-1938, KA.

¹⁹⁵ Lotta Svärd yhdistyksen vuosikertomuksissa hiihtokilpailujen määrien ja niihin osallistuneiden lottien raportointitavat vaihtelevat vuosittain suuresti. Siitä syystä taulukko on vajaa ja suurimmasta osasta vuosista on saatavilla vain osa tiedoista.

Naisten yleisurheilun sallimista Lotta Svärdin viralliseen ohjelmaan saatiin odottaa hiihtoa kauemmin. Yleisurheilu nähtiin hiihtoa enemmän miehekkäänä ponnisteluna ja fyysisesti liian raskaana urheilumuotona naisille. Ensimmäiset merkinnät naisten yleisurheilukilpailuista ovat vuodelta 1925 Nokialta, Pohjois-Hämeen piirin kesäkilpailuista.¹⁹⁶ Kyseessä olivatkin lottapiirin järjestämä urheilutapahtuma, ei valtakunnallisen kattojärjestön. Nokian kilpailut kuitenkin mainitaan myös keskusjohtokunnan pöytäkirjoissa varsin positiiviseen sävyyn, sillä ne olivat onnistuneet houkuttelemaan paikalle varsin suuren joukon lottaurheilijoita. Lotta Svärd -järjestön pöytäkirjoista tulee kuva, että vaikka kannustinta kilpailulle ei johtoportaan asti annettukkaan, ei järjestöllä olisi mitään esteitä ottaa kunniaa kilpailujen menestymisen johdosta.

Hiihdon suosio selittyy osaksi sen esimerkiksi yleisurheiluun verrattaessa rauhallisemmalla luonteella. Hiihtoa pidettiin lisäksi merkittävänä kansalaistaitona, jonka merkitys 1930-luvun edetessä kohti loppuaan kasvoi.¹⁹⁷ Maailmanpoliittisen tilanteen kiristyessä Suomen pysyminen sodasta sivussa alkoi näyttää entistä epävarmemmalta ja tämän kaltaisessa tilanteessa lottienkin hiihtotaito nähtiin elintärkeänä, sillä talvella rintamalla liikkuminen on kätevintä ja tehokkainta suksilla.¹⁹⁸ Suojeluskuntien tapaan hiihtotavaksi myös Lotta Svärd -järjestössä oli vakiintunut murtomaahiihto.¹⁹⁹ Tämä hiihtotavan muutos tasamaalta murtomaalle nähtiin mahdollisen sodan uhkan vuoksi merkittävänä ja tärkeänä muutoksena.

Suojeluskuntien isänä nähty Lauri Pihkala toimi myös lottien urheilun kehittäjänä 1930-luvulla ja Pihkalan ansiona voidaan pitää hiihdon ja pesäpallon merkityksen korostumista sekä suojeluskunta- että lottaurheilussa. Lauri ”Tahko” Pihkala oli yksi 1920-1930 -lukujen näkyvimmistä urheiluvaikuttajista ja varmasti ahkerin kirjoittelija eri urheilujulkaisuihin. Pihkalalla tuntui riittävän tarmoa, aikaa ja erityisesti mielipide asiaan kuin asiaan, eikä hän epäröinyt ilmaista sitä. Joskus ilmaisu tapahtui hieman liiankin kärkkäästi, joka sai monet varpailleen. Pihkala nautti kuitenkin suurta arvostusta urheiluväen piirissä ja eri luottamustoimet seurasivat toinen toisiaan. Erityisen pitkän ja menestyksekkään uran Pihkala teki suojeluskuntaurheilun parissa ja se olikin isänmaalliselle urheilumiehelle sydämen asia. Pihkala suunnitteli ja kehitti suojeluskuntaurheilua aktiivisesti ja toimi lopulta järjestön urheilujohtajana vuodesta 1931 alkaen. Suojeluskuntajärjestön ja Lotta Svärd -järjestön välien ollessa hyvin

¹⁹⁶ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1925, 23, KA.

¹⁹⁷ Vasara 1997, 122–126.

¹⁹⁸ Juppi 1995, 120–127.

¹⁹⁹ Salimäki 2000, 2019–221.

läheiset oli luonnollista, että Pihkalalta pyydettiin apua myös lottien urheilutoiminnan järjestämisessä. Tähänkin haasteeseen Tahko tarttui innolla ja antaumuksella.²⁰⁰

Lauri ”Tahko” Pihkala kuului naisten urheilun näkyvimpiin vastustajiin ja tämä asenne näkyi hänen työssään vahvasti. Pihkala korosti, että mies ja nainen eroavat kuin yö ja päivä toisistaan, eikä näin ollen heidän liikunnalliset tarpeensa olleet samankaltaiset. ”Tahko” perusti väitteensä historiaan, aina metsästäjä–keräilijä -kulttuuriin asti, joka Pihkalan mielestä osoitti aukottomasti hänen näkökantansa oikeellisuuden. Suomalaisen urheilun pioneeri Lauri Pihkala piti urheilua miehisenä velvollisuutena ja yksinoikeutena. Pihkala näki tämän suorana linjana historiasta metsästäjä–keräilijä –kulttuurista sekä sotimisesta.²⁰¹ Mies on soturi, jota urheilu palvelee ja kehittää, nainen taas on luontaisesti hoivaamiseen soveltuva heikompi sukupuoli, jolle urheilu ei ole ominaista. Pihkala näki naisurheilun paitsi epäsoveliaana ajanvietteenä kodin hengettärille, mutta myös kauniimpaa sukupuolta rumentavana toimintana. Hän uskoi naisten muuttuvan urheilusta miesmäisiksi atleeteiksi ja koki tämän uhkana perinteiselle sukupuolijakaantuneelle yhteiskunnalle. Pihkala toimi naisurheilun ja kilpailun näkyvimpanä vastustajana läpi mittavan uransa urheilutoiminnassa.²⁰² Kun naisurheilusta tuli yleisesti hyväksyttävämpää ja Pihkala joutui taipumaan näkemyksissään, hän pyrki määrittelemään naissukupuolelle soveltuvat lajit.

4. Hiihto kohoaa myös lottien kansallislajiksi

Tässä luvussa tarkastelen hiihdon erityisroolia Lotta Svärdin toiminnassa. Pohdin syitä siihen, miksi juuri hiihto nousi lottien tärkeimmäksi urheilulajiksi ja miten se näkyi järjestön arjessa. Lottien hiihtotoiminta ei tähännyt ainoastaan lottien oman hiihtotaidon kartuttamiseen vaan lottien hiihto nähtiin väylänä myös koko kansan hiihtotaidon kohoamiseen. Lotat naisina olivat parhaita opettajia opettamaan hiihdon salat lapsilleen. Naiselle kasvattajan ja opettajan rooli tuli luonnostaan, sillä ajan käsityksen mukaan ne olivat naiselle ominaisempia piirteitä. Siksi äiti nähtiin isää parempana opettajana, vaikka isä olisikin taitavampi suksilla.²⁰³

Hiihto kohosi lottien sekä naisten, jotka eivät olleet mukana lottajärjestön toiminnassa., tärkeimmäksi urheilumuodoksi. 1920-1930 -luvuilla naisten moraalista ylemmyyttä, velvollisuusetiikkaa ja kasvatustehtävää korostettiin monesta suunnasta. Lotta Svärd, Martta-

²⁰⁰ Salimäki 2000.

²⁰¹ Laine 1992b, 118.

²⁰² <http://www.urheilumuseo.fi/portals/47/suomalaisnaiset%20kesakisoissa/index.htm> (viitattu 24.2.2017)

²⁰³ Kuopion hiihtojuhlat, *Hakkapeliitta* no 13, 24.3.1928.

järjestö sekä yläluokka asettivat naisten harteille paljon paineita yhteiskunnallisesta äitiydestä ja velvoitteista isänmaan parhaaksi.²⁰⁴ Maailmasotien välisenä aikana urheiluun kannusti paitsi sotakuntoisuuden kohottaminen, mutta myös kasvanut innostus rotuhygieniaan maailmanlaajuisesti, eikä Suomi poikennut tässä asiassa valtavirrasta. Suomalaisten mainiot esitykset ja menestys olympialaisissa olivat synnyttäneet ajatuksen suomalaisesta urheilijarodusta ja tätä pyrittiin vahvistamaan jatkuvasti urheilukilpailuissa.²⁰⁵ Rotuajatteluun kuului olennaisena osana terveiden ja kykeneväisten jälkeläisten tuottaminen ja urheilu nähtiin väylänä tämän tavoitteen saavuttamiseen. Naisten hyvinvointi ja terveys nähtiin tärkeänä paitsi heille itselleen mutta myös heidän synnyttämille lapsilleen.²⁰⁶

1930-luvun alussa hiihto koki järjestön keskuudessa mullistuksen, kun murtomaahiihto syrjäytti tasamaalla hiihtämisen.²⁰⁷ Keskityn tähän muutokseen omassa alaluvussaan. Samalla esittelen myös toisen hiihtoa kohdanneen uudistuksen, Lauri Pihkalan hitaasti kiiruhtamisen opin, joka otettiin samaan aikaan käyttöön murtomaahiihdon aseman virallistamisen kanssa. Nämä kaksi uudistusta näyttivät hiihdolle uuden suunnan suojeluskuntien sekä lottien kilpailutoiminnassa. Lopuksi esittelen naishiihtäjien kohtaamaa kummeksuntaa heidän siirtyessään vähitellen laduilla hameista hiihtohousuihin. Tämä 2010-luvulla itsestään selvä asustus ei ollut sitä vielä lottien hiihtokilpailutoiminnan alkaessa vuonna 1925 vaan naiset joutuivat odottamaan pitkän aikaa hyväksyntää pukiessaan housut jalkaansa vaikkakin vain hiihtoladuille.

4.1 Nainen Suomen kansan hiihtotaidon kohottajana

Lotta toimi ikään kuin kaksoisroolissa, hän oli sekä maanpuolustuksellisessa roolissa oleva nationalisti sekä kasvatuksesta vastaava äiti.²⁰⁸ Kasvattajan roolissa ollessaan lotta vastasi niin omien jälkikasvujensa kuin koko Suomen kansan kasvatuksesta. Naiset oli valjastettu yhteiskunnalliseen äitiyteen ja kollektiiviseen kasvatustehtävään läpi luokkarajojen, mutta lottien erityisrooli maanpuolustuksessa tuntui velvoittavan lottatoiminnassa olevia naisia erityisen

²⁰⁴ Ollila 1994, 66–70.

²⁰⁵ Kokkonen 2015, 67.

²⁰⁶ Laine 1992b, 208–211.

²⁰⁷ Salimäki 2000, 2019–221.

²⁰⁸ Latva-Äijö 2004.

paljon.²⁰⁹ Isänmaan ystäviksi ja koko Suomen järjestöksi julistautuneet Suojeluskuntajärjestö ja Lotta Svärd ottivat tällä julistuksellaan itselleen myös velvoitteita ja naisten toimiminen kasvattajana näkyi myös tässä. Kun kansalta vaadittiin hiihtotaidon parannusta niin lotat ja muut naiset nähtiin parhaina tähän tehtävään.

Suomen hiihtourheilulle ja Suomen talvipuolustukselle ja Suomen kotien urheiluelämälle on mitä tärkeintä saada naiset joukolla hiihtämään ja kehittymään *taitaviksi* hiihtäjiksi, jotka vielä ”äitivuosinaan” pystyvät nousemaan suksille suhauttamaan vievästäkin alamäestä. Tämän tehtävän toteuttamiseen ei sisälly mitään naisluonteelle vierasta uhrausta. Hiihdossa on määräävänä tärkein naisten urheilulta vaadittava ominaisuus: tasapainohallinnan ratkaiseva merkitys. Ja hiihto on lisäksi pitkällistä ja kestävää ulkoilmaoleskelua sisältävä harjoitus, mikä on myöskin naisille sopivaa. Mutta se ei vaadi rajusti repivää ponnistelemista kuten yleisurheilu, mikä sen takia on aivan ristiriidassa koko naisellisen perusliikunnan kanssa. Niin, naisten tehtävä Suomen kansan hiihtotaidon kohottajana: hiihdon, hiihtotaidon alkeitten opettaminen lapsille. Jos äiti osaa jotenkutenkaan hiihtää ja laskea mäkeä on hän sopivampi niitä lapsilleen opettamaan kuin useimmiten urheiluteknillisesti liian innokas ja intensiivisesti neuvova isä.²¹⁰

Hakkapeliitta-lehdessä otettiin vuonna 1928 kantaa naisten ja erityisesti lottien hiihdon sopivuuteen. Kirjoituksessa todettiin hiihdon luonteen sopivan myös naisille, sillä se ei sisällä repivää ponnistelua eikä siten ole ristiriidassa naisellisuuden ja naisen fysiologian kanssa. Kirjoitus kuvailee hiihtoa tasapainoa ja kestävyyttä vaativaksi urheiluksi mikä ei vahingoittaisi naisen kehoa millään tavalla. Kirjoituksesta voidaan nähdä, että juuri nämä asiat olivat ajan keskusteluissa hyvin edustettuina, sillä kirjoittajalla oli vahva tarve vakuutella lukijalle, että hiihdon vaikutuksista naiselle ja naiseudelle ei ole syytä huolestua. Kirjoituksen ajankohta on mielenkiintoinen, sillä se ilmestyi lehdessä vain pari viikkoa Lotta Svärdin ensimmäisten valtakunnallisten hiihtokilpailuiden jälkeen. Voidaan olettaa, että näillä tapahtumilla oli selvä yhteys ja naisten hiihtokilpailut eivät vielä vuonna 1928 saaneet yksimielistä hyväksyntää Suomen kansalta ja siksi Hakkapeliitassa nähtiin tarve tälle naisten hiihtoa puolustavalle kirjoitukselle.

Sitaatissa mielenkiintoista on se, että naisten katsottiin olevan parempia opettamaan hiihtotaitoa lapsilleen. Kirjoittajan mielestä oli tärkeämpää, että opettaja olisi kärsivällinen ja lempeä kasvattaja, kuin urheilullisesti lahjakas, mutta liian kärsimätön ja innokas. Kirjoituksessa isät

²⁰⁹ Sulamaa 2009, 156–158.

²¹⁰ Kuopion hiihtujuhlat, *Hakkapeliitta* no 13, 24.3.1928.

nähtiin liian viehtyneinä pieniin urheiluteknisiin yksityiskohtiin, joihin keskittyminen ei vielä takaisi lapsesta lahjakasta hiihtäjää. Naisen rooli äitinä ja kasvattajana korostui jälleen Hakkapeliitan kirjoituksessa. Vaikka urheilu nähtiin enemmän maskuliinisena ja miesten oletettiin olevan taitavampia hiihtäjiä, silti naiset voisivat olla parempia opettajia asiassa kuin asiassa. Kirjoittajan mukaan riittäisi, kunhan ”*äiti osaisi jotenkutenkaan hiihtää*”. Huippuhihtäjä äidin ei siis tullut olla, perustaidot riittäisivät takaamaan hyvän opetuksen lapsille. Äidit nousivat suureen rooliin siis myös hiihtotaidon kartuttamisessa Suomen kansalle. Äitien tehtävänä oli opettaa ja kasvattaa lapsensa ja näin ollen koko Suomen kansa kuuliaisiksi kansalaisiksi ja tässä tapauksessa myös hiihtotaitoisiksi kansalaisiksi.

Lottien hiihtotaidon merkitys korostui 1920-luvun edetessä, kun lottien urheilutoiminta kehittyi. Vuodesta 1925 käytössä olleessa hiihto- ja kävelymerkkijärjestelmässä hiihto muodosti noin puolet koko järjestelmästä. Merkkijärjestelmä oli lottien merkittävin liikuntamuoto, joten hiihdon merkitys järjestön ohjelmassa oli huomattava.²¹¹ Hiihto sopi luonteensa vuoksi hyvin naissukupuolelle, mutta sillä oli myös suurta maanpuolustuksellista arvoa, joten se otti nopeasti paikkansa lottien tärkeimpänä urheilulajina. Hiihto ei lisäksi vaatinut suurta panostusta, sillä se ei vaatinut voimistelusalua tai ohjaajaa paikalle vaan sitä pystyi toteuttamaan oman aikataulunsa puitteissa itsenäisesti. Suksien saaminen 1920-luvun alkupuolella saattoi osallistua haasteelliseksi ja tähän annettiin ohjeistuksena pyytää jotain kurssin käynnyttä suojeluskuntalaista sellaiset itselle valmistamaan.²¹² Vuosikymmenen kuluessa valmissukset alkoivat yleistymään kauppoissa ja niiden hinta laski saavutettavan alhaiseksi. Lotta Svärd-lehdessä annettiin lotille ohjeita oikeaoppiseen suksien huoltoon ja ehdotettiin jälleen, että jos lotta ei itse osaa suksia hoitaa, hän voisi kysyä asialle jotakin asiaan vihkiytynyttä suojeluskuntalaista. Lehden selvä viesti oli silti, että urheilullisen lotan tulisi osata huoltaa suksensa itse asianmukaisin välinein ja sen takia lehti katsoi parhaaksi jakaa siihen liittyviä vinkkejä ja ohjeita.²¹³

Keskusjohtokunta kannusti lottia hiihtoharrastukseen esimerkiksi Lotta Svärd -lehden välityksellä, mutta suurempia tekoja hiihdon leviämiseen se ei tehnyt. Järjestö sai tästä toimintamallistaan kritiikkiä kentältä. Vuoden 1931 vuosikokouksessa esitettiin vaatimus, että kun järjestö ei ole suostunut laajentamaan urheilulajivalikoimaansa, olisi suotavaa, että järjestö panostaisi enemmän nykyisiin lajeihin. Erityisesti kaivattiin opastusta hiihtoon sekä

²¹¹ Vasara 2002, 54–57.

²¹² Lotat hiihtämään! *Lotta Svärd* no 3, 11.02.1929.

²¹³ Lotat hiihtämään! *Lotta Svärd* no 3, 11.2.1929.

pesäpalloon.²¹⁴ Vain ohjatulla harjoittelulla ja oikeiden tekniikoiden opettamisella lotat voisivat kehittyä näissä lajeissa. Lotta Svärdin pöytäkirjoja ja seuraavien vuosien työsuunnitelmia tutkimalla voidaan kuitenkin havaita, että vaatimus ei aiheuttanut järjestön toimesta muutosta. Vuodesta 1931 eteenpäin opetuksen järjestäminen sekä hiihtoon että pesäpalloon oli esityslistalla ja tulevan vuoden työsuunnitelmassa mutta käytännön toimiin se ei ikinä päätenyt valtakunnallisella tasolla, paikallisjärjestöt saattoivat itsenäisesti järjestää kursseja omille jäsenilleen. Aihe kuitenkin pysyi tiiviisti keskustelussa eli sitä pidettiin jokseenkin tärkeänä asiana, mutta keskusjärjestö ei jostain syystä saanut aikaiseksi koulutuksen järjestämistä asian tiimoilta. Vuonna 1935 jo muutaman vuoden jahkailun jälkeen esitettiin mahdollisuutta, että lotat voisivat osallistua SNLL:n hiihtokursseille, kun kerran oman järjestön parissa ei kursseja vielä oltu saatu järjestettyä.²¹⁵

Hiihdon hyvä puoli jo edellä mainittujen maanpuolustusvelvoitteen, sen helpon järjestämisen ja naissukupuolelle sopivan luonteen lisäksi oli ulkoilmasta nauttiminen. Sen katsottiin edesauttavan terveyttä ja vaikuttavan positiivisesti mielialaan. Lottien mahdollisten tulevien haasteiden kannalta oli lisäksi tärkeää, että lotat oppivat oleilemaan pitkiäkin aikoja ulkosalla ja mieluiten metsäisessä maastossa. Hiihto onnistui opettamaan lotille kaikkia tuiki tarpeellisia taitoja, itse hiihtotaitoa, ulkona oleilua, suunnistusta, kestävyyttä sekä tasapainoa ja omien voimien arviointia ja jaksottamista. Lottia kannustettiin hiihtämään mieluiten murtomailla, sillä siellä hiihtäminen oli kaikkein kehittävinä mahdollista sotaa varten. Tässä lotat siis seurasivat suojeluskuntien esimerkkiä. Lisäksi kansainväliset hiihtokilpailut kilpailtiin murtomailla, joten merkittävää syytä tasamaalla hiihtämiseen ei löytynyt, joten hiihto siirtyi metsäiseen ja mahdollisemman vaihtelevaan maastoon.²¹⁶

²¹⁴ Lotta Svärd yhdistyksen työsuunnitelma 1932, KA.

²¹⁵ Lotta Svärd yhdistyksen pöytäkirjat ja työsuunnitelmat 1932-1935, KA.

²¹⁶ Salimäki 2000, 2019–221.

Sairalan kyläosaston lottia lähdössä hiihtoretkelle valvojan kanssa vuonna 1927.

Kansatieteen kuvakokoelma, Museovirasto. Kuvaaja J. Tiittanen.

Koska suhtautuminen naisten urheiluun oli osittain epäileväistä ja se koki jonkin asteista vastarintaa myös lotissa, hiihtoon keskittyminen oli järjestöltä helppo ratkaisu toteuttaa urheilukasvatusta järjestön puitteissa, mutta olla samalla ottamatta suurempaa kantaa naisurheilukysymykseen. Lottaurheilun keskittyessä pääosin hiihtoon ja kävelyyn se jäväsi itsensä suuremmista taisteluista kysymykseen liittyen. Lottien urheilutoimintaan kuului muun muassa pesäpalloa ja soutua, mutta niiden harrastuneisuus jäi hyvin vähäiseksi hiihdon ollessa selkeä ykköslaji järjestön liikuntaelämässä.²¹⁷ Haasteensa harrastuksen leviämiseen toivat 1920-alkupuolen suksipula ja satunnaiset vähälumiset talvet, jolloin myös hiihto- ja kävelymerkin suorittaminen vaikeutui.²¹⁸ Lumettomien talvien varalle tehtiin järjestössä lopulta merkkisuorituksiin muutoksia, jotta lumeton maa ei estänyt tyystin merkin saalistamista ja urheilun juurtumista järjestön arkeen. Potkukelkkailu hyväksyttiin rannikkoseuduille ja muualle lumettomille alueille vasta vuonna 1936 vuosien keskustelun jälkeen.²¹⁹

Hiihto näkyi Lotta Svärdin toiminnassa hiihtoretkinä, suojeluskuntien muonitustehtävinä, kilpailuina sekä hiihtomerkkien keräämisinä.²²⁰ Kilpailutoiminta muodosti siis vain pienen osan hiihdon merkityksestä maanpuolustusjärjestölle. Hiihtomerkkien keräämiseen liittyi myös prosenttihiihtokilpailu piirien välillä, joten senkin saattoi nähdä kilpailumuotona, vaikka sillä

²¹⁷ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomukset vuosilta 1924–1937, KA.

²¹⁸ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomukset vuosilta 1924–1927, KA.

²¹⁹ Vasara 1997, 493–494.

²²⁰ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomukset vuosilta 1924–1937, KA.

pyrittiin vain kannustamaan lottia laduille sankoin joukoin. Prosenttihilidossu ei kilpailtu vauhdilla tai kestävyydellä vaan, sillä kuinka moni lotta saatiin hiihtämään vuosittain säädetty määrä. Tämä kilpailumuoto oli omaksuttu suojeluskuntajärjestöltä, joka pyrki sillä tavoin tekemään hiihdosta järjestön massaurheilua. Tässä näkyi jälleen Pihkalan ajatusmaailma; mitä hyötyä maanpuolustukselle on muutamasta huippuhihtäjämästä, jos valtaosa suojeluskuntalaisista ei osannut hiihtää edes kelvollisesti maastossa.²²¹ Tästä syystä prosenttihilidto oli ihanteellinen kilpailumuoto sekä suojeluskunnille että lotille. Siinä ei riittänyt, että piirillä oli yksi hiihtäjälahjakkuus, vaan tärkeintä oli houkutella mahdollisimman suuri osuus jäsenistöstä hiihtämään. Vaikka hiihto oli selvästi lottien merkittävin urheilulaji, ei se silti onnistunut saavuttamaan samankaltaista suosiota kuin suojeluskunnissa. Tämä selittyy osittain sillä, että niissä urheilu kuului kiinteänä osana sotilaskoulutukseen ja lotissa toiminta oli täysin vapaaehtoista. Merkkisuorituksia tarkastelemalla huomataan, että hiihto oli kuitenkin vain pienen piirin harrastus, kun merkin suorittaneiden määrää vertaa järjestön kokonaisjäsenmäärään. Naisten urheilu oli valtakunnallisesti siviilijärjestöissä niin alhaista, että lottien urheilutoiminta, hiihto tärkeimpänä lajana, oli silti merkittävää, vaikka osallistujamäärät jäivät kauas toivotusta. Lotta Svärdiä voidaan pitää huomattavana naisurheilun edistäjänä 1920–1930 -lukujen Suomessa, kun naisurheilu vielä etsi paikkaansa.²²²

Lottien urheilutoiminta oli tärkeää naisurheilun kehittymisen kannalta, vaikka järjestö ei onnistunut tavoittamaan toiminnallaan valtavia massoja urheilukentille ja hiihtoladuille. Asenne naisten urheilua kohtaan varsinkin 1920-luvulla oli vähättelevää ja epäileväistä, joten kaikki työ naisurheilun edistämiseksi oli asian eteenpäin viemistä, joten tässä merkityksessä Lotta Svärd toimi naisurheilun sanansaattajana. Naisurheilua edisti lottien ohella työläisjärjestöt, joten lottien positiivinen suhtautuminen urheiluun oli tärkeää esimerkkiä porvarisnaisille, joiden seurojen toiminta oli rajoittunut 1920-luvulla lähes täysin voimistelusalaisiin. Lotat näyttivät, että nainen saattoi säilyttää naisellisuutensa ja olla äiti, vaikka urheilua harrastaisikin. Vuoden 1918 sodan jälkeen urheiluseurat olivat jakautuneet pahasti kahteen leiriin, joten positiivinen esimerkki myös valkoista Suomea kannattaneille naisille oli tervetullutta. Lottien urheilutoiminta on jäänyt tutkimuksessa selvästi suojeluskuntaurheilun varjoon, sillä suojeluskunnissa urheilu nostettiin jo varhaisessa vaiheessa jalustalle ja sen merkitys kohosi alusta alkaen järjestössä huomattavaksi. Suojeluskuntien merkitys koko Suomen urheiluelämälle oli kiistaton. Urheilutoiminta oli aktiivista ja järjestö rakennutti urheilukenttiä ja urheilupaikkoja ja edisti myös tällä tavoin

²²¹ Vasara 2002, 54–61.

²²² Vasara 2002, 54–61.

kotimaista urheilua.²²³ Lottien perinnön ollessa vaatimattomampi, myös tutkimusta on tehty aiheesta vähemmän.

4.2 Hiihto siirtyy tasamaalta murtomaalle sodan pelossa

Suojeluskuntien suurimpana antina pesäpallon kehittämisen lisäksi voidaan pitää kilpahiihtotavan muuttamista tasamaalta murtomaalle. Suurimpana syynä vallitsevan hiihtotavan muutokseen oli 1920-luvulla vallinnut sodan pelko. Neuvostoliiton mahti ja kiristynyt poliittinen ilmapiiri aiheuttivat toimenpiteitä suojeluskunnissa ja sen urheilutoiminnassa. Tämä näkyi muun muassa murtomaahiihdon läpilyöntinä. Suojeluskunnat ylläpitivät ja lietsoivat Neuvostoliiton pelkoa omalla viestinnällään ja korostivat sodan olevan tulossa, joten siihen on myös syytä valmistautua. Pelon kautta motivoinnin nähtiin olevan tehokkain keino saada kansa suksille ja tätä hyödynnettiin runsaasti 1920-luvun suojeluskunnissa hiihtoon patistaessa.²²⁴

Hiihtotaidon lisäksi kansan kunnan kohottaminen oli järjestöjen johdon mielissä.²²⁵ 1920–1930 - luvuilla urheilu ja sotakuntoisuus olivat tiiviisti kytkeytyneitä toisiinsa ja suojeluskunta- ja lottajärjestö olivat suurimpia tämän yhteyden ja mielikuvan ylläpitäjiä. Urheilu ja erityisesti hiihto nousi koko ajan tärkeämpään rooliin maailmanpoliittisen tilanteen kiristyessä.²²⁶ Mitä uhkaavammaksi Neuvostoliitto idässä kävi, sitä merkittävämmäksi metsäisen itärajan puolustaminen kohosi. Itärajan maasto oli vaihtelevaa ja mäkistä, joten tasamaalla hiihtämisen taidolla ei pärjäisi siellä, jos tulevaisuudessa isänmaa tarvitsisi puolustamista.

Lauri Pihkala oli aloittanut murtomaahiihdon promootion jo ennen 1920-lukua. Jo 1910-luvulla Pihkala vaati toistuvasti hiihdon siirtämistä tasamaalta murtomaille ja tässä vaiheessa Pihkalan pääintressinä ei suinkaan ollut puolustusvalmius sodan syttyessä vaan ärtymys norjalaisten ylivoimaisesta menestyksestä Holmenkollenin hiihtokilpailuissa. Pihkalan unelmissa siinsi suomalaismenestys noissa kuuluisissa kilpailuissa ja sitä ei vielä ollut suomalaishiihtäjille siunaantunut juuri murtomaahiihtotaidon puutteen vuoksi.²²⁷

²²³ Ks. Esim. Vasara 1997, Kokkonen 2000.

²²⁴ Vasara 1997, 122–126.

²²⁵ Kuopion hiihtöjuhlat, *Hakkapeliitta* no 13, 24.3.1928.

²²⁶ Juppi 1995, 120–127.

²²⁷ Salimäki 2000, 217–218.

Vuoden 1918 sodan jälkeen 1920-luvulle tultaessa Pihkalan motiivit työssä murtomaahiihdon läpilyömiseen muuttuivat. Kansainvälisen hiihtomenestyksen kaipuu ja norjalaisten lyönti heidän kotikilpailuissaan sai tehdä tilaa tärkeämmälle syyllä, maanpuolustusveloitteelle. Jo lapsuudestaan saakka Pihkala oli uskonut vankasti sodan uhkan olevan todellinen Venäjän taholta ja 1920-luvun edetessä maailmanpoliittinen tilanne näytti sitä, että sodan pelko ei ollut turha. Mahdollisen sodan uhatessa isänmaallinen Pihkala näki hiihtotaidon avaimena voittoisaan talvisodankäyntiin ja aloitti murtomaahiihdon puolesta puhumisen lehdistössä ja urheilujärjestöissä entistäkin ponnekkammin.²²⁸

Lauri ”Tahko” Pihkala oli kiivain murtomaahiihdon puolestapuhuja. Pihkala korosti tulevan sodan osapuolten sotilaallisten vahvuuksien olevan niin epäsuhtaiset, että Suomen ainoa mahdollisuus pärjätä sodassa olisi hyödyntää Suomen pitkästä metsästä itärajaa. Tasamaahiihdosta ei tosipaikan tullen olisi sotilaallista hyötyä, joten Pihkala ei nähnyt mieltä kilpailla tasamaahiihdossa ainoastaan kilpailun vuoksi. Pihkalalla kilpailut itsessään eivät olleet itsetarkoitus vaan kilpailut palvelivat suurempaa tarkoitusta. Pihkala oli suuri koko kansan kuntoisuuden puolestapuhuja, hän ei nähnyt olympiavoitoissa muuta hyötyä, kuin sen että ne motivoivat suurempia joukkoja urheilupariin. Mitä hyötyä on muutamasta kansainvälisestä huippu-urheilijasta, jos koko kansan kunto ei kohene?²²⁹ Pihkala yritti omilla avauksillaan ja linjauksillaan vaikuttaa juuri massaurheiluun ja suomalaisten kuntoisuuteen kansana, sillä hän uskoi vakaasti, että sodan tullessa suomalaiset urheilun avulla pystyisivät pärjäämään taisteluissa, sillä Pihkalan näkemyksen mukaan sota ja urheilu olivat *kaksoisveljiä*²³⁰.

Kilpailutavan muutos herätti keskustelua, sillä tasamaalla menestyneet kilpahiihtäjät luonnollisesti vastustivat kilpatavan muutosta, sillä se heikensi heidän menestymismahdollisuuksiaan tulevaisuudessa. Suojeluskuntain johtohenkilöt ja muut keskusteluun osallistuneet olivat kuitenkin yhtä mieltä, että mahdollisen talvisodan syttyessä murtomaahiihdon taitamisella olisi sodan lopputuloksen kannalta merkittävä vaikutus. Tämä seikka kallisti vaa’an lopullisesti siirtymiseen tasamaalta murtomaille, vaikka tasamaakilpailujenkin järjestämisestä oli aluksi puhetta. Ne katsottiin kuitenkin turhiksi, sillä kilpailussa kilpailun vuoksi ei nähty riittävästi järkeä. Oli parempi kilpailla lajissa, josta saattaisi olla kansakunnalle tulevaisuudessa oikeasti hyötyä.

²²⁸ Salimäki 2000, 2019–221.

²²⁹ Vasara 2002, 54–61.

²³⁰ Vasara 2000, 19.

Hidasteen murtomaahiihdon, sekä hiihdon ylipäättään, läpilyömiseen oli 1920-luvun alkupuoliskolla vallinnut suksipula. Suksia ei yksinkertaisesti ollut riittävästi saatavilla eikä asiantuntevia ja osaavia suksimestareita riittänyt vastaamaan kysyntään.²³¹ Suojeluskunnat ratkaisivat asian kouluttamalla omista suojeluskuntajoukoistaan omia suksimestareita, jotka sitoutuivat tekemään suksia myös suojeluskuntatovereilleen suksientekokurssin käytyään. 1920-luvun alussa suksientekokursseille oli tunkua ja niiden myötä suojeluskunta pystyi edesauttamaan murtomaahiihdon läpimurtoa opettamalla kursseilla ainoastaan murtomaasuksien valmistusta.

Lottien siirtyminen murtomaahiihtoon tapahtui suojeluskuntien esimerkkiä seuraten. Vuonna 1932 marraskuussa osastojen välisillä neuvottelupäivillä Lotta Svärdin piirien väliseksi kilpailuksi vahvistettiin murtomaahiihto. Käytännössä murtomaahiihto oli jo vakiintunut kilpailumuoto lottien keskuudessa, mutta neuvottelupäivien ansiosta se sai virallisen aseman järjestön kilpailuissa.²³²

Samaisissa vuoden 1932 neuvotteluissa lottien hiihtokilpailuissa päätettiin suojeluskuntien tapaan ottaa kilpailutavaksi kaksivaiheinen malli, joka koostui verryttely- ja pikataipaleesta.²³³ Hitaasti kiiruhtamisen opin isänä toimi, kukapa muukaan kuin urheilun pioneeri Lauri Pihkala.²³⁴

Juhlien kenties mielenkiintoisimman nähtävyyden tarjosi lottain hiihto sekä sinänsä että merkinä ja lupauksena kansamme hiihtotaidon yleisestä noususta. Heidän menossaan ei ollut jälkeäkään saamattomasta mamselimaisuudesta, mutta se ei ollut myöskään millään tavoin kulmikasta tai epänaiseellista, vaan osoitti, että hiihto, jos mikään urheilu, sopii naiselle. Varsinkin sauvattoman osuuden lihoittelemisessa he osoittivat tehtävänsä teknillistä hallintaa. Ensi kerralla voidaan reitti huolehti hakea laskuiltaan paljon vaativammaksi, nyt eivät ne näyttäneet tuottavan heille mitään vaikeuksia.

Myöskin voimataloudellisesti oli heidän hiihtonsa paremmin laskettua kuin olisi arvannut odottaa, vaikka virheitä tapahtuikin ja pahempia kuin poikain kilpailuissa.²³⁵

Hakkapeliitta-lehdessä suojeluskuntain ja lottien vuosittaisista hiihtokilpailuista Punkaharjulta raportoi Lauri Pihkala. Kahden aukeaman laajasta raportista ainoastaan sivun neljännes käsitteli

²³¹ Lotat hiihtämään! *Lotta Svärd* no 3, 11.2.1929.

²³² Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1933, 29, KA.

²³³ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1933, 29, KA.

²³⁴ Pihkala 1934.

²³⁵ Pihkala, Suojeluskuntahiihdot, *Hakkapeliitta* no 11, 14.3.1933.

lottien osuutta kilpailuissa.²³⁶ Pihkalan lyhyt lotista kertova osuus onnistui kuitenkin vangitsemaan hänen mielipiteensä naisurheilusta rivien väliin. Käyttämällä lottien hiihdosta sanaa *nähtävyys*, Pihkala painotti naisten hiihdon olevan jotain muuta kuin suojeluskuntalaisten, eli miesten, urheilu. Nähtävyys viittaa johonkin hämmästyttävään erikoisuuteen, joka poikkeaa tavanomaisesta. Pihkalalle naisten urheilu näyttäytyi vielä vuonna 1933 tällaisena. Vaikka Pihkalan kirjoitus antaa lotille kunniaa ja positiivisia sanoja, se ei tee sitä varauksetta. Kirjoittaja ujutti tekstiinsä oman näkökantansa, että mikä tahansa urheilu ei sovi naisille, mutta hiihto sen sijaan sopii, jos jokin. Tässäkin kommentissa kuului pieni epäily sopiko urheilu naisille lainkaan, mutta kenties Pihkala ymmärsi jo sen, että hän oli hävinnyt taistelun naisurheilua vastaan, mutta vielä oli pieni mahdollisuus päästä vaikuttamaan lajivalikoimaan ja naisurheilun kehityksen suuntaan ja tähän hän käyttikin tarmoaan ja teräviä sanojaan ahkerasti.

Hiihtokilpailut olivat ensimmäiset, joissa päästiin soveltamaan sekä murtomaahiihdon virallistettua asemaa järjestön kilpailumuotona että hitaasti kiiruhtamisen -mallin mukaista kilpailua.²³⁷ Raportin mukaan kilpailureitiksi valittu maasto olisi voinut olla jopa haastavampaa lottahiihtäjille, niin mallikkaasti mäkien laskeminenkin lotilta sujui. Pihkala myönsi tekstissään, että lottien hiihto ei ollut lainkaan epänaiseellista, johon hän usein naisurheilua kritisoidessaan vetosi. Lisäksi hän jopa kehui erityisesti lottien sauvattoman osuuden tekniikan hallintaa. Sauvaton osuus kuului oleellisena osana suojeluskuntien hiihtokilpailuihin, joten kehu tästä osuudesta oli oletettavasti suuri kunnia lotille. Lotat myöskin kirjoituksen mukaan pärjäsivät oletettua paremmin hitaasti kiiruhtamisen -mallin hiihtokilpailussa.²³⁸ Uudessa systeemissä oleellista oli se, kuinka hyvin kilpailija osasi arvioida oman kuntosensa ja arvioida oman vahtinsa vastaamaan sitä. Tärkeää oli siis tuntea oma kuntosensa ja omat taitonsa sekä osata arvioida reitin kuluttama energia, sillä.²³⁹ Pihkala oli yllätynyt, että lotat onnistuivat uudessa kilpailutavassa hienosti, mutta katsoi tarpeelliseksi kuitenkin huomauttaa, että lottien arvioinnissa tapahtui pahempia virhearviointeja kuin suojeluskuntain poikaosastojen kilpailussa.²⁴⁰

²³⁶ Pihkala, Suojeluskuntahiihdot, *Hakkapeliitta* no 11, 14.3.1933.

²³⁷ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikertomus 1933, 29, KA.

²³⁸ Pihkala, Suojeluskuntahiihdot, *Hakkapeliitta* no 11, 14.3.1933.

²³⁹ Pihkala 1934.

²⁴⁰ Pihkala, Suojeluskuntahiihdot, *Hakkapeliitta* no 11, 14.3.1933.

4.3 Taistelu naisten hiihtohousuista

Ensimmäisissä lottien hiihtokilpailuissa Sortavalassa vuonna 1925 todistettiin myös eräänlaista sukupuolen normeja rikkovaa tapausta. Sen lisäksi, että naiset astuivat ensimmäistä kertaa lottatoiminnassa miehelle kilpaurheilun toiminta-alueelle, kaksi hiihtokilpailuihin osallistunutta lottaa julkesi myös kilpailla housuissa. Housupukuiset lotat nappasivat kilpailujen kaksi ensimmäistä sijaa.²⁴¹ Ajan hengen mukaisesti naiset olivat perinteisesti hiihtäneet pitkissä hameissa ja tämä naisten moderni urheiluasustus herätti yleisössä hämmästyä ja paheksuntaa.²⁴² Järkytyksestä toivuttua, hiihtohousut yleistyivät naisilla 1920-luvun loppupuolella ja jopa Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto suositteli housujen käyttöä hiihtäessä perustellen sitä niiden käytännöllisyydellä ja nykyaikaisuudella.²⁴³

Suomessa naisille suunnattu lehdistö, kuten Eeva, Kotiliesi ja Hopeapeili, levitti 1930-luvulla kuvaa modernista, ulkoilmaa rakastavasta naisesta, joka hiihtäessään käyttää muodinmukaisia hiihtohousuja, mutta tapa levisi kansan pariin kuitenkin hitaasti. Hiihtohousut olivat valmisvaate, joten ne olivat monelle liian kallis hankinta niiden käyttöaikaan nähden. Tämän lisäksi erityisesti maaseudulla naisten housut nähtiin säädyttömänä. Hiihtohousuja oli kuitenkin sopivaa käyttää ainoastaan ladulla, urheilupaikalle siirtyessä housut eivät olleet sopiva vaatetus naiselle.²⁴⁴ Housuvallankumous alkoi aluksi urheilukentiltä, laduilta sekä tehtaista ja vasta sota-aika lievensi asenteita naisten housujen käyttöön ja ne yleistyivät myös muissa ympäristöissä ja tilanteissa.²⁴⁵

Naisten pukeutuminen housuihin hiihtoladuilla näkyi myös lehdistön uutisoinnissa. Maininnat naisten hiihtokilpailuista 1920-1930 -luvuilla olivat miesten kilpailuita suppeampia ja sisälsivät usein pienen kommentin naisten hiihtoasuista tai esimerkiksi säätilasta. Miesten kilpailujen uutisointi keskittyi enemmän itse suorituksiin kuin epäolennaisuuksiin. Naisilla huomionarvoista oli se, että oliko urheilija hiihtänyt hameessa vai ”sirossa housuasussa”.²⁴⁶ Naisten urheilutoiminta on kokenut alusta asti melkoista vastarintaa ja keskustelua on käyty niin urheilun sopivuudesta kuin sen terveellisyydestä naissukupuolelle, mutta näiden lisäksi kädenvääntöä on käyty naisten vaatetuksesta urheilua harrastaessa. Urheilu nähtiin naissukupuolelle

²⁴¹ Vasara 2001, 51.

²⁴² Kokkonen 2015, 99.

²⁴³ Vasara 1997, 500.

²⁴⁴ Turunen 2015, 34–35.

²⁴⁵ Turunen 2015, 36.

²⁴⁶ Kuisma 2008, 49.

sopimattomana ja astumisena maskuliiniselle sekä naiseudelle luonnottomalle toiminta-alueelle. Perinteisen, sukupuolelle soveliaana nähdyn vaatetuksen hylkääminen, korosti tätä huolta. Näennäisen merkityksettömästä seikasta tuli näin ollen suuremman asian symboli, housuihin siirtyminen symboloi samalla naisten irtautumista omasta muotistaan mikä oli tapahtumassa sekä urheilun että laajemmin yhteiskunnan saralla. Housujen hyväksyminen osaksi naisten vaatekannasta kävi nopeammin kaupungeissa kuin maaseudulla, jossa housuja käyttävät naiset nähtiin naiseuden normista poikkeavina.

Lottia Nukarista hiihtovarusteissa 1930-luvulla. Nurmijärven museon kuva-arkisto, Nurmijärven museo. Kuvajaaja Reino Kostia.

5. Muut lajit hiihdon varjossa

Hiihto nousi heti Lotta Svärdin alkumetreiltä järjestön merkittävämmäksi urheilulajiksi kävelyn ohella.²⁴⁷ Hiihdon asema lottatoiminnassa oli niin vahva, että se jätti muut lajit varjoonsa. Hiihdon vahva asema selittyy sen soveltuvuudella naisten urheilumuodoksi, Suomen pohjoisella sijainnilla ja talviurheilun asemalla tästä syystä sekä maanpuolustuksellisilla syillä. Toiminnan rakentuessa hiihto- ja kävelymarkin ympärille, muiden lajien kehitys ja kehittäminen jäivät vähemmälle huomiolle. Lotta Svärd -järjestön johtokunnan pöytäkirjoista käy ilmi, että johtokunnalla oli haluja kasvattaa lottien urheilutoimintaa, lisätä lajivalikoimaa sekä kannustaa yhä useampia lottia urheilutoimintaan, mutta käytännön toimintaan nämä ääneen lausutut toiveet harvoin etenivät.

Keskityn luvussa pääasiassa yleisurheilun kohtaamiin ennakkoluuloihin ja käyn keskustelua sekä miespuolisten suojeluskunta- ja lottaurheiluvaikuttajien, K.E. Levälähdän ja Lauri Pihkalan, että tavallisen rivilotta Hilda Tervosen kanssa. Nämä kolme kommentoijaa rakentavat kuvaa siitä monipuolisesta ja rönsyilevästä keskustelusta, jota naisten yleisurheilu ja kilpailu aikaansaivat. Kaikki luvussa esiintyvät keskustelijat ovat saaneet kimmokkeen osallistumiselleen ainakin osittain Amsterdamin 1928 olympialaisista. Tämä tapahtuma osoittautui eräänlaiseksi merkittäväksi virstanpylvääksi naisten yleisurheilun oikeutuksesta käydyssä keskustelussa, sillä Amsterdamin naiset saivat ensikertaa osallistua muutamiin yleisurheilulajeihin olympiatasolla. Tapaus herätti tunteita puolesta ja toisin ja erityisesti Suomessa asiaan suhtauduttiin merkittävän epäilevästi ja paheksuen.²⁴⁸

5.1 K. E. Levälahti osallistuu keskusteluun naisten kilpaurheilusta

Vuonna 1926 Kansainvälinen Olympiakomitea päätti lisätä viisi naisten yleisurheilulajia vuoden 1928 Amsterdamin kesäolympialaisten ohjelmaan. Tämä herätti erityisesti Suomessa kiivasta vastustusta, sillä Suomessa asenne naisten yleisurheiluun oli kansainvälisesti vertailtuna harvinaisen jyrkkää. Kielteinen suhtautuminen naisten kilpaurheiluun näkyi siten, että Suomi

²⁴⁷ Lotta Svärd yhdistyksen ja keskusjohtokunnan vuosikokouksen pöytäkirjat 1924–1937, KA.

²⁴⁸ Suomalaisnaiset kesäolympiakisoissa

[<https://www.urheilumuseo.fi/portals/47/suomalaisnaiset%20kesakisoissa/index.htm>] (viitattu 22.12.2017)

ei lähettänyt Amsterdamin olympialaisiin yhtäkään naisyleisurheilijaa. Koko olympiajoukkueeseen kuului ainoastaan kaksi naista, Disa Lindberg ja Greta Onnela, jotka molemmat edustivat uintilajeja. Uinti oli jo pitkään kuulunut naisille hyväksytyksi urheilumuodoksi, joten oli luonnollista, että sen parista löytyi Suomen naisedustus olympialaisiin. KOK:n päätös hyväksyä yleisurheilu naisten ohjelmaan olympialaisissa herätti Suomessa vilkasta keskustelua, pääasiassa vastaan.²⁴⁹ Suomessa naisten liikuntaliittojen johtajat ja näkyvimmit miesurheiluvaikuttajat ottivat jyrkän kielteisen kannan ja näillä mielipiteillä oli eniten painoarvoa ennen vuoden 1928 olympialaisia.

Olympialaisten jälkeen keskustelu naisurheilusta ja erityisesti naisyleisurheilusta kävi kiihkeänä. Suojeluskuntain urheilujohtaja K.E. Levälahti otti osaa keskusteluun naisyleisurheilun oikeutuksesta. Levälahti käytti *Joulu-Lotta* -lehdessä painokkaan puheenvuoron naisten yleisurheilun puolesta.²⁵⁰ Tämä voidaan nähdä merkittävänä puheenvuona, sillä puhuja oli korkeassa ja arvostetussa asemassa suojeluskuntajärjestössä ja kaiken lisäksi mies. Kirjoitus julkaistiin lottalehden joulunumerossa, joten viesti suunnattiin naislukijoille. 1920-luvulla naisyleisurheilu kirvoitti vastustusta niin miesurheilujohtajien kuin vaikutusvaltaisten naisliikuntaliittojen naisjohtajissa.²⁵¹ Levälahden kirjoituksen sijoittuminen lottajulkaisuun kertoo osaltaan siitä, että hän katsoo lottien itse olevan vastuussa urheilusta päätettäessä. Ei miehet eikä välttämättä myös ylintä valtaa käyttävät naisjohtohahmot. Levälahti suuntaa kirjoituksensa tavalliselle lotalle, jonka tämä toivoo innostuvan urheilusta.

Levälahti pyrkii Hakkapeliitan kautta vaikuttamaan ensisijaisesti Lotta Svärdissä toimiviin naisiin, sillä julkaisu on suunnattu järjestötyössä toimiville miehille ja naisille. Kirjoitus ei kuitenkaan rajaa naisurheilua vain lotille kuuluvaksi vaan puhujan ajatuksena on sen oikeutus ihan kaikille naisille. Levälahden kirjoituksesta tulee kuva, että hän ajattelee lottien toimivan eräänlaisina suunnannäyttäjinä naisurheilun parissa. Kirjoittaja toteaa lottien urheilutoiminnan olevan jo nyt esimerkillistä Suomen naisille ja tämä toivoo innokkaan suhtautumisen urheiluun jatkuvan myös jatkossa. Levälahti toivoo suhtautumisen olevan ennakkoluulotonta ja sovinnaisuudesta vapaata. *Joulu-Lotta* -kirjoitus on poikkeuksellinen, sillä se ei tunnusta minkäänlaisia sukupuolinormeja tai sukupuolen asettamia oletuksia, joiden kautta naisurheilua on usein vastustettu. Näkökulma on poikkeuksellinen ja puheenvuoro on huomionarvoinen naisurheilun oikeutuksesta käydyssä keskustelussa juuri siksi, että se ei vaivaudu edes ottamaan

²⁴⁹ Suomalaisnaiset kesäolympiakisoissa

[<https://www.urheilumuseo.fi/portals/47/suomalaisnaiset%20kesakisoissa/index.htm>] (viitattu 22.12.2017)

²⁵⁰ Levälahti, Naiset ja kilpaurheilu, *Joulu-Lotta*, 1.12.1928.

²⁵¹ Laine 2000, 88–90.

kantaa ulkonäöllisiin väittämiin. Lukijalle välittyy kuva, että kirjoittaja ei katso niiden olevan edes perustelun arvoisia väitteitä kumottavaksi. Levälahti keskittyy ainoastaan terveydellisiin ja historiallisiin vastaväitteisiin omassa vastineessaan.

Kirjoitus esittelee tavallisimpia perusteluita, jonka vuoksi naisten kilpailu yleisurheilussa olympialaisissa on pyritty estämään. Kirjoituksen mukaan naisten kilpailuuden eväämistä on perusteltu erityisesti historiallisella traditiolla, sillä alkuperäisissä antiikin Kreikan olympialaisissa naiset eivät saaneet osallistua kilpailuihin, mutta tämän lisäksi naisten läsnäolo ei sallittu edes olympialaisten katsomossa. Levälahti itse pitää helleenisiin olympialaisiin vetoamista vanhakantaisena ja hänen mukaansa 1920-luvulla ei samat sukupuoliroolit voi päteä ja hän leimaa perustelut vanhoillisiksi ja tyhjänpäiväisiksi.²⁵² Levälahti tyrmää perustelut lisäksi epäloogisiksi, sillä naisten uintia, uimahyppyä ja voimistelua ei ole vaadittu poistettaviksi olympialaisten ohjelmasta. Jos vedotaan alkuperäiseen traditioon silloin naisten mikään urheilu ei olisi suotavaa olympialaisissa. Kyseessä on kuitenkin vain yleisurheilu, joka herätti muuta urheilua suuremman vastarinnan. Levälahti näkee tämän perusteluiden ristiriidan olevan todiste perusteluiden epäjohdonmukaisuudesta ja kokee tällä huomiollaan kumonneensa kyseisen väitteen.

Levälahti nostaa esille esitetyt väitteet, että yleisurheilu vahingoittaisi naisen terveyttä ja esittää oman epäilyksensä väitteiden oikeellisuudesta. Levälahti toteaa kuitenkin sovittelevaan sävyyn, että hän ei ole alan asiantuntija eikä näin ollen voi sanoa omaa mielipidettään varmuudella oikeaksi, mutta hänen mielestään olisi korkea aika naisten itse kokeilla mikä urheilu heille sopii. Levälahti jatkaa, että voi olla, että joku laji todetaan kokeilun perusteella vahingolliseksi naisen keholle, mutta sitä ei ole mahdollista tietää ilman kokeilua. Huomionarvoista mielipiteessä on se, että Levälahti ei katso voivansa puhua naisen kehon puolesta vaan hän näkee naiset oman toimintansa ja sen vaikutusten asiantuntijoina. Levälahti vertaa Suomea myös muihin maihin, joissa naisten kilpailu on jo hyväksytympää ja korostaa suomalaisten naisten uurastuksen ruumiillisessa työssä olleen yhtä raskasta kuin muidenkin maiden naisten, joten miksi myös suomalaiset naiset eivät kestäisi urheilun raskuudesta siinä missä muidenkin maiden naiset kestävätkin?

Artikkelin loppupuoliskolla esiin nousee Levälähdän kenties suurin vaikuttaja artikkelin kirjoitukselle, olympialaisissa jaettavat pisteet. Kirjoittaja korostaa, että naisten Suomelle ansaitsemat pisteet ovat yhtä arvokkaita kuin miesten tuomat pisteet. Levälahti painottaa lisäksi, että jokainen piste on elintärkeä ja että, olisi typerää antaa muille maille tasoitusta sillä, että maa

²⁵² Levälahti, Naiset ja kilpaurheilu, *Joulu-Lotta*, 1.12.1928.

ei lähetä naisyleisurheilijoita lainkaan olympialaisiin. Suuri kiinnostus olympiapisteisiin asettaa artikkelin motiivit kyseenalaisiksi. Oliko Levälähti aidosti naisten yleisurheilun puolestapuhuja naisten itsensä vuoksi vai ainoastaan mahdollisten rankinglisäpisteiden? Toisaalta Levälähdän henkilökohtaisilla tarkoituksilla ei niinkään ole merkitystä, kun kirjoitus on kirjoitettu niin selvästi naisten yleisurheilun puolesta, mutta olympialaisiin vetoaminen rankingpisteiden valossa saa lukijan pohtimaan enemmän Levälähdän omia ajatuksia. Valitettavasti Joulu Lotta -lehden artikkeli ei avaa sen enempää kirjoittajan perusteluiden arvojärjestystä tämän mielessä lukijalle. Varmaa on kuitenkin kirjoittajan esittämä positiivinen kanta naisyleisurheiluun ja erityisesti kilpailuun ja poikkeuksellista tässä ulostulossa asian tiimoilta oli kirjoittajan sukupuoli ja korkea asema suojeluskunnan urheilutoiminnassa.

5.2 ”Lotat, voimistelemaan ja urheilemaan!”

Amsterdamin olympialaiset vuonna 1928 näyttäytyvät jonkinlaisena vedenjakajana naisten kilpaurheilun oikeutuksesta käydyssä keskustelussa. Viimeistään kyseiset olympialaiset ja muiden maiden naisurheilijoiden ilmestyminen olympia-areenoille erityisesti yleisurheilumittelöissä havahdutti myös suomalaista keskustelua. Osalle naisten yleisurheilu Amsterdamin olympialaisille vahvisti käsitystä siitä, että naiset eivät todellakaan kuulu yleisurheilukentille ja osa taas alkoi pohtimaan pitäisikö naisten saada osallistua yleisurheilukilpailuihin ja vieläpä olympiatasolla.²⁵³ Suojeluskunta- ja lottajärjestössä urheilulla oli vahva asema ja kenties siitä syystä olympialaisista kimmokkeen saanut keskustelu virisi vilkkaana myös järjestöjen lehdistössä.

Vuonna 1929 Lotta Svärd -lehdessä julkaistiin Hilda Tervosen mielipidekirjoitus lottien voimistelusta ja urheilusta.²⁵⁴ Vaikka kirjoitus oli suunnattu julkaisupaikkansa ja otsikointinsa myötä lotille, voidaan tekstin nähdä koskevan kaikkia naisia. Tervosen teksti jatkaa Amsterdamin olympialaisista kimmokkeen saanutta keskustelua naisyleisurheilusta. Teksti maalaa kuvan kansallistunnetta vahvistavista olympiaurheilijoista, joka urheilevat Suomen maailmankartalle ja innostavat miesnuorisoa tervehenkisen urheilun pariin. Tervonen toteaa, että kaikista urheilijoista

²⁵³ Suomalaisnaiset kesäolympiakisoissa

[<https://www.urheilumuseo.fi/portals/47/suomalaisnaiset%20kesakisoissa/index.htm>] (viitattu 22.12.2017)

²⁵⁴ Tervonen, Lotat, voimistelemaan ja urheilemaan, *Lotta Svärd* 30.5.1929.

ei voi eikä tarvitse tulla yhtä menestyneitä kuin vaikkapa Paavo Nurmesta, mutta urheilulla on monia muitakin hyötyjä kuin kansainvälinen menestys kilpailukentillä. Mielipidekirjoitus julistaa, että terve sielu on yhtä kuin terve ruumis. Sielu ja ruumis ovat niin tiiviisti sidottuja toisiinsa, että ruumiin voidessa huonosti, ei sielukaan voi olla terve. Tästä tiiviistä sidoksesta johtuen jokaisen kansalaisen tulisi huolehtia ruumiistaan liikunnan avulla ja näin ollen ponnistella kohti tervettä sielua. Kirjoituksessa vakuutellaan lukijaa siitä, että liikunta on oikea väylä kohti terveyttä, sillä se vahvistaa hermostoa, sydäntä, keuhkoja ja verenkiertoa tehokkaasti.

5.3 Pihkala ja naisten yleisurheilu

Pihkala otti kantaa naisten kilpaurheilusta käytyyn keskusteluun *Hakkapeliitta*-lehdessä vuonna 1928 seuraavalla tavalla:

No, jaa, kyllähän hyppäsikin vaim’immeiseksi harvinaisen korkealta, roiskauttihe 159cm korkealla olevan riman yli. Mutta ensi sijassa johtui hänen herättämänsä huomio hänen ulkomuodostaan ja siihen liittyvistä liikkeistä. Kieltämättä mitä hehkein ja simasuisin (luonnon väriä vai maalia, siitä nykyaikana viis!) hempukka montteerattuna perin pitkien ja notkeitten kinttujen, Tyrnävän hevospöytäluokan sanoja käyttäkseni, suoranaisten aisojen nenään – onhan sellainen aina kelvannut silmillään herkuttelijoille ohjelman päänumeroinakin, esim. varieteissa --- saati sitten muun ohjelman - maratonjuoksijoitten odottelun – käydessä pitkästyttäväksi.²⁵⁵

Pihkala leimaa kirjoituksessaan naisurheilun viihdyttävyyden perustuvan naisten ulkomuotoon, ei niinkään hyviin urheilusuorituksiin. Pihkala kuitenkin myöntää naisurheilijan hypänneen varsin korkealta korkeushyppykilpailuissa, mutta katsoo silti tämän suurimmat saavutukset ulkonäöllisiksi. Kommentteissaan ahkera urheiluvaikuttaja myös vertaa naisten kilpaurheilua viihdetaitteeksi, varieteeksi. Tällä kommentillaan Pihkala korostaa omaa mielipidettään naisten kilpaurheilusta, jota hän ei näe millään muotoa miesten kilpaurheilun veroisena.²⁵⁶ Naisten urheilu on Pihkalalle enemmän viihdyke kuin oikeaa urheilua. Sitaatin lopussa Pihkala toteaa naisten kilpailujen katsomisen kelpaavan, jos parempaakaan urheilua ei ole juuri sillä hetkellä

²⁵⁵ Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

²⁵⁶ Häyrynen & Laine 1989, 186-187.

näköpiirissä. Hakkapeliitan kirjoitus avaa hyvin naisten urheilun arvostusta, joka vielä vuonna 1928 oli täysin eri tasolla miesten urheiluun verrattaessa. Naisten urheilun oikeutuksen ollessa vielä kiistanalainen ja keskustelun alla tämä on jokseenkin ymmärrettävää. Näkemys naisten urheilusta ainoastaan viihdyttävänä välinumerona sen sijaan ei ole.

Aivan toinen asia on sen sijaan kysymys siitä, ansaitsevatko naisten yleisurheilukilpailut jatkuvasti sijan olympialaisten ohjelmassa, t.s. ovatko ne omansa vaikuttamaan edullisesti naisten liikuntatoimintaan ynnä heidän kehitykseensä täyttämään tehtävänsä yhteiskunnassa. Saanen aluksi huomauttaa, että se, minkä tässä esitän naisten yleisurheilua vastaan, ei ole tähdätty naisten urheilua vastaan eikä edes yleisurheilun tehtäviä, vaan ainoastaan niiden urheilumaista ja kilpailumielessä tapahtuvaa harjoittamista vastaan naisten keskuudessa.²⁵⁷

Samassa Hakkapeliitan artikkelissa Pihkala painottaa, että ei ole naisten urheilua vastaan, mutta sen sijaan sen urheilumaista harjoittamista sekä kilpailutoimintaa Pihkala vastustaa. Pihkalan mielestä naiset saattoivat harrastaa liikuntaa oman terveytensä ja hyvinvointinsa tähden, mutta kova harjoittelu urheilussa ei naisille soveltunut. Pihkalan sitaatista jää vaikutelma, että hän haluaisi nähdä naiset tavoitteettomina sunnuntaihiittäjinä, kaiken muun jäädessä miesten valtapiiriin kuuluvaksi urheiluksi. Pihkalalla oli myös suuri tarve määritellä naisille sopiva liikunta ja hän uskoi, että juuri hänellä on siihen tarvittavat tiedot ja taidot -paremmat kuin naisilla itsellään.

Sitaatissa huomiota herättää myös Pihkalan esittämä huolestunut kysymys siitä, edistävätkö naisten yleisurheilukilpailut naisten kehitystä yhteiskunnallisen tehtävänsä täyttämiseen. Kysymys osoittaa Pihkalan aatteet siitä mikä on naisen yhteiskunnallinen rooli yhteiskunnassa. Suojeluskuntaurheilun isä näkee naisen roolin yhteiskunnassa ensisijaisesti äitinä sekä kodin valtiattarena ja urheilu näyttäytyy Pihkalan mielestä paitsi naissukupuolelle soveltumattomana harrasteena, mutta myös vaarallisena houkuttimena pois kodin vaikutuspiiristä. Pihkalan pahimmissa peloissa, moderni nainen, joka intoutuu kilpaurheilemaan ei enää olekaan kiinnostunut perheen perustamisesta eikä kodinhoidosta naiselta vaadittavalla omistautumisella.²⁵⁸

²⁵⁷ Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

²⁵⁸ Roiko-Jokela 2014, 64–66.

Mielenkiintoista on, kuinka suuren painoarvon Pihkala urheilulle antaa. Urheilu on tärkein keino tehdä pojista miehiä, alokkaista sotilaita ja urheilun avulla kansakunta takaa puolustuskuntonsa ja näin maan turvallisuuden.²⁵⁹ Naisista puhuttaessa urheilulla voi olla mullistavia, sukupuolijärjestystä horjuttavia seurauksia, joita vastaan Pihkala käy sanat aseenaan.

Urheilua tutkiessa on tärkeää huomata, että urheilua on mahdotonta tutkia vai urheiluna, se on aina osa yhteiskuntaa ja se sidotaan usein poliittisiin agendoihin. Kautta aikain urheilu on ollut tiivis osa nationalismia ja maiden politiikkaa.²⁶⁰ Naisurheilukysymyksen kanssa tilanne on sama, ei ole vain kyse naisista ja urheilusta vaan ilmiö nivoutuu yhteiskunnan rakenteisiin ja sukupuolijärjestykseen. Urheileva nainen näyttäytyi uhkana miehelle, sillä tämä astui miehisenä mielletylle toiminta-alueelle pois sukupuolinormien ahtaista raameista. Erityistä huolta herätti naisten mahdollinen vähentynyt kiinnostus lasten hankkimiseen ja avioliittoon. Pihkala näki tämän suurena ongelmana ja tulevaisuuden skenaariona, jos naiset saavat kilpaurheilun ja tätä toimintaa vielä tuettaisiin.²⁶¹

Lauri Pihkala jatkaa jo aiemmin siteeraamansa Sandilandsin ajatusten pohdintaa ja pyörittelyä tekstissään. Pihkala jaksaa suurimman osan kirjoittajan ajatuksista, mutta kokee, että tämä on unohtanut neljä tärkeintä kysymystä, jotka nousevat naisten yleisurheiluininnostuksesta:

1. Periytyykö harjoituksella hankitut ominaisuudet?
2. Miellyttääkö urheilijatar miehiä?
3. Miellyttääkö mies urheilijatarta? T.S. Tahtooko hän naimisiin?
4. Haluaako urheilijatar naimisiin päästyään lapsia?²⁶²

Pihkala toteaa, että tutkimus on jo osoittanut vastauksen ensimmäiseen kysymykseen olevan kielteinen, mutta muut kysymykset ovat vähintäänkin avoimia ja niitä olisi syytä pohtia tarkemmin. Toiseksi tärkeimmäksi kysymykseksi Pihkala nosti epäilyksen siitä miellyttääkö urheilijatar miehiä ja tämä paljastaa lukijalle, että Pihkala on huolissaan naisten naisellisuudesta ja ulkonäöstä ja mitä sille tapahtuu, jos harjoittaa yleisurheilua aktiivisesti. Pihkala paljastaa ajatuksensa sukupuolten eriarvoisuudesta nostamalla miesten toiveet ja halut naisten toiveiden edelle. Tärkeämpää on miellyttääkö urheilijatar miestä kuin mies urheilijatarta. Uskon, että Pihkala on tässä kysymyksessä tarkoittanut sekä naisen fyysistä ulkomuotoa harjoittelun

²⁵⁹ Kokkonen 1994, 53–57.

²⁶⁰ Hentilä 1992, 133–135.

²⁶¹ Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

²⁶² Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

tuloksena sekä mahdollista henkistä kehitystä ja itsenäisyyttä, jota urheilevan naisen katsottiin saavuttavan. Urheileva nainen näyttäytyi modernina naisena, joka laittoi sukupuolten normit koetukselle.²⁶³ Tämä saattoi olla osalle miehistä liikaa. Pihkalan kysymykseen saattaakin sisältyä sekä ulkonäöllinen että sukupuolellisten roolien näkökulma. Kysymykseen latautuu myös vankka oletus, että naisen pitäisi *miellyttää* miestä. Puolison valinnassa miellyttäminen on toki tärkeässä asemassa, mutta Pihkalan kirjoituksessa miellyttäminen näyttäytyy ennemminkin naisten tehtävältä, jolla he voittavat miehen itselleen kuin siltä, että puolisoiden luonteet sopivat toisilleen ja ne miellyttävät kumpaakin osapuolta.

Kolmannessa kysymyksessä roolit asetettiin toisinpäin ja Pihkala kysyi *Miellyttääkö mies urheilijatarta?* Vaikka kysymys on näennäisesti tismalleen sama, roolit vain toisin päin käännettynä, sen sävy on tyystin eri. Hakkapeliitan aiemman sitaatin perusteella kysymyksen sävy on syyttävä ja kärjistävä. Pihkala esitti aiemmin väitteitä, että naisurheilu vähentää avioliittoja ja syntyvyyttä ja kysymys liittyy näihin tekstissä aiemmin esitettyihin väitteisiin. Pihkala on huolissaan siitä, jos nainen saa enemmän oikeuksia kodin ulkopuolella, hänen kiinnostuksensa traditionaalista perhe-elämää kohtaan vähenee dramaattisesti. Kolmanteen kysymykseen sisältyy myös kysymys siitä, että tahtooko urheilijatar naimisiin. Pihkalaa ei näin ollen varsinaisesti kiinnostanut se, että miellyttääkö mies naista vaan se tärkein, tahtooko nainen naimisiin. Pihkalan ajatuksissa miehen ei tarvitse samalla tavalla *miellyttää* naista, kunhan hän vain tahtoo naimisiin.

Viimeinen kysymys osoittaa kirjoittajan pelon syntyvyyden laskusta yleisurheilun seurauksena. Sanavalinta *päästyään* kertoo ajan ja Pihkalan näkemyksistä avioliitoista. Nainen sai olla onnekas, jos hän pääsee naimisiin, mies toimii ensisijaisesti määräävässä roolissa valintoja tehdessään. Aikakauden arvot näkyivät myös avioliiton arvostuksessa. Avioliitto ja lasten tekeminen nähtiin tavoitteena, päätesatamana mitä kohden jokaisen kansalaisen tulisi pyrkiä.²⁶⁴ Maanpuolustuksen suurena ystävänä ja puolestapuhujana syntyvyyden väheneminen saattoi merkitä Pihkalalle juuri uhkaa maanpuolustuksen kannalta ja sen vuoksi miehen asenne oli pelokkaan torjuva naisten yleisurheilua kohtaan. Suoraa yhteyttä naisten yleisurheilun harrastamisella ja kilpailulla lastenhankintaan tuskin on, eikä Pihkala sellaista kirjoituksessaan kykene esittämään. Mutta professori Sandilandsin tekstejä siteeraamalla ja syvän huolen esittäessään Pihkala onnistuu maalaamaan lukijalle kuvan, että näin olisi.

²⁶³ Vainio 2000, 157–162.

²⁶⁴ Roiko-Jokela 2014, 64–65.

Pihkalan teksti on mielestäni osoitettu ainoastaan mieslukijalle, vaikka Hakkapeliitta toimi vielä 1928 myös lottien äänenkannattajana. Samaisena vuonna lotat saivat vihdoinkin oman lehtensä, jotta heidän äänensä pääsisi paremmin kuuluviin ja naisten asiat paremmin palstatilaa. Hakkapeliitan kirjoitus pyrkii herättämään miesten huolen tulevaisuudesta, jos naiset innostuvat kilpailusta. Pihkala nostaa pinnalle väitteen, josta jokaisen miehen tulisi olla huolissaan, mitä jos naiset eivät enää haluakaan naimisiin, saati lapsia? Pihkalan kaikki motiivit kirjoitukseen eivät mielestäni ole täysin selvät. Pyrkiikö Pihkala nostamaan miehet barrikadeille naisten yleisurheilua vastaan ja turvaamaan näin ollen tulevaisuutensa vai luottaako Pihkala omaan arvovaltaansa ja asemaansa, että hänen sanansa painaa niin paljon, että naisten kilpaurheilun nostaminen yleisurheilun parissa tyrehtyy?

Artikkelissa Pihkala toteaa, että yleisurheilu häivyttää naisellisuutta tehokkaasti, mutta se ei silti ole tae miehekkäinä pidettyjen kansalaisominaisuuksien saavuttamisesta. Kuitenkin koko artikkeli kertoo täysin muuta Pihkalan ajatuksista. Sen perusteella kirjoittajalla on hyvin suuri huoli siitä, että naisten yleisurheilu saattaa vaikuttaa myöhemmin laajemminkin elämän eri osaluueille. Artikkelissaankin Pihkala esitteli tulevaisuuden skenaarioita tilanteesta, jossa nainen ei haluakaan perustaa parhaassa iässänsä perhettä eikä jäädä vain kotiin hoitamaan lapsia. Tämä näyttäytyi kirjoittajalle katastrofina. Lukijalla herää kysymys, että mistä Pihkalan huoli kumpuaa? Onko se ärsyyntymistä Pihkalan mielestä urheilun laadun heikkenemisestä naisurheilun myötä vai onko se huoli miesten naimisiin pääsemisestä ja syntyvyyden laskusta, joka voisi vaikuttaa maanpuolustuksen tehokkuuteen? Onko vastarinta kuitenkin pelkoa sukupuolijärjestyksen murentumisesta ja naisten itsemääräämisoikeuden kasvamisesta mikä saattaisi heikentää miehen asemaa niin kotona kuin kodin ulkopuolellakin?

Miksi yleisurheilu joutui erityisesti Lauri Pihkalan hampaisiin? Miksi ei kaikki muukin urheilu joutunut samankaltaisen ryöpytyksen kohteeksi? Pihkala ei innostunut muustakaan naisurheilusta ja piti sitä miesurheilun irvikuvana, mutta näki liikunnan naisille kuitenkin jokseenkin tarpeellisenä.²⁶⁵ Yleisurheilun laita oli kuitenkin toisin, se ei Pihkalan mielestä soveltunut naisille lainkaan, ei edes peruskunnan ylläpitoon. Näkikö Pihkala yleisurheilun enemmän fyysistä ponnistelua vaativana urheilumuotona vai mistä kumpusi hänen aktiivinen vastuksensa juuri kyseistä urheilua vastaan? Miehillä Pihkala arvosti yleisurheilua harjoittelumuotona, joten vastenmielisyys koko lajia kohtaan ei siis ollut kyseessä. Pihkala näki yleisurheilun

²⁶⁵ Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

monipuolisena ja laajalti kehoa kehittävänä urheilumuotona, mutta naiset hän tahtoi pitää yleisurheilukenttien ulkopuolella, muonituspisteitä lukuun ottamatta.

Uskon, että osasyyn naisten rajaamiseen ulos yleisurheilun piiristä oli Pihkalan näkemys yleisurheilun ja sodan tiivistä suhteesta, kaksoisveljeydestä. Valkoisessa Suomessa sotimisen ei katsottu sopivan naissukupuolelle lainkaan, joten sotaan rinnastettavissa oleva urheilu saatettiin nähdä myös tästä syystä naisille soveltumattomana. Pihkala näki useissa urheilulajeissa selviä kytköksiä rintamalle, pallonheitto opetti kranaatinheittoa, juoksu kehitti kuntoa sodassa, hyppylajit auttoivat ylittämään esteitä vaikeassa maastossa.²⁶⁶ Sotatoimien ollessa naisille kuulumattomia, kenties Pihkala ajatteli, etteivät yleisurheilun lajit olleet siksi naisille soveliaita, saati tarpeellisia. Hakkapeliitan kirjoituksessa otetaan myös kantaa keskusteluun, jossa naisille vaaditaan oikeutta tarttua aseisiin. Pihkala näkee naisten yleisurheilun ja naisten aseistamisen olevan yhtä räikeässä ristiriidassa naissukupuolen ominaisuuksien kanssa. Pihkala vetoaa kirjoituksessaan, että molemmista hankkeista luovuttaisiin, niiden ollessa hänen mukaansa järjenvastaisia.²⁶⁷

Yleisurheilun rinnastaminen sotaan saattaa osittain selittää Pihkalan vahvan epäluulon ja vastenmielisyyden naisten yleisurheilua kohtaan, mutta ei kokonaan. Kirjoituksissaan Pihkala toistuvasti korostaa, että naiset eivät vain ole luontaisia urheilijoita ja hänen mielestään on turhaa opettaa jotakuta, jolla ei ole luontaista taipumusta johonkin asiaan. Tässä kohtaa kirjoittaja vetoaa taas historiaan ja biologiaan, naisten rooliksi on luotu kevyempi liikkuminen ja perheen- ja kodinhoito ja miesten osaksi on jäänyt alannon hankkiminen ja sotatoimet. Ne ovat miehen oikeuksia ja velvollisuuksia. Naiset taas ovat vartaloltaan ja mieleltään pehmeämpiä ja lempeämpiä eikä liiallinen harjoittelu ja kilpailu sovi lainkaan heidän luonteelleen. Pihkalan näkemyksen mukaan ainoastaan poikkeusnaisilla on urheiluun soveltuvaa potentiaalia, mutta miehistä jopa keskinkertainen on kehityskelpoinen ja omaa luontaisen potentiaalin urheiluun. Naisiin käytetyn ajan Pihkala arvioi olevan täysin ajanhukkaa, sillä urheilu ei vain ole naissukupuolelle ominaista.²⁶⁸

²⁶⁶ Kokkonen 2008, 697–701.

²⁶⁷ Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

²⁶⁸ Pihkala, Olympialaiskiikarista, *Hakkapeliitta* no 36, 1.9.1928.

6. Päätelmät

Lotta Svärd -järjestö oli naisten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö, joka toimi valtakunnallisena järjestönä vuosina 1921–1944. Järjestö sai alkunsa vuoden 1918 sodan spontaanista avustustoiminnasta, mutta järjestäytyi viralliseksi, organisoiduksi järjestöksi vasta seuraavien vuosien aikana. Lotta Svärd jakoi valkoisen Suomen ihanteet, aatteet ja ideologian ja se kosketti lähinnä valkoisten puolella taistelleita. Hävinneelle osapuolelle Lotta Svärd ei näyttäytynyt ihailtavana naisjärjestönä, mutta sodan voittaneella osapuolella oli oikeus määritellä yhteiskunnan arvot ja hyväksyttävä naiseus. Lotta Svärdistä tuli tavoiteltavan naiseuden ja äitiyden ilmentymä 1920–1930 -luvulla. Lotta Svärd ja Suojeluskuntajärjestö olivat ideologisesti samaa järjestöä, vaikka sukupuoli rajasi toiminnan nimellisesti eri järjestöihin. Lotta Svärdin säännöt sitoivat lotat selvästi suojeluskuntiin ja Lotta Svärdin olemassaolon tarkoitus oli omalla toiminnallaan tukea suojeluskuntatoimintaa ja lujittaa suojeluskunta-aatetta Suomessa. Valkoisen Suomen perilliset toimivat järjestöissään erikseen, mutta silti tiiviisti yhdessä, saman aatteen kannustamina.

Kun järjestö lakkautettiin Neuvostoliiton käskystä vuoden 1944 syksyllä, järjestöön kuului 240 000 lottaa. Järjestö onnistuikin luomaan maanlaajuisen organisaation, joka vetosi naisiin ennennäkemättömällä tavalla ja sen merkitys talvi- ja jatkosodassa oli kiistaton. Lotta Svärd toimi sodan aikana niin sota-alueella kuin kotirintamalla, kantamalla näin osansa isänmaan sotaponnisteluista. Ennen sodan loppua Lotta Svärd nautti valtion ja virallisen mielipiteen varauksetonta hyväksyntää ja arvostusta, mutta sodan loputtua Suomi joutui uudenlaiseen tilanteeseen. Neuvostoliiton voitettua sodan, se saneli rauhanehdot, joissa Lotta Svärd määrättiin lakkautettavaksi fasistisena järjestönä 23.11.1944. Poliittiset valtasuhteet keinahtivat Suomessa pääläelleen ja vuoden 1918 sodasta alkaen vallassa ollut oikeisto joutui tekemään tilaa äärivasemmistolle. Sisällissodan aiheuttamat katkerat tunteet vaikuttivat vasemmiston näkemykseen lotista vielä kahden vuosikymmenen jälkeen ja Lotta Svärd pudotettiin pois jalustaltaan, jossa se oli vankkumattomana seissyt ihailun kohteena. Lottakuva alkoi saada erilaisia tulkintoja ja historiantulkinnat sekä kaunokirjallisuus muuttivat lottakuvan vuosikymmeniksi negatiiviseksi. Poliittiset ja sukupuolipoliittiset muutokset ovat vaikuttaneet lottakuvaan ja nämä taustavaikuttimet ovat vaikuttaneet vahvasti tuotettuun lottatutkimukseen. Sekä oikeisto että vasemmisto ovat kokeneet tarpeelliseksi osallistua taisteluun oikeasta lottakuvasta. Nämä agendat ovat näkyneet suoraan lotista tuotetussa tutkimuksessa. Useat tutkimukset ovat olleet vastaiskuja ja todistelemisen taakan sävyttämiä. 1990-luvun alussa

tapahtunut lottien maineenpalautus vapautti lottatutkimuksen ja lottien arvostus on noussut tasaiseen tahtiin symbolisesta maineenpalautusjuhlasta lähtien. Vapautunut ilmapiiri ja kulunut aika ovat myös mahdollistaneet vähitellen objektiivisen historian tutkimuksen aiheesta. Uusi historian tutkimus ja sukupuolihistorian kasvanut suosio ovat myös tietoisesti pyrkineet nostamaan naishistorian parrasvaloihin. Lotat ovat Suomen eniten tutkittu naisjärjestö, mutta monipuolisuutta tutkimukseen kaivataan edelleen.

Lottajärjestö syntyi suojeluskuntien innoittamina ja se ottikin paljon mallia niiden toiminnasta ja rakenteesta. Urheilu kuului suojeluskuntien ohjelmaan järjestön alkuajoista asti, sillä se nähtiin sotilaskunnan kannalta erinomaisena harjoitteluna. Jo varhain suojeluskuntajohtajat ymmärsivät, että urheilu toimi mainiona houkuttimena suojeluskuntatoiminnan pariin. Urheilu piti myös miesten motivaatiota yllä, sen ollessa mielekästä ja virkistävää toimintaa sotaharjoitusten vastapainona. Urheilu oli suojeluskuntien aloittaessa toimintansa murtautunut jo miesten mieliin eikä sillä ollut ideologisia esteitä. Urheilu nähtiin suojeluskunnissa hyvänä tapana kasvattaa kansan puolustusvalmiutta ja koulia pojista miehiä. Naisten urheilu taas kohtasi alusta alkaen enemmän ennakkoluuloja ja se joutui todistelemaan oikeutustaan miesten urheilua kauemmin. Urheilun ei katsottu soveltuvan heikommalle sukupuolelleskään, naisia pyrittiin mieluummin ohjaamaan voimistelun pariin. Voimistelu oli ajan käsityksen mukaan naisille soveliaampaa sen perustuessa kurinalaisuuteen ja pehmeisiin liikkeisiin. Se kehitti kehoa tasapuolisesti ja kevyesti, eikä vaarantanut naisten terveyttä. Urheilun taas uskottiin tuhoavan naisten moraalin lisäksi naisen terveyden sen ollessa liian rankkaa ja repivää. Naisten kehon lisäksi, naisten psyyke ei urheilun vastustajien mielestä kestänyt urheilun tuomia paineita ja mahdollista häviämistä. Naiselle ei myöskään luontaisesti sopinut kilpailu sen ollessa liian raakalaismaista, eikä nainen omannut luontaista kilpailuviettä. Merkittävä urheiluvaikuttaja Lauri Pihkala perusti naisten urheilun vastustamisensa jo varhaiseen metsästäjä–keräilijä -kulttuuriin, joka hänen mielestään aukottomasti todisti sukupuolten väliset eroavaisuudet.

Urheilun pelättiin vaarantavan naisten tärkeimmän tehtävän, äitiyden. Ajan tiedon perusteella urheilun pelättiin vaarantavan naisen synnytyselimistön. Liiallinen harjoittelu ja repivät suoritukset saattoivat aiheuttaa ”veren tungosta emään” ja näin ollen aiheuttaa lapsettomuutta. Erityisen vaarallista oli urheilla kuukautisten aikana, mutta muunakin aikana harjoitettua urheilua ei nähty aluksi naisille terveellisenä. Aihe kirvoitti keskustelua puolin ja toisin ja terveyttä käytti perusteluinaan sekä naisurheilun puolustajat että vastustajat. Naisurheilua kannattaneet perustelivat myönteistä kantaansa sillä, että myös naisen keho ja mieli tarvitsevat liikunnan tuomia positiivisia vaikutuksia. Suomen naisten ja lottien urheilutoimintaa runsaasti kehittänyt

Anni Collan esitti, että naisten urheilu itseasiassa vahvistaa naisen synnytyselimistöä, ei suinkaan vahingoita sitä, kuten aiemmin oli väitetty. Lauri Pihkala myös pelkäsi urheilun vaarantavan äitiyden, mutta hän näki syyksi sen, että ”kilpailukenttien iloon päästyään” nainen ei välttämättä halua uhrata elämänsä parhaita vuosia äitiydelle ja lapsille. Pihkala näki äitiyden naisen tärkeimpänä velvollisuutena isänmaalle ja urheiluinnotus saattaisi vahingoittaa sitoutumista tähän tehtävään Pihkalan mielessä. Pihkala koki naisten urheilun ja yhteiskunnallisen heräämisen välillä selvän yhteyden ja koki tämän uhkana. Tämän pelon lisäksi ”Tahko” ei nähnyt urheilua naissukupuolelle ominaisena ja hän koki naisurheilun varsinaisen urheilun irvikuvana. Pihkala koki naisen heikompana sukupuolena, jolla ei ollut urheiluun vaadittavia henkisiä eikä fyysisiä ominaisuuksia. Hän koki naisten urheiluun panostamisen ajan ja rahan haaskauksena eikä epäröinyt ilmaista kielteistä kantaansa erinäisissä urheilutilaisuuksissa ja -julkaisuissa.

Naisten urheilua vastustettiin paitsi edellä mainittujen äitiyden ja terveyden vaarantumisen vuoksi myös naiseuden ja kauneuden vaarantumisella. Naiseus oli 1920–1930 -luvuilla melko ahtaassa lokerossa, joka ei antanut tilaa erilaisille naiseuden ilmenemismuodoille. 1920-luvulla vallalla ollut kotiäiti-ideologia satoi naiset kotiin ja velvoitti naiset kodinhoidon täysivaltaisiksi valtiattariksi. Heidän vastuullaan oli huolehtia kodin, lasten ja perheen hyvinvoinnista. Naisen vaikutuspiiri rajattiin yksityiseen, miesten toimiessa julkisella kentällä. Tämä hyväksytyt naiseus vaarantui, jos nainen astui hänelle langetetusta roolistaan ulos ja suuntasi urheilun pariin kilpakentille. Naissukupuolelta odotettiin hyväksyttävän naiseuden lisäksi naiseuteen tiiviisti liitettyä kauneutta. Urheilu näyttäytyi monille maskuliinisena ajanvietteenä, joka saattoi aiheuttaa epäviehättäviä tilanteita, joiden ei katsottu sopivan ”kauniimmalle” sukupuolelle. Kauneuden katsottiin olevan sekä naisen ominaisuus että velvollisuus. Urheilemalla naiset luistivat tästä velvoitteesta ajautumalla tilanteisiin, jotka vaaransivat estetiikan toteutumista. Liiallinen harjoittelu saattoi lisäksi muokata naisen kehoa liiallisesti, vastustajat vertasivat urheilevan naisen vartaloa miehen vartaloon.

Lotta Svärd toimi yhteiskunnassa eräänlaisessa erityisroolissa ja siksi sillä oli erityisiä velvoitteita, mutta myös erivapauksia suhteessa muihin naisiin. Lotta Svärdin ohjesäännöt ohjeistivat lottia kohtia hyväksyttävä naiseutta ja heidän piti toimia esimerkkinä koko Suomen naisille omalla toiminnallaan. Kuitenkin toiminta oli vapaaehtoista maanpuolustustoimintaa ja tiiviisti sidoksissa suojeluskuntien toimintaan, tämän vuoksi myös lottatoiminta sai erivapauksia ja erilaisia merkityksiä. Urheilu otettiin nopeahkosti myös lottien toimintaan suojeluskuntien esimerkkiä noudattaen. Lottien urheilutoiminta ei kuitenkaan saavuttanut samanlaista innostusta ja suosiota kuin veljijärjestön vastaava toiminta. Uskon, että suurimpina syinä tähän olivat yleinen varauksellinen suhtautuminen naisten urheiluun sekä Lotta Svärdin keskusjohtokunnan saamattomuus.

Lottien urheilutoiminta keskittyi alusta alkaen hiihto- ja kävelymerkkien suorittamiseen. Järjestelmä oli ollut jo vuosikymmenen käytössä SNLL:n toiminnassa, joten se oli turvallinen ja hyväksi havaittu toimintamalli naisille. Sen avulla kyettiin estämään liiallinen harjoittelu ja sen aiheuttamat lieveilmiöt, lisäksi merkkijärjestelmä pyrki vähentämään naisten kilpailuhaluja. Merkkijärjestelmään valittiin ainoastaan hiihto ja kävelyt ja muut lajit jätettiin järjestelmän ulkopuolelle. Lajivalinnat kumpusivat ajan ajatuksista naisille soveltuvasta urheilusta, mutta tämän rajoittamisajattelun lisäksi maanpuolustuksellinen tehtävä määritteli lajivalikoimaa mahdollista sotaa palvelevaksi. Lottien oli totuttava liikkumaan vaihtelevassa maastossa sekä jalan että suksin, joten merkkijärjestelmän lajivalikoimalla oli myös maanpuolustuksellista arvoa. Merkkijärjestelmä koettiin selvästi merkitykselliseksi, sillä se herätti jatkuvasti keskustelua ja keskusjohtokunta sai tasaisin väliajoin yhteydenottoja paikallisjärjestöltä, jotka kaipasivat tarkennuksia tai lisäyksiä suoritusvaatimuksiin. Merkityksellisyydestä huolimatta merkkijärjestelmän suosio jäi selvästi suojeluskuntaurheilun varjoon. Järjestelmän aikana merkin suoritti kolmannes lotista, joten se ei onnistunut houkuttelemaan urheilun pariin yhtä onnistuneesti lottia kuin suojeluskuntaurheilu suojeluskuntalaisia. Tämä selittyy osittain myös sillä, että suojeluskunnissa urheilu oli kiinteä ja pakollinen osa suojeluskuntaohjelmaa ja koulutusta.

Toivottua vaatimattomammaksi jääneestä urheilutoiminnasta huolimatta Lotta Svärd oli merkittävä toimija naisten urheilun kehittämisen saralla, sillä erityisesti 1920-luvulla suhtautuminen naisten urheiluun oli jyrkän tuomitsevaa ja kilpailutoimintaa siviiliurheilun puolella oli lähinnä työväenseurojen parissa. Työläisnaiset olivat tottuneet fyysisiin ponnisteluihin jo työelämässään, joten heille urheilun mukanaan tuoman fyysisyyden katsottiin sopivan. Merkittävää olikin, että Lotta Svärd toi ja istutti liikuntakulttuuria ja urheilutoimintaa porvarisnaisille järjestötoiminnan kautta. Siviiliurheilun puolella voimistelu oli vakiinnuttanut vankan jalansijan oikeana ja hyväksyttynä naisliikuntana, joten vaihtoehtoisen liikuntamahdollisuuden esittely naisille oli huomattava teko urheilun edistämistyössä. Kiinnostusta merkkijärjestelmää kohtaan kentällä oli, mutta varsinaista massaurheilun kulttuuria ei Lotta Svärd onnistunut suojeluskuntien tapaan lottiin luomaan.

Lähteet ja kirjallisuus

I ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto, Helsinki (KA)

Lotta Svärdin arkisto:

Lotta Svärdin keskusjohtokunnan vuosikertomukset 1924–1939.

Lotta Svärdin keskusjohtokunnan vuosikokousten pöytäkirjat 1923–1939.

II PAINETUT LÄHTEET

Suojeluskuntalaisen Lehti no 12 24.03.1921

Suojeluskuntalaisen lehti no 1 8.1.1925

Hakkapeliitta no 21 29.5.1926

Hakkapeliitta no 13 24.3.1928

Hakkapeliitta no 36 1.9.1928

Hakkapeliitta no 11 14.3.1933

Joulu-Lotta 1.12.1928.

Lotta Svärd no 6 30.5.1929.

Lotta Svärd no 6. 14.4.1934

III TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Collan, Anni 1921: *Naisten ja tyttöjen urheiluopas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Hakanen, Johanna 2012: *"Hyvän kodin pöydällä on Tampella-Liina" - Tampellan pellavatehtaan lehtimainokset ja niiden välittämä kotikulttuuri 1920-luvulta 1940-luvulle*. Historian pro gradu - tutkielma, Tampereen yliopisto.

Hentilä, Seppo 1992: Urheilu järjestäytyy ja politisoituu. Teoksessa Hentilä, Seppo et al. (toim.): *Suomi uskoi urheiluun*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. VAPK-kustannus, Helsinki.

Hoppu, Tuomas 2008: *Tampereen naiskaarti. Myytit ja todellisuus*. Ajatus, Jyväskylä.

- Häyrinen, Reijo & Laine, Leena 1989: *Suomi urheilun suurvaltana*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 115. Helsinki
- Juppi, Joel 1995: *Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 140, Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä.
- Kaarninen, Mervi 1995: *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Bibliotheca Historica 5. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kinnunen, Tiina 2006: *Kiitetyt ja parjatut. Lotat sotien jälkeen*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Kokkonen, Jouko 2015: *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Otavan kirjapaino Oy Helsinki.
- Kokkonen, Jouko 2003: Kansakunnat kilpasilla. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.): *Kynäniekkoja, kivinyrkkejä, mäki-matteja*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu no. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Kokkonen, Jouko 2008: *Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Kuisma, Suvi 2008: Kevyesti mutta voimalla. Naisten hiihto Salpausselän kisoissa 1923–1952. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.): *Hevosten jäljillä*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Laine, Leena, 1992: Urheilu valtaa mielet. Teoksessa Hentilä, Seppo et al. (toim.): *Suomi uskoi urheiluun*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Laine, Leena 1992: Ruumiinharjoitusten monet muodot. Teoksessa Hentilä, Seppo et al. (toim.): *Suomi uskoi urheiluun*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Laine, Leena 2000: *Työväen urheiluliikkeen naiset*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Latva-Äijö, Annika 2004: *Lotta Svärdin synty - Järjestö, armeija, naiseus 1918-1928*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Levas, Naemi 1963: *Pirkka-Hämeen Tampereen piirin paikallisosasto 1919–1944*. Tampere.
- Lukkarinen, Vilho 1981: *Suomen lotat – Lotta Svärd-järjestön historia*. WSOY, Helsinki-Porvoo.

Ollila, Anne 1994: Naisliike, nationalismi ja kansanvalistus: Miksi Martta-yhdistys halusi riveihinsä ”kaikkien kansanluokkien naiset”? Teoksessa Anttonen, Anneli et al. (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere.

Pihkala, Lauri 1934: *Hitaasti kiiruhtamisen kilpailu*. Otava, Helsinki.

Pirhonen, Pentti 1988: *Suojeluskunnat ja Lotta-Svärd*. Karisto, Hämeenlinna.

Pohls, Maritta & Latva-Äijö 2009: *Lotta Svärd. Käytännön isänmaallisuutta*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Rantalaiho, Liisa 1994: Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, Anneli et al. (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere.

Riipinen Hilja et al. (toim.)1928: Valkoinen kirja, Helsinki.

Roiko-Jokela, Heikki 2014: Kuuliainen sielu, terve ruumis. Urheilu ja urheilukasvatus osana isänmaan rakentamista. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.): *Urheilu ja sota*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2013–2014. Bookwell Oy, Porvoo.

Salimäki, Harri 2000: *Isänmaan ja urheilu-uskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana*. Bibliotheca Historica 62. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Satka, Mirja, 1994: Sota-ajan naiskansalaisen ihanteet naisjärjestöjen arjessa. Teoksessa Anttonen, Anneli et al. (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere.

Sulamaa, Kaarle 2009: *Lotat, uskonto ja isänmaa. Lotat protestanttis-nationalistisina nunnina*. Bibliotheca Historica 242. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Sulkunen, Irma 1987: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, Risto et al. (toim.): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki.

Sulkunen, Irma 1991: *Retki Naishistoriaan*. Hanki ja Jää, Helsinki

Tuominen, Pirjo et al. (toim.) 2010: *Lotat – Suomen naisten suuri tarina*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Turunen, Arja 2011: Urheilevien naisten suosikki. Housut naisten urheiluvaatteena sotien välisenä aikana. Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.): *Nainen housuissa*. Suomen liikuntatieteellisen seuran julkaisuja, Helsinki.

Vainio, Eveliina 2000: Anni Collan ja naisliikunnan mahdollisuus. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.): *Urheilu katsoo peiliin*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999–2000. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Vasara, Erkki 1994: Suojeluskuntain urheilutoiminta. Näkyvä osa aikansa suomalaista urheiluelämää. Teoksessa Heikkinen, Antero & Nevala, Arto (toim.): *Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1994*. Suomen urheiluhistoriallinen seura, Joensuu.

Vasara, Erkki 1997: *Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939*. Bibliotheca Historica 23. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Vasara, Erkki 2002: *Lottien urheiluelämää: hiihtoa ja patikointia suojeluskuntahengessä*. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki ja Sironen, Esa (toim.): *Lajien synty*. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2001-2002. Jyväskylä 2002.

Wuolio, Eija-Leena & Jääskeläinen, Leena 1993: *Kyykkyy – Ylös. 150 vuotta koululiikuntaa*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 136, Tammer-Paino Oy, Tampere.

INTERNET-LÄHTEET

Suomalaisnaiset kesäolympiakisoissa

[<https://www.urheilumuseo.fi/portals/47/suomalaisnaiset%20kesakisoissa/index.htm>] (viitattu 22.12.2017)

Tasa-arvoaltuutetun liikuntaa ja urheilua koskevia lausuntoja

<https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/tasa-arvo-2/tasa-arvoaltuutetun-liikuntaa-ja-urheilua-koskevia-lausuntoja/> (viitattu 26.5.2018)